महाराष्ट्र शासन

सेतू अभ्यासक्रम

(Bridge course)

इयत्ता – आठवी

विषय : सामाजिक शास्त्र

शैक्षणिक वर्ष २०२१-२२

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र, पुणे

सेतू अभ्यासक्रम (ब्रीज कोर्स)

- प्रवर्तक : शालेय शिक्षण विभाग,महाराष्ट्र शासन
- प्रकाशक : राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद ,महाराष्ट्र,पुणे.
- प्रेरणा : **मा. वंदना कृष्णा**, (भा.प्र.से.)
  अपर मुख्य सचिव,शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग,मंत्रालय,मुंबई.

- मार्गदर्शक : **मा.विशाल सोळंकी**, (भा.प्र.से.)
  आयुक्त (शिक्षण),महाराष्ट्र राज्य,पुणे.
  मा.राहुल द्विवेदी (भा.प्र.से.)
  राज्य प्रकल्प संचालक,महाराष्ट्र प्राथमिक शिक्षण परिषद,मुंबई.
- संपादक : **मा. दिनकर टेमकर**
  संचालक, राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद ,महाराष्ट्र,पुणे.
- सहसंपादक : **डॉ.विलास पाटील**
  सहसंचालक, राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद ,महाराष्ट्र,पुणे.

- कार्यकारी संपादक : **डॉ.नेहा बेलसरे**
  प्र.प्राचार्य ,राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद ,महाराष्ट्र,पुणे.
  डॉ.दत्तात्रय थिटे
  वरिष्ठ अधिव्याख्याता,सामाजिक शास्त्र विभाग,
  राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद ,महाराष्ट्र,पुणे.

- संपादन सहाय्य : **१) बाळासाहेब गायकवाड**
  विषय सहायक,सामाजिक शास्त्र विभाग,
  राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद ,महाराष्ट्र,पुणे.
  २) **दीपक चांदूरे** ,अधिव्याख्याता,प्रादेशिक विद्या प्राधिकरण,अमरावती.
  ३) अण्णासाहेब कुटे,विषय सहायक, डाएट,हिंगोली.

- निर्मिती सदस्य

१)श्री.शिवप्रसाद मठपती, शिक्षक,सरस्वती विद्यालय गंगाखेड,जि-परभणी

२)श्री.सचिन आहेर ,प्राध्यापक/BOS,बा.मो.वा.सेवासदन अध्यापिका महाविद्यालय,पुणे.

३) श्री.आनंदकुमार तुळशीराम नांदगावकर, शिक्षक, श्रीमती.सरस्वतीबाई भाले पाटील,मानवत,जि.परभणी. मा.वि.अंबाजोगाई.

विद्यार्थ्यांसाठी सूचना / विद्यार्थ्यांशी हितगुज

विद्यार्थी मित्रांनो, मागील शैक्षणिक वर्षात तुम्ही ऑनलाइन व इतर विविध मार्गाने तुमचं शिक्षण सुरु ठेवलंत. **या शैक्षणिक वर्षाच्या सुरुवातीला काही दिवस मागील इयत्तेच्या पाठ्यक्रमाची उजळणी व्हावी आणि या वर्षीच्या इयत्तेच्या अभ्यासक्रमाची पूर्वतयारी हे उद्दिष्ट ठेवून तुमच्यासाठी हा सेतू अभ्यासक्रम तयार करण्यात आला आहे.**

1. सेतू अभ्यासक्रम एकूण 45 दिवसांचा असून त्यात ठराविक कालावधी नंतर तीन चाचण्यांचा समावेश आहे.
2. मागील शैक्षणिक वर्षात तुम्ही नेमके काय शिकला हे समजण्यासाठी आणि पुढील इयत्तेचा पाठ्यक्रम समजून घेण्यासाठी हा सेतू अभ्यासक्रम तुम्हाला मदत करणार आहे.
3. हा सेतू अभ्यासदिवसनिहाय क्रमाने सोडवावा.
4. यात दिवसनिहाय तयार केलेल्या कृतिपत्रिकांचा समावेश आहे. तुम्ही दिलेल्या नियोजनाप्रमाणे कृतिपत्रिका स्वप्रयत्नाने सोडवाव्यात.
5. कृतिपत्रिका सोडवताना अडचण आल्यास शिक्षक किंवा पालकांची मदत घ्या.
6. प्रत्येक कृतिपत्रिकेत दिलेला पाठ्यांश अधिक चांगल्या रीतीने समजून घेण्यासाठी व्हिडीओ लिंक दिल्या आहेत, त्यांचा उपयोग करून संकल्पना समजून घ्या.
7. दिलेल्या नियोजनानुसार येणाऱ्या चाचण्या सोडवा. चाचणी सोडवून झाल्यावर शिक्षकांकडून तपासून घ्या. शेवटी दिलेल्या उत्तरसूचीच्या मदतीने आपल्या उत्तरांची खात्री करा.
8. न समजलेला किंवा अवघड वाटणारा भाग समजून घेण्यासाठी शिक्षकांची किंवा पालकांची मदत घ्या.

हा सेतू अभ्यासक्रम यशस्वीरीत्या पूर्ण करण्यासाठी मन:पूर्वक शुभेच्छा !

शिक्षक / पालकांसाठी सूचना

Covid-19 च्या उद्भवलेल्या परिस्थितीमुळे मागील शैक्षणिक वर्षात प्रत्यक्ष विद्यार्थी समोर असताना वर्ग अध्यापन होऊ शकले नाही. नव्या शैक्षणिक वर्षात ही शाळा कधी सुरु होतील याबाबत अनिश्चितता आहे. मागील शैक्षणिक वर्षात आपण ऑनलाइन माध्यमातून सर्व विद्यार्थ्यांपर्यंत शिक्षण पोहोचवण्यासाठी विविध प्रयत्न केलेत. **मागील शैक्षणिक वर्षात विद्यार्थ्यांनी केलेल्या अध्ययनाची उजळणी व्हावी तसेच नवीन शैक्षणिक वर्षात शिकाव्या लागणाऱ्या अभ्यासक्रमाची पूर्वतयारी हा दुहेरी उद्देश ठेवून हा सेतू अभ्यासक्रम तयार करण्यात आला आहे.**

1. सेतू अभ्यासक्रम एकूण 45 दिवसांचा असून त्यात ठराविक कालावधीनंतर घ्यावयाच्या एकूण तीन चाचण्यांचा समावेश आहे.
2. सेतू अभ्यासक्रम हा मागील इयत्तेच्या पाठ्यक्रमावर आधारित असून मागील इयत्तेचा पाठ्यक्रम व सध्याच्या इयत्तेचा पाठ्यक्रम यांना जोडणारा दुवा आहे.
3. सदर अभ्यासक्रम हा इयत्तानिहाय व विषयनिहाय तयार करण्यात आला असून तो मागील इयत्तेच्या पाठ्यपुस्तकाशी संलग्न व त्यातील घटकांवर आधारित आहे.
4. सदर अभ्यासक्रमात घटक व उपघटकनिहाय कृतिपत्रिकांचा (वर्कशीट) समावेश आहे. कृतिपत्रिका या अध्ययन निष्पत्ती / क्षमता विधाने डोळ्यासमोर ठेवून तयार करण्यात आल्या आहेत.
5. कृतिपत्रिका या सामान्यपणे सहा भागांत देलेल्या आहेत.इयत्तानिहाय त्यात थोडाफार फरक आढळून येईल.

   पहिला भाग -अध्ययन निष्पत्ती- विद्यार्थी नेमके काय शिकणार आहे. दुसरा भाग- थोड समजून घेऊ - संकल्पनांचे स्पष्टीकरण

   तिसरा भाग - चला सराव करु - सरावासाठी उदाहरणे

   चौथा भाग – सोडवून पाहू - विद्यार्थ्यांना संकल्पना समजली की नाही हे पाहण्यासाठी प्रश्न / कृती / स्वाध्याय.

   पाचवा भाग - थोडी मदत - संकल्पना अधिक चांगल्या रीतीने समजून घेण्यासाठी मदत हवी म्हणून व्हिडीओ लिंक, क़्यु आर कोड इत्यादीचा समावेश.

   सहावा भाग - हे मला समजले – विद्यार्थ्यांनी स्वयंमूल्यांकन करावे यासाठी अध्ययन निष्पत्ती दर्शक विधाने.
6. मागील शैक्षणिक वर्षात विद्यार्थी नेमके काय शिकले हे समजण्यासाठी, त्याची चाचपणी करण्यासाठी आणि विद्यार्थ्यांना पुढील इयत्तेतील पाठ्यक्रम समजून घेण्यासाठी हा अभ्यासक्रम अत्यंत महत्त्वाचा ठरणार आहे.

7. शिक्षकांनी प्रत्येक विद्यार्थ्यांकडून सदरचा सेतू अभ्यासक्रम दिवसनिहाय नियोजनाप्रमाणे पूर्ण करून घ्यावा.

8. विद्यार्थी प्रत्येक कृतिपत्रिका (वर्कशीट) स्वप्रयत्नाने सोडवेल याकडे शिक्षकांनी लक्ष द्यावे, आवश्यक तेथे विद्यार्थ्यांना मदत करावी.

9. निश्चित केलेल्या कालावधीनंतर घ्यावयाच्या चाचण्या विद्यार्थ्यांकडून सोडवून घ्याव्यात, चाचण्या तपासून विद्यार्थीनिहाय गुणांची नोंद स्वतःकडे ठेवावी.

१०.चाचणी तपासताना विद्यार्थीनिहाय विश्लेषण करून मागे पडलेल्या विद्यार्थ्यांना अतिरिक्त पूरक मदत करावी.

==

संदर्भ :- इयत्ता : सातवी विषय :इतिहास प्रकरण : 1) इतिहासाची साधने

अध्ययन निष्पत्ती : -

इतिहासाची विविध साधने ओळखतात आणि त्यांचा या काळातील

इतिहासाच्या पुनर्लेखानासाठी उपयोग स्पष्ट करतात .

पहिले काही बाबी आठवूया : - 1) इतिहास म्हणजे काय ?

----

2) मध्ययुगीन इतिहासाचा कालावधी कोणता होता ?

----

3) इतिहासाची भौतिक साधने कोणती त्यांची नावे लिहा ?

----

4) गाथा ,अभंग,म्हणी , कथा ,लोकगीते ही इतिहासातील कोणत्या प्रकारातील साधने आहेत?

करून पाहूयात – (विविध प्रकारच्या नाण्याची छायाचित्र कशी गोळा कराल ?)

आवश्यक साहित्य – (आंतरजाल, ग्रंथ)

कृती – 1) प्राचीन काळात कवडी,दमडी,धेला , पै, पैसा , आणा,रुपया ही नाणी प्रचलित होती .

नाण्यावरून काही म्हणी , वाक्प्रचार प्रचलित झाले आहेत , ते शोधा

----

2) इतिहासाच्या पुनर्लेखानासाठी विविध भौतिक साधनांचा उपयोग कसा होतो ,

या बद्दल तुमचे मत व्यक्त करा .

----

3) तुमच्या गावात /शहरातील विविध ऐतिहासिक ठिकाणाची माहिती googal किंवा

घरातील वडिलधाऱ्या कडून जाणून घ्या व त्त्या ठिकाणाचा इतिहास तुमच्या शब्दांत लिहा .

काय समजले? – वरील कृती केल्यावर तुला या इतिहासाची साधने या पाठातून काय समजले ते थोडक्या , , लिहा.

----

१. खालील चौकोनात दडलेली ऐतिहासिक साधनांची नावे शोधून लिहा.

ता	दं	त	क	था	र्च
री	म्र	चि	त्रे	रि	च
ख	क	प	डे	लो	ख
ब	ज्ञा	श्लो	ट	क	लि
आ	पो	वा	डे	गी	ते
शि	ला	ले	ख	ते	र

अधिक सराव करू - खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती मिळवा.

E8HU34

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम (Bridge Course) : शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१

इयत्ता : **आठवी** **विषय : इतिहास** **दिवस : 02**

==

संदर्भ :- इयत्ता : सातवी विषय :इतिहास प्रकरण :1) इतिहासाची साधने

अध्ययन निष्पत्ती : - इतिहासातील विविध कालखंडाचा अभ्यास करण्यासाठी उपयुक्त साधनांची उदाहरणे देतात.

पहिले काही बाबी आठवूया : - 1)इतिहासाचे एकूण किती कालखंड आहेत ?

----

2) इतिहास विषयाचा अभ्यास करण्यासाठी आपण कोणती साधने वापरतो ?

----

3)पुढे दिलेल्या चौकटीतून इतिहासातील लिखित साधने कोणती ती ओळखा व पुढे लिहा ?

स्मारके ,गाथा , आज्ञापत्र , कथा ,
बारवा, श्लोक , किल्ले ताम्रपट ,
पोवाडे ,अभंग ,खलिते ,बखरी

---------------------- ' '

----

4) वस्तू आणि वास्तू त्यांचे अवशेष यांना इतिहासाची कोणती साधने म्हणतात ?

करून पाहूयात – **1)** इतिहासातील भौतिक कालखंडातील साधनांची नावे लिहा.

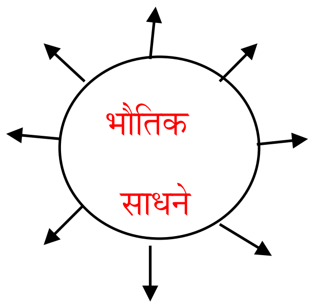

आवश्यक साहित्य – (आंतरजाल, ग्रंथ,पाठ्यपुस्तक)

कृती

1) गटातील वेगळा शब्द ओळखून लिहा.

स्मारके , नाणी, लेणी, कथ --

भूर्जपत्रे , मंदिरे , ग्रंथ , चित्रे ---

ओव्या , तवारिखा, कहान्या , मिथके ---

2) प्राचीन कालखंडचा अभ्यास कोणत्या साधनाद्वारे करता येईल ते साधने लिहा .

----

3) तुमच्या गावात /शहरातील विविध ऐतिहासिक साधनांची माहिती घ्या .

काय समजले? – वरील कृती केल्यावर तुला या इतिहासाचा एखाद्या साधनावरून इतिहासाचे कालखंड कसा स्पष्ट करता येतो ते थोडक्यात लिहा .

या प्रश्नांची उत्तरे शोधू –

1) आधुनिक काळातील इतिहासाची साधने कोणती आहेत ?

ते आंतरजालाच्या माध्यमातून शोधा व लिहा.

अधिक सराव करू - खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती मिळवा.

E8HU34

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम (Bridge Course) : शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१

इयत्ता : **आठवी**   **विषय : इतिहास**   **दिवस : 03**

===

संदर्भ :- इयत्ता : सातवी   विषय :इतिहास   प्रकरण :2) शिवपुर्वकालीन भारत

अध्ययन निष्पत्ती : - मध्ययुगातील सामाजिक ,राजकीय व आर्थिक बदलांचे विश्लेषण करतात.

पहिले काही बाबी आठवूया! - 1)शिवपुर्वकालीन भारत म्हणजे काय ?

----

2) शिवपुर्वकालीन भारतामध्ये कोणकोणत्या परकीयांचे साम्राज्य भारतामध्ये होते ?

----

3)पुढील चौकटीत काही राजकीय घराणेशाही व त्यांची सत्ता असलेले ठिकाण दिलेले आहेत ते तुम्ही जोडा.

पाल	राजपूत	चोळ	होयसळ	राष्ट्रकुट	शिलाहार	यादव
तमिळनाडू	बंगाल	उत्तरभारत	कर्नाटक	महाराष्ट्र	पश्चिम महाराष्ट्र	औरंगाबाद

करून पाहूयात –   **1) पुढे दिलेल्या कर्तबगार व्यक्तींची ओळख पटवून द्या .**

1)--------------------- 2)---------------------- 3)------------------ 4)-----------------

2) नावे सांगा –

1) गोंडवनची राणी --------------------------------------

2) उदयसिंहाचा पुत्र -------------------------------------

3) मुघल सत्तेचा संस्थापक -----------------------------

4) बहमनी राज्याचा पहिला सुलतान ---------------------

5) गुरुगोविंदसिंग यांनी स्थापन केलेले दल --------------------

आवश्यक साहित्य – (इन्टरनेट, ग्रंथ,पाठ्यपुस्तक)

कृती – 1) गटातील वेगळा शब्द ओळखून लिहा.

सुलतान मुहम्मद , कुतुबुद्दीन ऐबक , मुहम्मद घोरी ,बाबर --

आदिलशाही , निजामशाही ,सुलतानशाही ,बरिदशाही --

अकबर , हुमायून ,शेरशाह , औरंगजेब --

2) मध्ययुगात मुघलांचा आहोमांशी व शिखांशी झालेला संघर्ष पाठात वाचून तुमच्या शब्दांत लिहा .

----

3) खालील उतारा वाचून विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे द्या.

महाराष्ट्रात राष्ट्रकूट, यादव अशा स्थानिक घराण्यांची सत्ता असली तरी उत्तरेत मात्र वायव्येकडून आलेल्या आक्रमकांनी तेथील स्थानिक सत्तांना जिंकून आपला अंमल बसवला.

दरम्यानच्या काळात मध्यपूर्वेत अरब सत्तेचा उदय झाला होता. साम्राज्याचा विस्तार करण्यासाठी अरब सत्ताधीश भारताकडे वळले. आठव्या शतकामध्ये मुहम्मद बिन कासिम या अरबी सेनानीने सिंध प्रांतावर स्वारी केली. तेथील दाहीर राजाचा प्रतिकार मोडून काढून त्याने सिंध प्रांत जिंकला. या स्वारीमुळे अरबांचा भारताशी राजकीय संबंध प्रथमच आला. यापुढील काळात मध्य आशियातील तुर्क, अफगाण, मुघल हे लोक भारतात आले आणि त्यांनी भारतात आपली सत्ता स्थापन केली.

इसवी सनाच्या अकराव्या शतकात भारतावर तुर्कांची आक्रमणे होऊ लागली. ते आपल्या सत्तेचा विस्तार करत भारताच्या वायव्य सरहद्दीपर्यंत आले. गझनीचा सुलतान महमूद याने भारतावर अनेक स्वाऱ्या केल्या. या स्वाऱ्यांत त्याने मथुरा, वृंदावन, कनोज, सोमनाथ येथील संपन्न मंदिरे लुटून तेथील प्रचंड संपत्ती आपल्याबरोबर नेली. बख्त्यार खल्जी याने जगप्रसिद्ध नालंदा विद्यापीठातील समृद्ध ग्रंथालय जाळून टाकले.

अ) महाराष्ट्रात कोणत्या स्थानिक घराण्याची सत्ता होती ?

ब) सिंध प्रांतावर कोणी स्वारी केली ?

----

1) भारतावर तुर्कांची आक्रमक कोणत्या शतकात झाले ?

ड) योग्य निष्कर्ष लिहा .

-- ------------------------

काय समजले? – वरील कृती केल्यावर तुला 'शिवपुर्वकालीन भारत' या पाठातून काय स्पष्ट झाले ते थोडक्यात लिहा

या प्रश्नांची उत्तरे शोधू – 1)मध्ययुगीन कालखंडात राजकीय बद्दल कसा घडत गेला ते स्पष्ट करा ?

----

2) महाराणा प्रताप यांनी अकबरा बरोबर अखेर पर्यंत कसा संघर्ष केला ते लिहा ?

.

अधिक सराव करू - खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती मिळवा

E8RQ4R

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

इयत्ता:- 8वी **विषय:-** सामाजिक शास्त्र (भूगोल) **कालावधी:-** 2 तास

घटक:- स्थानिक वेळ व प्रमाण वेळ **दिवस:-** चार,पाच व चौदावा

अध्ययन निष्पत्ती:- *08.73G.01 आणि 08.73G.02*

सेतूसाठी मागील वर्गातील अध्ययन निष्पत्ती:- *07.73G.01 आणि 06.73G.02*

घटक:- *ऋतू निर्मिती व पृथ्वी आणि वृत्ते*

❖ **थोडे आठवूया!**

1) **पृथ्वीवर दिन व रात्र कशामुळे होतात?**

2) **पृथ्वीच्या सूर्याभोवती प्रदक्षिणा घालण्याच्या क्रियेस काय म्हणतात?**

3) **पृथ्वी गोलावरील उभ्या रेषांना काय म्हणतात?**

4) **प्रत्येकी एक अंश अंतराने एकूण किती रेखावृत्ते काढता येतात?**

5) **‘काळ’ मोजण्यासाठी कोणत्या साधनांचा उपयोग होतो?**

❖ **अध्ययन अनुभव / कृती**

कृती 1 पुढील कालावधीसाठी खालील तक्ता परिसरातील सूर्योदय व सूर्यास्ताच्या वेळा नोंद करून पूर्ण करा.

दिनांक	सूर्योदय	सूर्यास्त	कालावधी दिनमान	कालावधी रात्रमान	माहितीचा स्त्रोत
17 जून					
18 जून					
19 जून					
20 जून					
21 जून					
22 जून					
23 जून					

24 जून					
25 जून					
26 जून					

कृती 2

एक भोवरा घ्या दोरीच्या साह्याने तो सपाट पृष्ठभाग असलेल्या ठिकाणी फिरवा व भोवरा फिरताना निरीक्षण करा.

कृती 1 व 2 वरुन आपणास असे समजले की तक्त्यावरुन तुमच्या लक्षात आले असेल दिनमान व रात्रमान यात फरक पडतो आहे. भोवऱ्या प्रमाणे आपली पृथ्वी फिरत असते. पृथ्वी आपल्या आसाभोवती म्हणजे स्वतःभोवती फिरते. पृथ्वीच्या परिवलनासाठी सुमारे 24 तास लागतात. पृथ्वी स्वतःभोवती फिरताना पश्चिमेकडून पूर्वेकडे फिरते. पृथ्वीच्या परिवलनामुळे दिवसाच्या स्वरुपात कालगणना करणे शक्य झाले आहे.

कृती 3

एक चेंडू घेणे त्याच्या बरोबर मध्यभागी एक लांब तार घालणे. तार आपल्याला खाली व वरच्या बाजूस दिसेल ते बिंदू म्हणजे दोन्ही ध्रुव होय. आता एखादी दोरी या दोन्ही बाजूकडील तारांना नीट ताणून बांधा ती दोरी एका उभ्या रेषेच्या स्वरुपात दिसेल. अशा प्रकारे अनेक दोऱ्या बांधून अनेक उभ्या रेषा काढा.

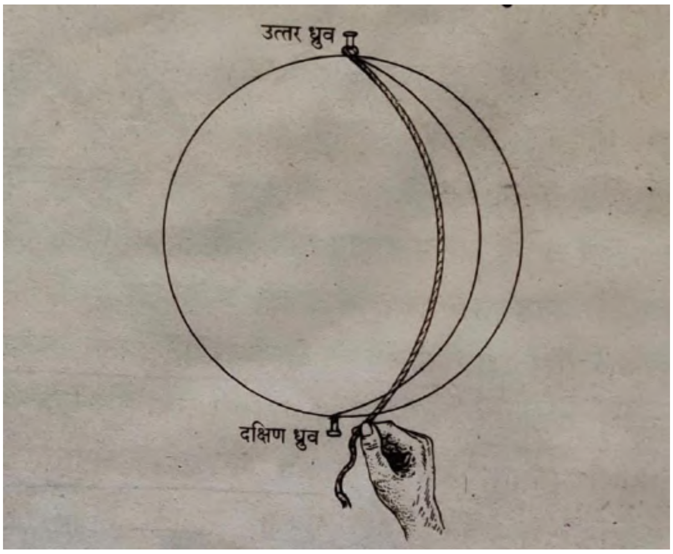

❖ मला हे समजले

❖ अधिक माहिती येथून मिळेल

https://tinyurl.com/y4gfdjnu https://tinyurl.com/ycwf8zml

https://tinyurl.com/ybqr8l4v https://tinyurl.com/yalwbfzl

https://tinyurl.com/y8g65zcv https://tinyurl.com/y9g9j68t

https://cart.ebalbharati.in/BalBooks/ebook.aspx

मित्रांनो जर आपणास काही आठवले नसेल किंवा अवघड वाटत असेल तर घरातील वडीलधारी मंडळी यांचे सोबत चर्चा करा. तसेच आपल्या शिक्षकांसोबत प्रत्यक्ष किंवा भ्रमणध्वनीद्वारे चर्चा करा.

❖ पहा बरे जमते का?

1) रेखावृत्तांतील अंशांमध्ये सांगितलेल्या अंतरास----------- असे म्हणतात.

2) ---------- रेखावृत्ताला मूळ रेखावृत्त म्हणतात.

3)तुम्हाला माहित असलेली 'काळ' मोजण्याची साधने कोणती आहेत?

4) अरुणाचल प्रदेशातील इटानगर येथे सूर्यास्त झाला आहे. पुढील शहरांमध्ये होणाऱ्या सूर्यास्ताचा क्रम त्यापुढे लिहा. नागपूर (महाराष्ट्र),कोलकाता (पश्चिम बंगाल), गांधीनगर (गुजरात), जयपुर (राजस्थान)

5) परिवलन म्हणजे काय?

❖ उपक्रम किंवा स्वाध्याय

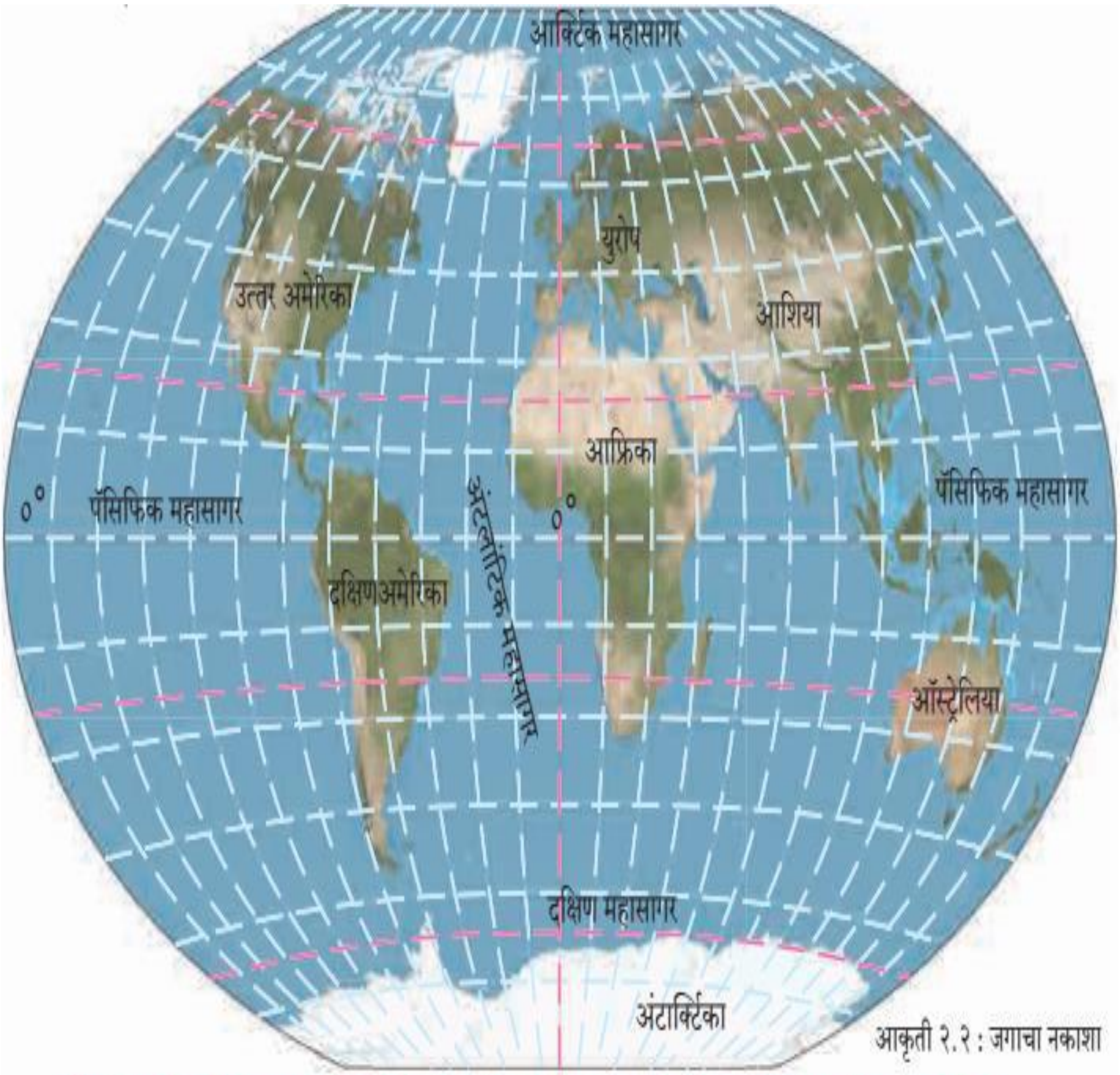

आकृती २.२ : जगाचा नकाशा

वरील आकृतीमध्ये मूळवृत्तांची मूल्ये दिली आहेत. उर्वरित अक्षवृत्त व रेखावृत्तांची मूल्ये नकाशात लिहा.

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

इयत्ता:- 8वी **विषय:-** सामाजिक शास्त्र (भूगोल) **कालावधी:-** 1 तास

घटक:- पृथ्वीचे अंतरंग **दिवस:-** सहा

अध्ययन निष्पत्ती:- 08.73G.03

सेतूसाठी मागील वर्गातील अध्ययन निष्पत्ती:- 07.73G.05, 06.73G.02 व 05.95A.06

घटक:- मुद्दा, खडक व खडकांचे प्रकार आणि नैसर्गिक आपत्ती

❖ **थोडे आठवूया!**

1) **मृदा निर्मिती साठी कोणते घटक विचारात घेतले जातात?**

2) **पृथ्वीच्या पृष्ठभागाचे बाहेरील कवच कशाने बनलेले आहे?**

3) **ज्वालामुखी म्हणजे काय?**

❖ **अध्ययन अनुभव / कृती**

कृती 1 खालील चित्रांचे निरीक्षण करा व त्याखाली आपणास काय समजले ते लिहा.

कृती 2 खालील चित्रांचे निरीक्षण करा व त्या खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

1) चित्र १ मध्ये आपणास काय दिसते?

2) चित्र २ व ३ मध्ये काय केले जात आहे?

❖ मला हे समजले

❖ अधिक माहिती येथून मिळेल

https://tinyurl.com/y5mcktma

https://tinyurl.com/y2n8h4fj

https://tinyurl.com/y2jfddwq

https://tinyurl.com/y2qowkhv

https://cart.ebalbharati.in/BalBooks/ebook.aspx

मित्रांनो जर आपणास काही आठवले नसेल किंवा अवघड वाटत असेल तर घरातील वडीलधारी मंडळी यांचे सोबत चर्चा करा. तसेच आपल्या शिक्षकांसोबत प्रत्यक्ष किंवा भ्रमणध्वनीद्वारे चर्चा करा.

❖ पहा बरे जमते का?

1) ज्वालामुखी उद्रेका दरम्यान कोणकोणते पदार्थ बाहेर पडतात?

---

2) शिलारस व लाव्हारस थंड होत जाऊन कोणत्या प्रकारचे खडक तयार होतात?

---

3) पुढील तक्ता पूर्ण करा.

घटक	***मृदा निर्मितीमधील भूमिका***
मूळ खडक	
प्रादेशिक हवामान	
सेंद्रिय खत	
सूक्ष्म जीवाणू	

❖ उपक्रम किंवा स्वाध्याय

अ) आपल्या परिसरातील विविध प्रकारचे रंगाचे आकारांचे दगड गोळा करा या दगडांचे निरीक्षण करा आणि पुढील माहितीची वहीत नोंद करा.

1) दगड कोठे सापडला?:-

2) दगडाचा रंग:-

3) दगडावर दिसणारे ठिपके व त्यांचा रंग:-

4) दगडाचे अंदाजे वजन:- हलका / जड

5) दगडाचा कठीणपणा:- मध्यम / कठीण / ठिसूळ

6) दगडाची रचना:- पोकळपणा / एकजिनसीपणा / थर

7) दगडाची छिद्रता:- सच्छिद्र / अछिद्र

तुम्ही गोळा केलेल्या दगड व त्याबाबतची माहितीची शिक्षकांना दाखवा व पालक / मित्रमैत्रिणींशी चर्चा करा.

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम (Bridge Course) : शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१

इयत्ता : **आठवी** **विषय : इतिहास** **दिवस :07**

==

संदर्भ :- इयत्ता : सातवी विषय :इतिहास प्रकरण :3) धार्मिक समन्वय

अध्ययन निष्पत्ती : - भक्ती चळवळ व सुफी पंथातील कविता , अभंग यांतून सध्याच्या सामाजिक स्थितीवरील निष्कर्ष काढतात .

पहिले काही बाबी आठवूया : - 1) तुम्हास माहित असलेल्या काही धर्मांची नावे लिहा .

----

2) खाली दिलेल्या चित्रातील व्यक्तिंची नावे त्यांचा समोर लिहा

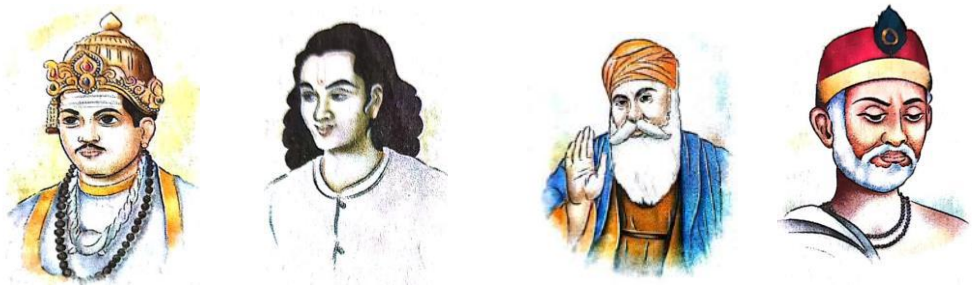

1)------------------------ 2)------------------------ 3)------------------- 4)-------------------

3) ’शेख महंमद अविंध l

त्याचे ह्रदयी गोविंद ll हे प्रसिद्ध वचन कोणत्या संतानी लिहिले आहे ?

करून पाहूयात –

1) परस्परसंबंध शोधून लिहा .

अ) महात्मा बसवेश्वर : कर्नाटक , संत मीराबाई :-----------------

आ) रामानंद : उत्तर भारत , चौतन्य महाप्रभू :---------------------

इ) चक्रधर :-------------- , शंकरदेव : ----------------------

2) पुढील उतारा वाचून सध्याच्या सामाजिक स्थितीवरील योग्य निष्कर्ष काढा .

सुफी हा इस्लामधर्मातील एक पंथ होय परमेश्वर प्रेममय आहे.प्रेम व भक्ती या मार्गानीच परमेश्वरा पर्यंत पोहचता येते.अशी सुफी संतांची श्रद्धा होती. सर्व प्राणीमात्रावर प्रेम करावे, परमेश्वराचे चिंतन करावे , साधे पाने राहावे, अशी त्यांची शिकवण होती. ख्वाजा मोइनुद्दिन चिस्ती , शेख निझामुद्दीन अवलिया हे थोर सुफी होत. सुफी संतांच्या उपदेशामुळे हिंदू – मुसलमान समाजात ऐक्य निर्माण झाले.भारतीय संगीतात सुफी संगीत परंपरेने मोलाची भर घातली आहे .

*** निष्कर्ष** --

----

3) खालील वाक्याचे अर्थबोध घरातील वडिलधाऱ्या व्यक्तींना विचारून लिहा .

अ) मुर्तीपुजाला महत्व नाही .---

आ) सत्यालाच ईश्वर मानणे.---

इ) जातिभेद,पंथभेद ,धर्मभेद न मानणे .-------------------------------

आवश्यक साहित्य –   (आंतरजाल, ग्रंथ,पाठ्यपुस्तक)

कृती –   1) खालील चौकटीत लपलेली संतांची नावे शोधा .

गु	रु	गो	विं	द	सिं	ग	स	स
रू	रा	मा	नं	न	सू	र	दा	स
ना	से	त	सं	र	ल	र	ही	पं
न	च	स	सा	त	द	बी	रो	प
क	म	ग	म	रं	अ	क	स	आ
ब	र	स	पु	अ	प्र	थ	म	रू
म	न्म	थ	स्वा	मी	रा	बा	ई	स

1) --------------------------- 2) --------------------------- 3) ------------------------ 4) ---

5) --------------------------- 6) -------------------------- 7) ------------------- 8) ---------------------

2) वर्ग सातवीच्या इतिहासाच्या पाठ्यपुस्तकातील पाठ क्रमांक 3 चे वाचन करून खालील वाक्य पूर्ण करा .

1) उत्तर भारतात --------------------------- यांनी भक्तीचे महत्त्व सांगितेल .

2) बंगालमध्ये ---------------------------- यांनी कृष्णभक्तीचे महत्त्व सांगितले .

3) -संत मीराबा नी ------------------------ महिमा सांगितला .

4) कर्नाटकात ------------------------- लिंगायत विचारधारेचा प्रसार केला.

5) तेराव्या शतकात -------------------- महाराष्टात ‘ महानुभाव ‘ पंथ प्रवर्तित केला .

काय समजले? – वरील कृती केल्याव तुला ‘धार्मिक समन्वय’ या पाठातून काय समजले ते थोडक्यात लिही.

या प्रश्नांची उत्तरे शोधू –

1) नायनार आणि अळवार या भक्ती चळवळी विषयी थोडक्यात लिहा .

----

2) उत्तर भारतात संत रामानंद यांनी भक्तीचे काय महत्त्व सांगितले ते तुम्हच्या शब्दांत लिहा .

अधिक सराव करू - खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती मिळवा.

E91L6E

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम (Bridge Course) : शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१

इयत्ता : **आठवी** **विषय : इतिहास** **दिवस : 0 8**

==

संदर्भ :- इयत्ता : सातवी विषय :इतिहास प्रकरण :4) शिवपुर्वकालीन महाराष्ट्र

अध्ययन निष्पत्ती : - संतांच्या शिकवणूकीतील साम्य ओळखतात .

पहिले काही बाबी आठवूया : - 1)शिवपुर्वकालीन महाराष्ट्रात कोणकोणत्या परकीयांची सत्ता होती ?.

----

2) खालील शब्दांचे अर्थ स्पष्ट करून दाखव .

मौजा --- कसबा ---- परगणा ---

3) पुढे दिलेल्या संतांना आळखून त्यांची नावे लिहा

1)------------------------ 2)------------------- 3)------------------------ 4)---------------------

करून पाहूयात – **1) खालील अभंग रचना कोणत्या संतांच्या आहेत ते सांग .**

अ) 'तुका म्हणे तोचि संत । सोशी जगाचे आघात' ॥ ----------------

आ) 'कांदा मुळा भाजी । अवघी विठाई माझी ॥' --------------------

इ) ' मराठा तितुका मेळवावा । महाराष्ट्र धर्म वाढवावा ।' ---------

2) संत ज्ञानेश्वर ,संत एकनाथ , व संत नामदेव यांच्या कडून आपल्याला मिळालेली समान अशी शिकवणूक पुढील चौकटीत लिही .

3) खालील तक्ता पूर्ण करा.

संतांची नावे	माहिती	कार्य
1) संत नामदेव		
2) संत ज्ञानेश्वर		
3) संत एकनाथ		
4) संत रामदास		

आवश्यक साहित्य – (आंतरजाल, ग्रंथ,पाठ्यपुस्तक)

कृती – 1) अंधश्रद्धा व कर्मकांड यांचा समाजावर कशा प्रकारे जबरदस्त पगडा होता ते तूमच्या 100 शब्दात व्यक्त करा

----

2) पुढील कृती पूर्ण कर.

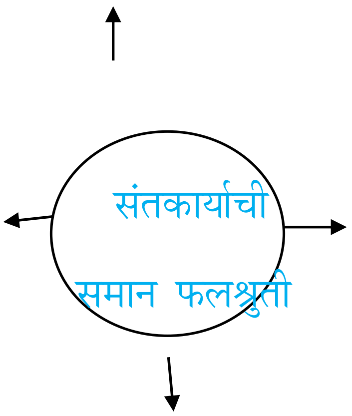

काय समजले? – वरील कृती केल्याव तुला ‘संतांच्या शिकवणूकीत ’ काय समजले ते थोडक्यात लिही.

या प्रश्नांची उत्तरे शोधू – 1) संत ज्ञानेश्वरांनी रचलेल्या ग्रंथरचना कोणत्या ते सांग ?

----

2) दोन खेडी स्वंतत्र आहेत हे दर्शविण्याकरिता खुर्द आणि बुद्रुक या नावाचा उपयोग कसा केला जातो हे स्पष्ट करून सांग .

अधिक सराव करू - खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती मिळवा.

E9AH82

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम (Bridge Course) : शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१

इयत्ता : **आठवी** **विषय : इतिहास** **दिवस : 09**

==

संदर्भ :- इयत्ता : सातवी विषय :इतिहास प्रकरण :6.) मुघलांशी संघर्ष

अध्ययन निष्पत्ती : - मराठे व मुघल संघर्ष चिकित्सकपणे अभ्यासतात .

पहिले काही बाबी आठवूया : - 1)शिवाजी महाराजांना आदिलशाहाबरोबर तह का करावा लागला ?.

----

2) आदिलाशाहबरोबर तह केल्यामुळे शिवाजी महाराजांना कोणता किल्ला परत करावा . . . . लागला. .

तोरणा सिंहगड पन्हाळा सिंधुदुर्ग

3) स्वराज्याचा विस्तार होऊ लागताच स्वराज्यावर कोणाचे संकट उभे राहिले ?

करून पाहूयात – **1) शायिस्ताखानाची स्वारी ....ते शायिस्ताखानाची बोटे तुटली .**

ही घटना पुढील शब्दांच्या आधारे पूर्ण करा.

शायिस्ताखान अहमदनगरहून निघाला ....स्वराज्यातील प्रदेशाची हानी केले.............चाकांचा किल्ला जिंकून घेतला..................पुण्यातील महालात शायिस्ताखान ताल ठोकून बसला ....दोन वर्ष झाली ...... त्याचा परिणाम प्रजेच्या ....महाराजांनी एक धाडसी बेत आखला ....लाल महालावर गुप्तपणे छापा...............५ एप्रिल १६६३रोजी सैन्यासह लाल महालावर ....या छ्याप्यात........... बोटे तुटली .

2) सुरतेवर स्वारी व जयसिंगची स्वारी या दोन्ही घटना या लिंक पाहून तुमच्या शब्दांत लिहा.

3) शिवाजी महाराज आग्रा येथे औरंगजेबाच्या नजरकैदेतून कसे निसटले याचीई महीती मिळवा .

आवश्यक साहित्य – (आंतरजाल, ग्रंथ,पाठ्यपुस्तक)

कृती – 1) मुघलाविरुधच्या चढाईच्या धोरणास यश मिळाले या मोहिमेत कोणत्या सरदारांनी मोलाची कामगिरी केली ते पुढील शब्दा सह पूर्ण करा.

1) तानाजी ....
2) मोरोपंत ....
3) प्रतापराव ....

2) खालील घटना कालानुक्रमे लिहा .

1) शिवाजी महाराजांची दक्षिण मोहीम

2) लाल महालावर छापा

3) आग्र्याहून सुटका

4) राज्याभिषेक

5) पुरंदरचा तह

6) शायिस्ताखानाची स्वारी

काय समजले? – वरील कृती केल्याव तुला 'मुघलांशी संघर्ष या पाठातून ' काय समजले ते थोडक्यात लिहा

.

या प्रश्नांची उत्तरे शोधू – 1) शिवाजी महाराजांनी राज्यभिषेकासाठी केलेली तयारी खालील चित्राच्या सहायाने लिहा

,

-

3) मराठे व मुघल संघर्ष तुमच्या शब्दांत वर्णन करा

अधिक सराव करू - खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती मिळवा.

E9T9BC

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

इयत्ता:- 8वी विषय:- सामाजिक शास्त्र (भूगोल) कालावधी:- 1 तास

घटक:- पृथ्वीचे अंतरंग दिवस:- दहावा

अध्ययन निष्पत्ती:- 08.73G.03

सेतूसाठी मागील वर्गातील अध्ययन निष्पत्ती:- 07.73G.05, 06.73G.02 व 05.95A.06

घटक:- मुद्दा, खडक व खडकांचे प्रकार आणि नैसर्गिक आपत्ती

❖ थोडे आठवूया!

1) शिलावरण कशाचे बनलेले आहे?

2) खडक म्हणजे काय?

❖ अध्ययन अनुभव / कृती

कृती 1 खालील चित्रांचे निरीक्षण करा व त्याखाली माहिती लिहा.

❖ मला हे समजले

❖ अधिक माहिती येथून मिळेल

https://tinyurl.com/yy8ruj6t https://tinyurl.com/y66g3zzl
https://tinyurl.com/y3h96zy2

https://cart.ebalbharati.in/BalBooks/ebook.aspx

मित्रांनो जर आपणास काही आठवले नसेल किंवा अवघड वाटत असेल तर घरातील वडीलधारी मंडळी यांचे सोबत चर्चा करा. तसेच आपल्या शिक्षकांसोबत प्रत्यक्ष किंवा भ्रमणध्वनीद्वारे चर्चा करा.

❖ पहा बरे जमते का?

1) अग्निजन्य खडकांचे वैशिष्ट्ये कोणती?

2) रुपांतरित खडकांचे वैशिष्ट्ये कोणती?

3) अग्निजन्य खडक व रुपांतरित खडक यातील फरक लिहा

❖ उपक्रम किंवा स्वाध्याय

"पाणी आडवा, पाणी जिरवा" याविषयी माहिती मिळवा व नोंद करा.

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे
सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

इयत्ता:- 8वी   विषय:- सामाजिक शास्त्र (भूगोल)कालावधी:- 1 तास

घटक:- आर्द्रता व ढग   दिवस:- अकरावा

❖ **अध्ययन निष्पत्ती:- 08.73G.04, 08.73G.05 & 08.73G.06**

❖ **सेतूसाठी मागील वर्गातील अध्ययन निष्पत्ती:- 07.73G.07, 07.73G.09, 07.73G.10, 07.73G.11, व 06.73G.05**

❖ **घटक:- हवेचा दाब, वारे आणि तापमान**

❖ **थोडे आठवूया!**

1) हवेची प्रमुख अंगे सांगा.

2) 'दैनिक तापमान कक्षा' म्हणजे काय?

❖ **अध्ययन अनुभव / कृती**

कृती 1 खालील चित्रांचे निरीक्षण करा.

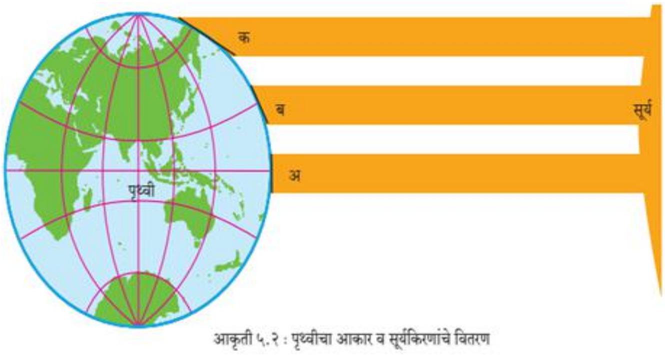

आकृती ५.२ : पृथ्वीचा आकार व सूर्यकिरणांचे वितरण

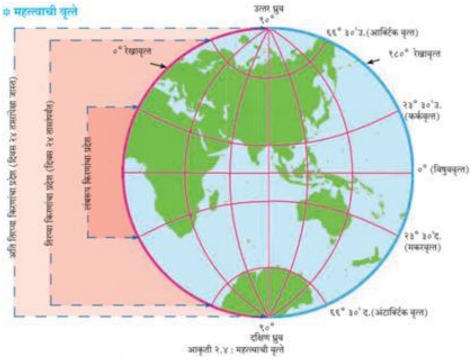

आकृती २.४ : महत्त्वाची वृत्ते

पृथ्वीच्या गोल आकाराचा तापमानावर होणारा नेमका परिणाम स्पष्ट करा.

कृती 2 खालील चित्रांचे निरीक्षण करा.व खालील तक्त्यात वाऱ्याची बदललेली दिशा लिहा.

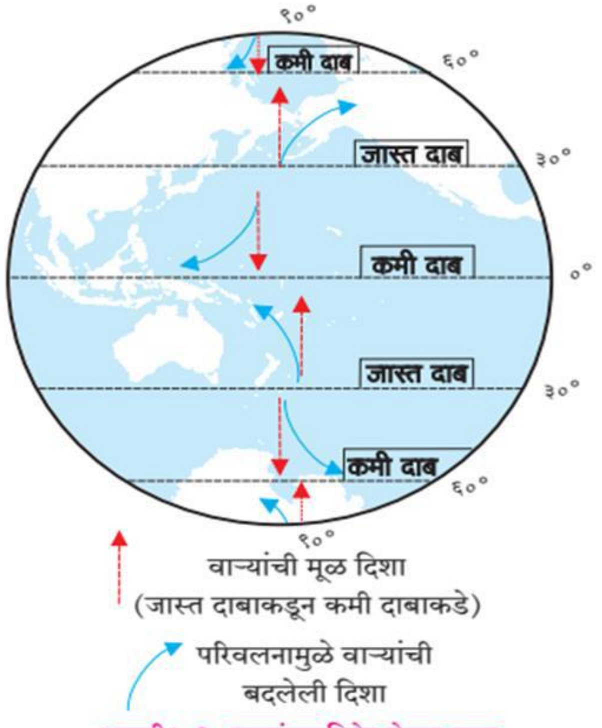

आकृती ५.२ : वाऱ्यांच्या दिशेत होणारा बदल

हवेच्या दाबाचे पट्टे	उत्तर गोलार्ध	दक्षिण गोलार्ध
मध्य अक्षवृत्त		
ध्रुव		

❖ मला हे समजले

❖ अधिक माहिती इथून मिळवा

https://tinyurl.com/y9fw9wq5
https://tinyurl.com/yagtmzgh
https://tinyurl.com/y6uxwjmj
https://tinyurl.com/y8nnvzm3
https://tinyurl.com/ydbqwmss

https://cart.ebalbharati.in/BalBooks/ebook.aspx

मित्रांनो जर आपणास काही आठवले नसेल किंवा अवघड वाटत असेल तर घरातील वडीलधारी मंडळी यांचे सोबत चर्चा करा. तसेच आपल्या शिक्षकांसोबत प्रत्यक्ष किंवा भ्रमणध्वनीद्वारे चर्चा करा.

❖ पहा बरे जमते का?

1) हवा व हवामान यातील फरक लिहा.

2) पृथ्वीच्या परिवलनाचा वाऱ्यांवर कोणता परिणाम होतो?

❖ उपक्रम / स्वाध्याय:-

५० वर्षांतील वादळांचा सांगावा

अलीकडच्या काळात भारताला पूर्व किनारपट्टीप्रमाणेच पश्चिम किनारपट्टीवरही वादळांचा तडाखा बसू लागला आहे. अर्थात, पर्यावरण बदलांचा तो परिणाम आहे. त्यासाठी गांभीर्याने पावले उचलणे गरजेचे आहे, तसेच जीवनशैलीत बदल करणेही आवश्यक आहे.

समुद्री चक्रीवादळ फार गतीने जीवनावर प्रभाव टाकत आहे. तोक्ते चक्रीवादळ खूप विध्वंस करून गेले. तोक्ते वादळ विसावत असताना बंगालच्या उपसागरात यास वादळ आले. समुद्री चक्रीवादळांची नावे आणि इतर तपशील ठरविण्याचे काम विभागीय हवामान परिषदेच्या मदतीने जागतिक हवामान संघटना करत असते. पुढील १५० चक्रीवादळांची नावे ठरविलेली असतात. आशिया खंडाचे १३ राष्ट्र सदस्यीय पॅनल नाव ठरविण्याचा भूमिकेत असते. यात भारत, बांगलादेश, म्यानमार, पाकिस्तान, मालदीव, ओमान, श्रीलंका, थायलंड, इराण, कतार, सौदी अरेबिया, यूएई आणि येमेन आहेत. तोक्ते नाव म्यानमारने ठेवले होते, ज्याचा अर्थ होता खूप गरजणारा सरडा असा होतो. 'यास' नाव ओमानने ठेवले होते. 'यास' या पर्शियन शब्दाचा अर्थ चमेलीचे फूल असा आहे. पुढच्या वादळाचे नाव पाकिस्तानने ठेवले असून ते 'गुलाब' असे आहे आणि त्याचे पुढच्या वादळाचे नाव कतारने दिले असून ते 'शाहीन' असेल.

१९७७मध्ये बंगालच्या समुद्रात प्रचंड विध्वंसकारी वादळ झाले. त्यामुळे आंध्र प्रदेश किनारपट्टीला 'न भूतो' असा तडाखा बसला. प्रचंड नुकसान झाले. त्यानंतर दुसरे त्यापेक्षाही जास्त ताकदीचे १९९९ चे वादळ आले, ज्यामुळे ओडिशा प्रांताचा मोठा भूभाग आणि किनारपट्टी उद्ध्वस्त झाली. त्याला 'सुपर सायक्लोन' म्हटले गेले.

१९७० मधील भोला चक्रीवादळ, १९७७ मधील आंध्र किनारपट्टीवर उद्भवलेले चक्रीवादळ, १९९० मधील मच्छलीपट्टणम (आंध्र) किनारी उद्भवलेले चक्रीवादळ, १९९९ मध्ये ओडिशा, २००८ मध्ये नर्गिस, २००९ मधील बिजली, फियान, २०१० मधील लैला, २०१२ मधील नीलम, २०१३ मधील हेलन आणि दुसरे फायलिन, २०१४ मधील वयारू, हुदहुद, २०१५ मधील गुजरात, २०१६ मधील वरदाह, २०१७ मधील मारूथा, ओक्छी, २०१८ मधील तितली, पेथाई, २०१९ मधील फनी, वायू, हिका, २०२० मधील अम्फान, २०२१ मधील तोक्ते आणि यास. अजून २०२१ चे ७ महिने शिल्लक आहेत. यातून स्पष्ट होते की, गेल्या ५० वर्षांत अरबी समुद्र, हिंदी महासागर आणि बंगालच्या उपसागरात चक्रीवादळ उद्भवण्याचे प्रकार, त्याची व्यापकता आणि भीषणता वाढत गेली. ही धोकादायक स्थिती आहे. याहीपेक्षा मोठा प्रश्न आहे, तो म्हणजे हवामान बदलाच्या दुष्परिणामाबद्दल आपण सावध आहोत का?

समुद्री चक्रीवादळ एक नैसर्गिक क्रिया आहे. तसेच आपले जीवन जगणेसुद्धा नैसर्गिक असायलाच हवे. हा मूलमंत्र आपण विसरून गेलो. आज आम्ही शिक्षित आहोत, असे गर्वाने सांगत असतो; पण आपल्या आधुनिकतेची किंमत निसर्ग आणि पर्यायाने मानवही मोजत आहे. यावर कुणी विचार करणार आहे का?

वरील यादी स्पष्ट करते की, पन्नासपैकी पहिल्या २५ वर्षांत नोंद घेण्यासारखी ४ चक्रीवादळे झाली आणि शेवटच्या २५ वर्षांत १३ नोंद झाली. २५ वर्षांत निसर्गात असा मोठा बदल घडतोय, याचा अर्थ आमच्यासाठी हीच विचार करण्याची अखेरची वेळ आहे. या प्रश्नावर विचार करताना आपल्याला विश्वपटलावर मागे वळून आजच्या काळाची आणि भवितव्याची मीमांसा व

विचार करणे आवश्यक आहे. फक्त ३०० वर्षांचा विचार केला, तर जागतिक लोकसंख्येत दहापट वाढ झाली आहे. जी वाढ होण्यासाठी दोन लाख वर्षे लागली, तिला दहापट उडी मारण्यासाठी फक्त तीनशे वर्षे लागली. हीच तीनशे वर्षे म्हणजे आधुनिकतेचा काळ आहे.

आणखी खोलात जाऊन बघितले, तर गेल्या ६० वर्षांत याच लोकसंख्येने दुप्पट म्हणजे ३०० कोटींपासून ७०० कोटी असा टप्पा ओलांडला. म्हणजे लोकसंख्येत जी वाढ दोन लाख वर्षांत झाली नाही, ते रेकार्ड फक्त ६० वर्षांत तयार झाले. लोकसंख्येत अवाढव्य, अकल्पनीय आणि असहनीय वाढ ही एकांगी नाही. जंगल, जलस्रोताचा नाश आणि आधुनिकतेचे लाड पुरविण्यासाठी उद्योगांचे, दळणवळणाचे वाढते जाळे यातून नैसर्गिक स्रोतांची लूट सतत होत राहिली. अवाढव्य लोकसंख्या व आधुनिक आहार पद्धतीमुळे निसर्गाचे अमर्याद शोषण झाले. त्यामुळे नैसर्गिक संकटांचा डोंगर उभा राहत आहे. यात सर्वात धोकादायक आहे, पृथ्वीचे वाढते तापमान आणि त्यामुळे जल, वायूमध्ये होत असलेले बदल. पृथ्वी उष्ण होऊन तापत आहे. त्यामुळे हिमखंड झपाट्याने वितळत आहेत. त्यामुळे समुद्राच्या पातळीत वाढ होत आहे. परिणामी, समुद्रातही उष्णता वाढत आहे. या सर्वांमुळे चक्रीवादळे निर्माण होत आहेत. शेवटी आज आम्ही स्वतःच्या जीवनाला चक्रव्यूहात अडकून टाकलेले आहे.

आपण ज्याला विकास म्हणतो, तो वस्तुतः निसर्गाच्या नाशावर अवलंबून आहे आणि निसर्गाचा नाश म्हणजे जीवनाच्या आधाराचा नाश, हे स्पष्ट असूनही त्याकडे गांभीर्याने पाहिले जात नाही. उदाहरणार्थ, आगाऊ सूचना देणारी यंत्रणा अद्ययावत करून आपण होणारे नुकसान कमी करू शकतो. तसा यशस्वी प्रयोगसुद्धा झाला; पण ही सुधारणा समस्यांचे कायमस्वरूपी निदान अजिबात नव्हे, तर मलमपट्टी इतकेच म्हणता येईल.

मग आपण काय करावे? उत्तर सोपे आहे; पण सोप्या विकल्पासाठी आम्ही सर्वजण अजिबात तयार नाही. थोतांड सांगण्यात काही अर्थ आहे का? १९०९ मध्ये महात्मा गांधींनी आधुनिक जीवनशैलीबद्दल सावध करून सांगितले होते की, ही आधुनिकता सैतानी संस्कृती आहे. आम्ही आज आधुनिकतेपासून स्वतःला वेगळे केले नाही, तर उद्या असे करणे कठीण होणार.

जागतिक पर्यावरणामध्ये सतत होत असलेल्या बदलांच्या मूळ कारणांचा विचार करून कायमस्वरूपी उपाय केल्याशिवाय तंत्रज्ञानाच्या आधारे चक्रीवादळासारखे प्रश्न कमी होणार नाहीत. त्यासाठी पुन्हा निसर्गाकडे जावे लागेल. म्हणजे निसर्गाचा आपण एक प्राणिमात्र आहे. अशी जीवनशैली परत स्वीकारावी लागेल. अन्यथा विनाशाकडे आपली वाटचाल सुरूच आहे.

- **कुमार कलानंद मणी,** पणजी
(लेखक पर्यावरणाचे अभ्यासक आहेत)

➢ **वरील लेखाचे लक्षपुर्वक वाचन करा व काय समजलेते वहीत लिहा.**

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

इयत्ता:- 8वी **विषय:- सामाजिक शास्त्र (भूगोल)** **कालावधी:- 1 तास**

घटक:- आर्द्रता व ढग **दिवस:-बारावा**

अध्ययन निष्पत्ती:- 08.73G.04, 08.73G.05 & 08.73G.06

सेतूसाठी मागील वर्गातील अध्ययन निष्पत्ती:- 07.73G.07, 07.73G.09, 07.73G.10, 07.73G.11, व 06.73G.05

घटक:- हवेचा दाब, वारे आणि तापमान

❖ **थोडे आठवूया!**

1) **खंडांतर्गत भागात तापमान विषम का असते?**

2) **समुद्र किनारी भागात तापमान सम का असते?**

3) **पृथ्वीवर हवेच्या दाबामुळे अनेक घडामोडी होतात त्यांची कारणे कोणती आहेत?**

4) **वारे वाहण्यासाठी हवेच्या दाबामध्ये फरक असावा लागतो कारण सांगा.**

❖ **अध्ययन अनुभव / कृती**

कृती 1

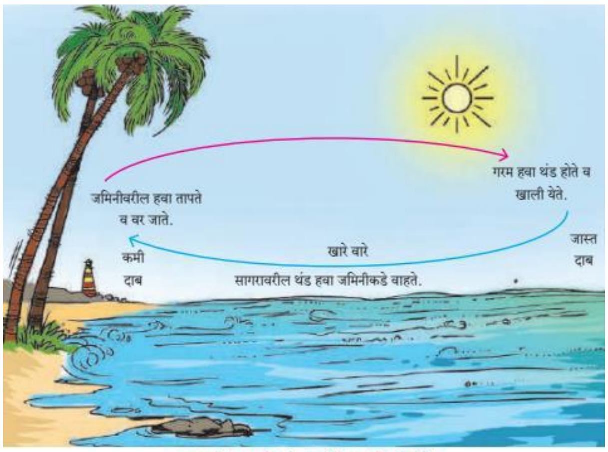

आकृती ५.५ (अ) : खारे (सागरीय) वारे

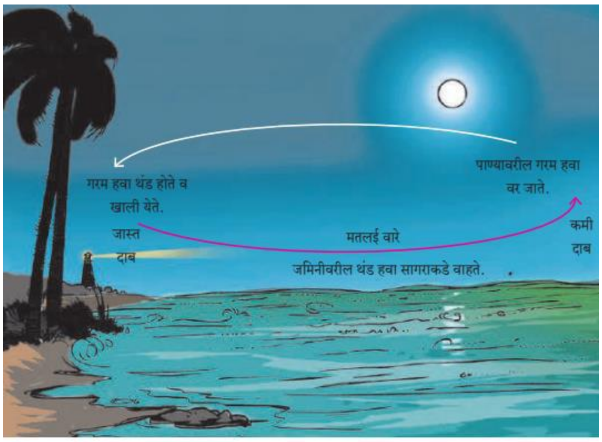

आकृती ५.५ (ब) : मतलई (भूमीय) वारे

वरील चित्रांचे निरीक्षण करून खारे (सागरीय) वारे व मतलई (भूमीय)वारे यांची तुलना करा.

कृती 2 जलचक्राची सुबक आकृती काढा.

❖ **मला हे समजले**

- ❖ **अधिक माहिती इथून मिळवा**

https://tinyurl.com/yazyusav

https://tinyurl.com/ybnaz9z7

https://tinyurl.com/yb73kgat

https://tinyurl.com/ybw2mz74

https://tinyurl.com/y87woxru

https://cart.ebalbharati.in/BalBooks/ebook.aspx

मित्रांनो जर आपणास काही आठवले नसेल किंवा अवघड वाटत असेल तर घरातील वडीलधारी मंडळी यांचे सोबत चर्चा करा. तसेच आपल्या शिक्षकांसोबत प्रत्यक्ष किंवा भ्रमणध्वनीद्वारे चर्चा करा.

❖ पहा बरे जमते का?

1) उन्हाळ्यातील मोसमी वारे समुद्राकडून तर हिवाळ्यातील परतीचे मोसमी वारे जमिनीकडून येतात कारण सांगा.

2) हवेच्या दाबावर तापमानाचा कोणता परिणाम होतो?

3) समताप रेषा म्हणजे काय?

4) सागरी प्रदेशात किनारी प्रदेशात तापमानात फरक पडण्याचे कारण काय असेल?

❖ उपक्रम / स्वाध्याय

1) दरीय वारे व पर्वतीय वारे यांची आकृती काढा.

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम (Bridge Course) : शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१

इयत्ता : **आठवी** विषय : **इतिहास** दिवस : **13**

==

संदर्भ :- इयत्ता : सातवी विषय :इतिहास प्रकरण :5) स्वराज्यस्थापना व 7) स्वराज्याचा कारभार

अध्ययन निष्पत्ती : - छत्रपती शिवाजी महाराजांनी लष्करी नियंत्रणासाठी वापरलेले प्रशासकीय मार्ग व व्यूहरचनेचे विश्लेषण करतात. .

पहिले काही बाबी आठवूया : - 1)खालील पैकी कोणत्या जिल्हायात शिवाजी महाराजांच्या स्वराज्याचा विस्तार होता ,त्या जिल्ह्याला अधोरेखित करा.

परभणी नाशिक लातूर पुणे

सातारा सोलापूर नांदेड सांगली वर्धा यवतमाळ

कोल्हापूर सिंधुदुर्ग रत्नागिरी मुंबई नागपूर धुळे

उस्मानाबाद रायगड ठाणे पालघर

3) राज्यकारभाराच्या सोईसाठी महाराजानी अष्टप्रधानमंडळ स्थापन केले त्यात किती खाते होते ?

----

3) भारतातील तिन्ही सेनादलाची नावे लिहा

करून पाहूयात – **1) पुढील संकल्पना चित्र पूर्ण करा.**

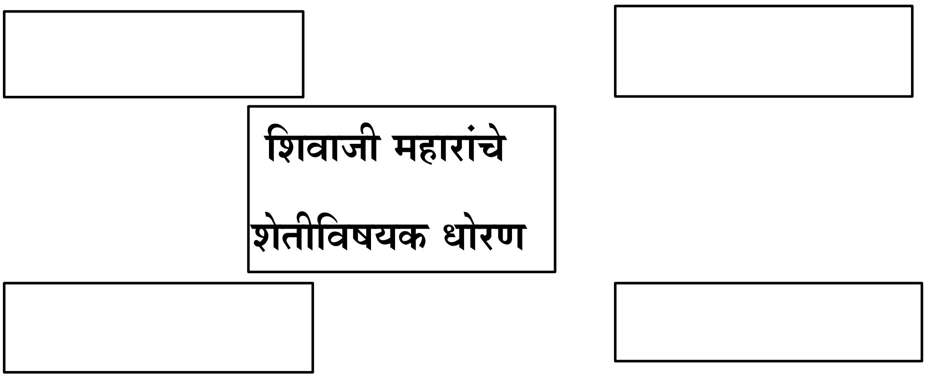

2) महाराजांच्या लष्करी विभागात पायदळ व घोडदळ असे विभाग होते

या दोन विभाग विषयी तुम्हाला माहित असलेल्या बाबी लिहा

- पायदळ --

- घोडदळ –

आवश्यक साहित्य – (आंतरजाल, ग्रंथ,पाठ्यपुस्तक)

कृती – 1) शिवाजी महाराज यांच्या स्वराज्यामध्ये सुमारे ३०० किल्ले होते, त्या पैकी काही किल्ले खाली दिले आहेत त्यांची नावे त्यांचा समोर लिहा.

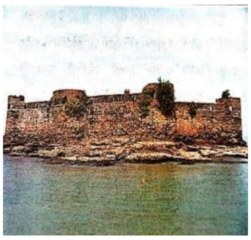

1) ------------------------------ 2) ---------------------------------- 3)-------------------

4) --------------------------- 5) ----------------

2) पुढे किल्याचे प्रकार दिले आहेत ,त्यांच्या विषयी माहिती लिहा व उदा.म्हणून किल्ल्यांची नावे लिहा .

1) सागरी किल्ले --

----

2) डोंगरी किल्ले --

----

3) गटात न बसणारा शब्द शोधा.

पुणे, सुपे, चाकण , बंगळूर - -------------------------

फलटणचे जाधव , जावळीचे मोरे , मुधोळचे घोरपडे , सावंतवाडीचे सावंत -

तोरणा , मुरुंबदेव , सिंहगड , सिंधुदुर्ग - ------------------------

काय समजले? – वरील कृती केल्याव तुला 'स्वराज्याचा कारभार व स्वराज्यस्थापना 'या पाठात काय समजले ते थोडक्यात लिहा.

या प्रश्नांची उत्तरे शोधू –

1) शिवाजी महाराजांनी तयार केलेले अष्टप्रधानमंडळ पूर्ण करा.

	प्रधानांचे नाव	पद	काम
1	मोरे त्रिंबक पिंगळे	----------	राज्यकारभार चालवणे आणि जिंकून घेतलेल्या प्रदेशाची व्यवस्था पाहणे .
2	-----------------------	अमात्य	-------------------------------------
3	अण्णाजी दत्तो	------------	सरकारी आज्ञापत्र तयार करणे.
4	दत्ताजी त्रिंबक वाकनीस	मंत्री	--------------------------------------
5	----------------------------	सेनापती	सैन्याची व्यवस्था ठेवणे व राज्यरक्षण करणे.
6	रामचंद्र त्रिंबक डबीर	-------------	परराज्यांशी संबंध ठेवणे .
7	---------------------------	न्यायाधीश	---------------------------------------
8	मोरेश्वर पंडितराव	-------------	धार्मिक व्यवहार पाहणे.

3) शिवाजी महाराजांनी आरमार उभारणीकडे लक्ष का दिले ?

उपक्रम –

2)आंतरजालच्या माध्यमातून भारतीय नौसेनेतील लढाऊ जहाजांची माहिती मिळवा व जहाजांच्या चित्रांचा संग्रह करा.

अधिक सराव करू - खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती मिळवा.

EA35CZ E9JD9P

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम (Bridge Course) : शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१

इयत्ता : **आठवी** | विषय : **इतिहास** | दिवस : 15

==

वेळ -३० मिनिटे | सेतू अभ्यासक्रम चाचणी – 01

एकूण गुण- 15

==

प्रश्न 1) खालील रिकाम्या जागी योग्य शब्द भरा . **गुण- 04**

1) .शिलालेख. हा ----------------------------- लेखनाचा फार महत्त्वाचा आणि विश्वसनीय पुरावा मानला जातो.

2) उदयसिंहाच्या मृत्युनंतर .... हा मेवाडच्या गादीवर आला.

3) नायनार हे ....भक्त होते.

4) पुरंदरच्या तहानंतर जयसिंगने .... विरुद्ध मोहीम हाती घेतली .

प्रश्न 2) गटात न बसणारा शब्द शोधा . **गुण- 03**

1) पुणे, सुपे , चाकण , बंगळूर ....

2) शहाजी , संभाजी , तानाजी , व्यंकोजी ....

3) ओव्या , तवारिखा , कहाण्या , मिथके ....

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा . **गुण- 04**

1) शिवाजी महाराजांच्या आरमाराचे प्रमुख अधिकारी कोण होते ?

-- --

2) पुरंदरचा तह कोणकोणत झाला ?

-- ---------------
-

3)कोणत्याही चार स्त्री संतांची नावे लिहा ?

----

4) यादवांच्या काळात महाराष्ट्रात कोणत्या संप्रदयांचा उदय झाला ?

प्रश्न 4) करणे लिहा . (कोणतेही दोन) **गुण- 4**

1) शिवाजी महाराजांनी मुघलांविरुद्ध आक्रमक पवित्रा घेतला.

--- -

----

2) राणा प्रताप इतिहासात अजरामर झाले.

----

3) शिवाजी महाराजांनी अष्टप्रधानमंडळ स्थापन केले.

BEST OF LUCK………………………….!!!!!

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

गुण:- 06 चाचणी परीक्षा पहिली दिवस:- पंधरावा

इयत्ता:- 8वी विषय:- सामाजिक शास्त्र (भूगोल) कालावधी:- 30 मि.

प्रश्न 1. पृथ्वीगोलाचे निरीक्षण करून पुढील विधाने तपासा; अयोग्य विधाने दुरुस्त करून पुन्हा लिहा. (2)

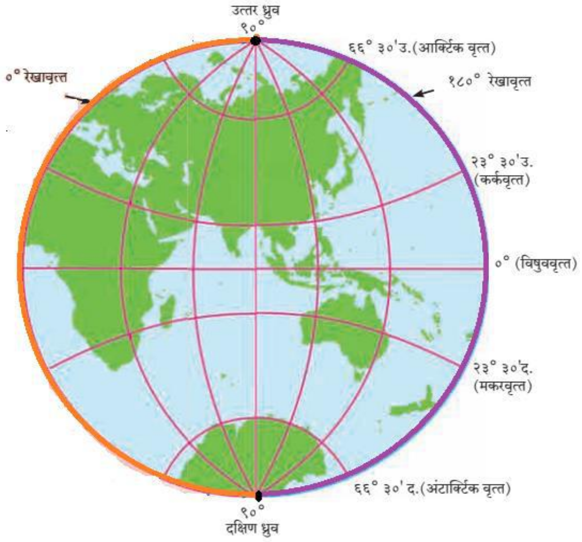

1) रेखावृत्ते एकमेकांना समांतर असतात.

2) मुळ रेखावृत्त हे अक्षवृत्त ला समांतर असते.

प्रश्न 2. योग्य पर्याय निवडून वाक्य पूर्ण करा. (2)

1) हवा प्रसरण पावली की -------------------------

अ) घन होते. आ) विरळ होते. ब) दमत होते. इ) नाहीशी होते.

2) पृथ्वीवर हवेचा दाब ---------------------------------

अ)कमी आहे. आ) जास्त आहे. ब) असमान आहे. इ) समान आहे.

प्रश्न 3. भौगोलिक कारण लिहा (कोणतेही एक) (2)

अ) विषुववृत्ताजवळ हवेचा पट्टा शांत असतो.

आ)   सह्याद्रीच्या पश्चिम भागात बेसाल्ट खडकापासून जांभी मृदा तयार होते.

इ) प्रत्येक रेखावृत्ताचे माप सारखे असते.

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

इयत्ता:- 8वी विषय:- सामाजिक शास्त्र (भूगोल) कालावधी:- 1 तास

घटक:- सागर तळरचना दिवस:- १६

अध्ययन निष्पत्ती:- 08.73G.07 & 08.73G.08

सेतूसाठी मागील वर्गातील अध्ययन निष्पत्ती:- 06.73G.10 & 05.95A.06

घटक:- महासागराचे महत्त्व व पृथ्वी आणि जीवसृष्टी

❖ **थोडे आठवूया!**

1) तुमच्या परिसरात असणाऱ्या विविध भूरूपांची यादी करा.

2) त्यातील कोणत्याही दोन भूरूपांचे वर्णन करा.

3) पुढील दोन वाक्यांतील भूरूपदर्शक शब्दांना अधोरेखित करा.

i. श्लोक पठारी भागात राहतो.
ii. सानियाचे घर डोंगराच्या पायथ्याशी आहे.

❖ **अध्ययन अनुभव / कृती**

कृती 1 खालील जगाच्या नकाशात खंड व महासागर ओळखा व त्यांना नावे द्या.

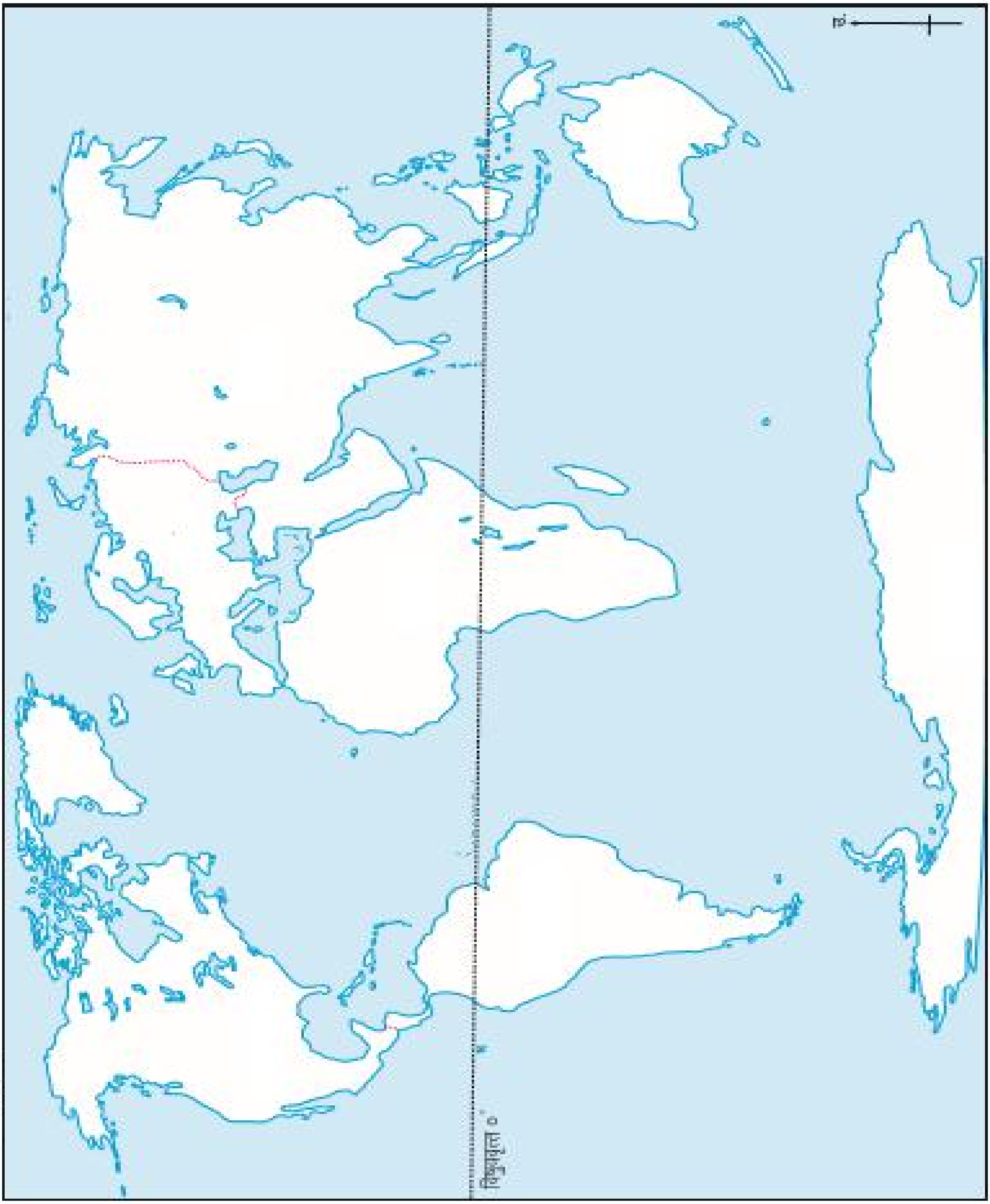

कृती 2 खालील चित्रांमध्ये 1 ते11 अंक असणाऱ्या विविध भूरूपांना नावे द्या.

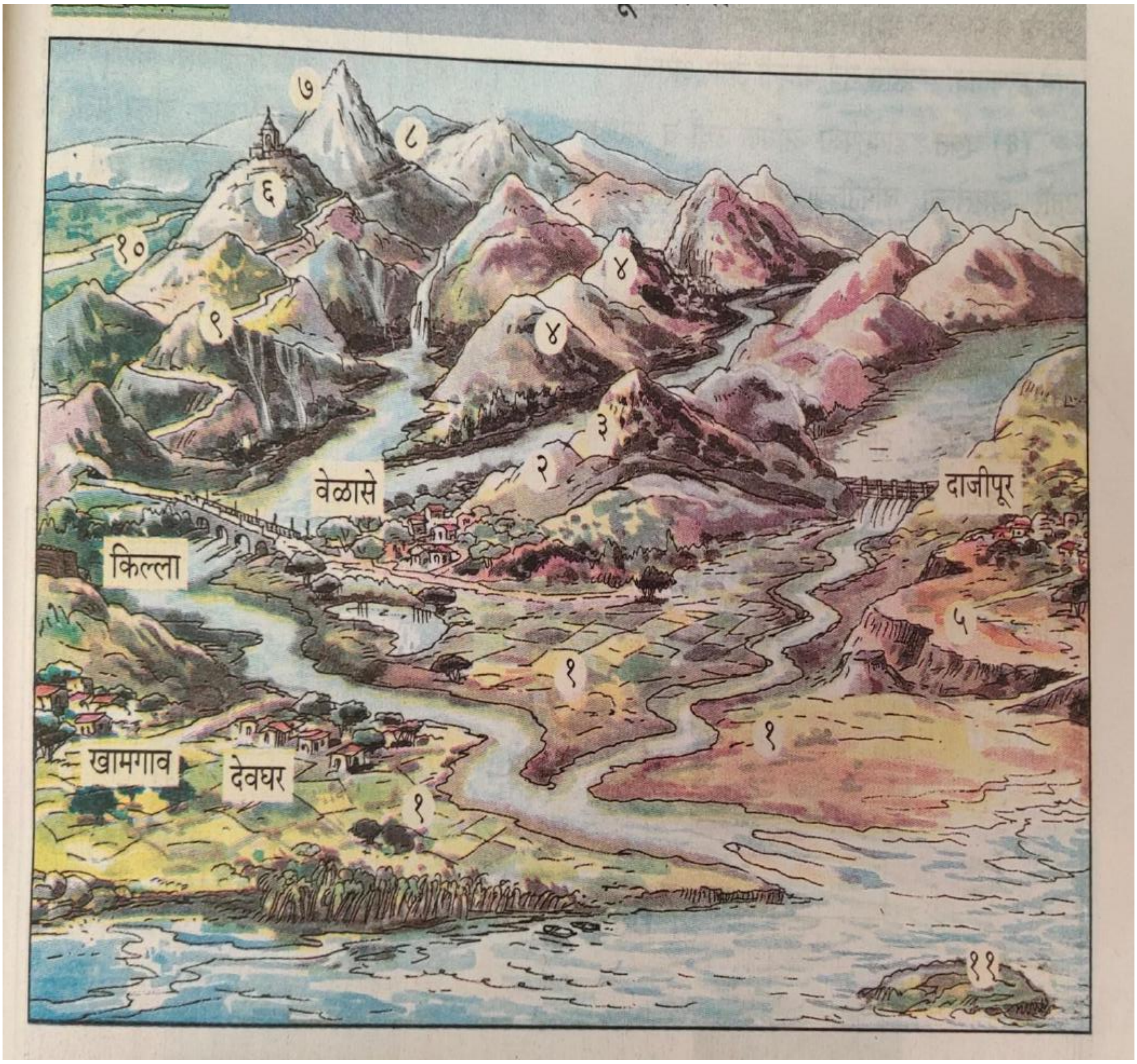

कृती 1 व 2 वरुन असे लक्षात येते की, पृथ्वीच्या पृष्ठभागाच्या सुमारे 1/3 भाग जमिनीचा आहे. जमिनीच्या सलग व मोठ्या भागास खंड म्हणतात. जमीन सगळीकडे सपाट किंवा सारख्या उंचीची नसते. तिच्या उंच-सखलपणामुळे जमिनीला विशिष्ट आकार प्राप्त होतात.

पृथ्वीच्या पृष्ठभागाचा सुमारे 2/3 भाग पाण्याने व्यापलेला आहे. यापैकी बहुतांश पाणी महासागरांमध्ये समावलेले आहे. महासागर व जमीन यांच्या सीमा भागाला सागरतट किंवा किनारपट्टी म्हणतात.

- **मला हे समजले**

❖ अधिक माहिती इथून मिळवा

https://tinyurl.com/y4t6ho53 https://tinyurl.com/y4axe4ea

https://cart.ebalbharati.in/BalBooks/ebook.aspx

मित्रांनो जर आपणास काही आठवले नसेल किंवा अवघड वाटत असेल तर घरातील वडीलधारी मंडळी यांचे सोबत चर्चा करा. तसेच आपल्या शिक्षकांसोबत प्रत्यक्ष किंवा भ्रमणध्वनीद्वारे चर्चा करा.

❖ पहा बरे जमते का?

1) भूरूपे म्हणजे काय?

2) पृथ्वीवरील भूरूपांची नावे सांगा.

3) जमिनीवरील भूरूपांना नाव देण्यासाठी तुम्ही कोणते निकष वापरले?

❖ उपक्रम / स्वाध्याय

अ)विविध भूरूपांची सुबक आकृती काढा व त्या भूरूपांची थोडक्यात माहिती लिहा.

आ) ८ जून जागतिक महासागर दिन माहिती मिळवा व नोंद करा.

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

इयत्ता:- 8वी **विषय:- सामाजिक शास्त्र (भूगोल)** **कालावधी:- 1 तास**

घटक:- सागरतळरचना **दिवस:-** 17

अध्ययन निष्पत्ती:- 08.73G.07 & 08.73G.08

सेतूसाठी मागील वर्गातील अध्ययन निष्पत्ती:- 06.73G.10 & 05.95A.06

घटक:- महासागराचे महत्त्व व पृथ्वी आणि जीवसृष्टी

- **थोडे आठवूया!**

1) नद्यांचे पाणी वाहत जाऊन शेवटी कोठे मिळते?

2) समुद्रात ज्वालामुखी होत असतील का?

3) दोन सागरांना जोडणाऱ्या जलाशयाच्या अरुंद भागास------------- म्हणतात.

4) विविध जलरुपांची नावे सांगा.

- **अध्ययन अनुभव किंवा कृती**

कृती 1 खालील आकृती चे निरीक्षण करा व जलावरणाचे भाग शोधा . यादी तयार करा.

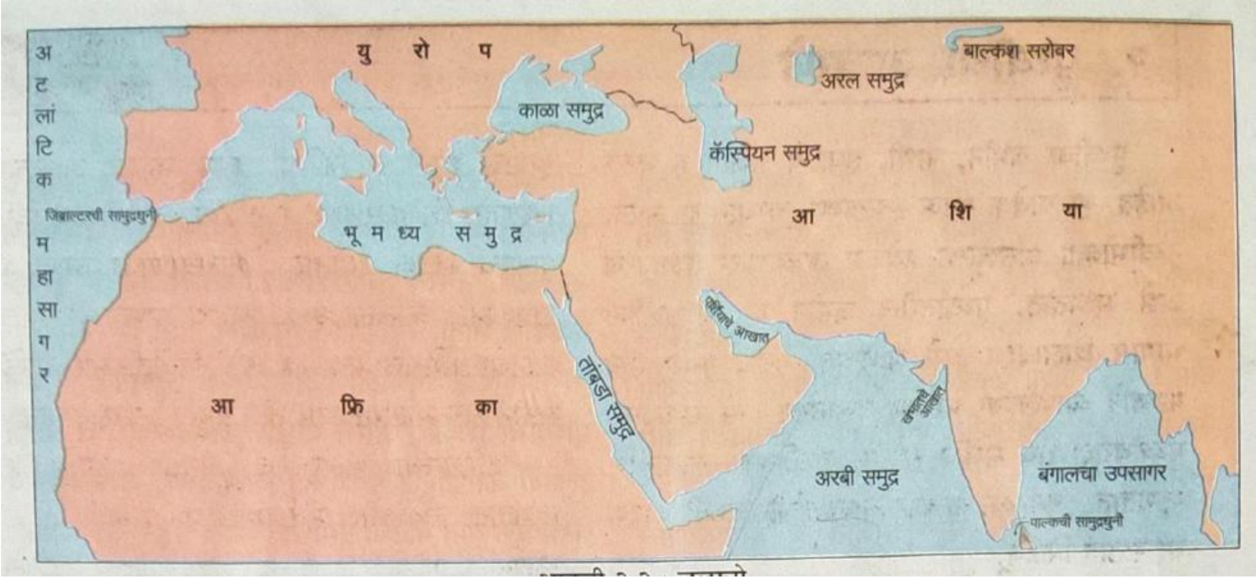

कृती 1 वरुन असे लक्षात येते की, पृथ्वीवरील सर्व प्रकारचा जलभाग मिळून जलावरण तयार होते. किनारपट्टीवर वेगवेगळ्या आकाराची जलरुपे तयार होतात. ही जलरुपे महासागराचे भाग आहेत.

❖ **मला हे समजले**

❖ अधिक माहिती इथून मिळवा

https://tinyurl.com/y4t6ho53 https://tinyurl.com/y4axe4ea

https://cart.ebalbharati.in/BalBooks/ebook.aspx

मित्रांनो जर आपणास काही आठवले नसेल किंवा अवघड वाटत असेल तर घरातील वडीलधारी मंडळी यांचे सोबत चर्चा करा. तसेच आपल्या शिक्षकांसोबत प्रत्यक्ष किंवा भ्रमणध्वनीद्वारे चर्चा करा.

❖ पहा बरे जमते का?

1) महासागर म्हणजे काय दोन उदाहरणे सांगा.

2) समुद्र / सागर आणि उपसागर यात काय फरक आहे?

3) जमिनीत घुसलेल्या सागराच्या अरुंद भागास -------------------- म्हणतात.

4) आखाताचे उदाहरणे लिहा.

5) सामुद्रधुनीचे उदाहरण सांगा.

❖ उपक्रम / स्वाध्याय

1. 'भूवेष्टित समुद्र' थोडक्यात माहिती लिहा.

2. पाण्याखालील भूरूपांसाठी कोणते निकष वापरावेत ते वहीत लिहा.

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

इयत्ता:- 8वी विषय:- सामाजिक शास्त्र (भूगोल कालावधी:- 1 तास

घटक:- सागरी प्रवाह दिवस:- १८

अध्ययन निष्पत्ती:- 08.73G.09 & 08.73G.10

सेतूसाठी मागील वर्गातील अध्ययन निष्पत्ती:- 06.73G.07, & 06.73G.10

घटक:- तापमान व महासागराचे महत्त्व

❖ थोडे आठवूया!

अ) मी कोण?

1) जमीन व पाण्यामुळे मी तापते. ---------------------

2) जमीन व पाणी माझ्यामुळे तापते. ------------------

3) समान तापमान असलेल्या ठिकाणांना मी जोडते. --------------

आ) "समताप रेषा सर्वसाधारणपणे रेखावृत्त समांतर असतात." हे विधान तपासा अयोग्य असल्यास दुरुस्त करुन पुन्हा लिहा.

❖ अध्ययन अनुभव किंवा कृती

कृती 1 खालील तक्ता पूर्ण करा व खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या

ठिकाण	देश	कमाल तापमान अंश से.	किमान तापमान अंश से.	तापमान कक्षा
बीजिंग	चीन	18.4	08.4	
इस्तंबूल	तुर्कस्तान	18.0	10.0	
माद्रिद	स्पेन	19.0	09.0	
काबूल	अफगाणिस्तान	14.7	05.2	
न्यूयॉर्क	सं.संस्थाने	16.3	08.3	
डेन्वेव्हर	सं.संस्थाने	16.2	02.2	
बगदाद	इराक	30.4	14.7	

1) सर्वात कमी व सर्वात जास्त तापमान कक्षा असलेली ठिकाणे कोणती?

2) ही सर्व ठिकाणे कोणत्या कटिबंधात येतात?

कृती 1 वरून असे लक्षात येते की, पृथ्वीवर विविध स्थानांच्या तापमानांत फरक आढळतो. तसेच सरासरी कमाल व किमान तापमानांतही तफावत असते. ही तफावत किनारी प्रदेशात (समुद्रसानिध्य) कमी तर समुद्रापासून दूर असलेल्या प्रदेशात (खंडांतर्गत) जास्त असते.

❖ **मला हे समजले**

❖ **अधिक माहिती इथून मिळवा**

https://tinyurl.com/y9fw9wq5

https://tinyurl.com/y4t6ho53

https://tinyurl.com/yagtmzgh

https://tinyurl.com/y4axe4ea

https://tinyurl.com/y6uxwjm j

https://tinyurl.com/y8nnvzm3

https://cart.ebalbharati.in/BalBooks/ebook.aspx

मित्रांनो जर आपणास काही आठवले नसेल किंवा अवघड वाटत असेल तर घरातील वडीलधारी मंडळी यांचे सोबत चर्चा करा. तसेच आपल्या शिक्षकांसोबत प्रत्यक्ष किंवा भ्रमणध्वनीद्वारे चर्चा करा.

- **पहा बरे जमते का?**

1) "जमिनीपेक्षा पाणी उशिरा तापते व उशिरा थंड होते." हे विधान योग्य किंवा अयोग्य आहे.

2) समुद्रसानिध्यात असलेला प्रदेश व खंडांतर्गत प्रदेश यांच्या हवामानात कोणता फरक असतो व का?

- **उपक्रम / स्वाध्याय**

जगाच्या नकाशा आराखड्यात विविध महासागरांची नावे लिहा.

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम (Bridge Course) : शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१

इयत्ता : **आठवी** **विषय : इतिहास** **दिवस :19**

==

संदर्भ :- इयत्ता : सातवी विषय :इतिहास प्रकरण :8) आदर्श राज्यकर्ता

अध्ययन निष्पत्ती : - छत्रपती शिवाजी महाराजांनी लष्करी नियंत्रणासाठी वापरलेले प्रशासकीय मार्ग व व्यूहरचनेचे विश्लेषण करतात. .

पहिले काही बाबी आठवूया : - 1) तुला माहित असलेला शिवाजी महाराज व अफजलखान भेटीच्या प्रसंगाचे वर्णन कर.

अफजलखान भेटीचा प्रसंग

----

2) रयतेचे नुकसान होऊ नये म्हणून शिवरायांनी सैनिकांना कोणती ताकीद दिली ?

----

3)तुम्हाला आठवत असलेली शिवाजी महाराजंच्या कार्याची थोरवी विषद करा

करून पाहूयात – **1) एका शब्दांत लिहा.**

*** स्वराज्याच्या आरमारातील महत्त्वाचा अधिकारी ------------------------------------**

*** शिवाजी महाराजावर काव्य रचणारा तमीळ कवी , ,**

--

*** बुंदेलखंडात स्वतंत्र राज्य निर्माण करणारा**

*** पोवाड्यातून शिवाजी महाराजांची महती सांगणारा**

----

2) चौकटीत दिलेला उताऱ्याचे वाचन करून तुझ्या शब्दांत तो लिह .

" विलातीस तसवीस देऊ लागाल ; ऐशास, लोका जाती , कोण्ही कुणब्याचे दाने आणील, कोण्ही भाकर,कोण्ही गवत, कोण्ही फाटे, कोण्ही भाजी , कोण्ही पाले . ऐसे करू लागलेत म्हणजे जी कुणबी घर धरून जीव मात्र घेऊन राहिले आहेत तेही जाऊ लागतील . कितेक उपाशी मराया लागतील. म्हणजे त्याला ऐसे होईल की , मोगल मुलकांत आले त्याहूनही अधिक तुम्ही ! ऐसा तळतळाट होईल .

आवश्यक साहित्य – (आंतरजाल, ग्रंथ,पाठ्यपुस्तक)

कृती – 1) शिवाजी महारांजाच्या महतीवर खालील व्यक्तींनी काय केले ते तुम्ही लिहा...........

1) लोकमान्य टिळक ---
2) लाल लजपतराय --
3) सुब्रमण्यम भारती --
4) रवींद्रनाथ टागोर --
5) सर जदुनाथ सरकार ---

2) शिवाजी महाराज यांच्या बद्दल googal किवा ग्रंथा वापर करून पोवाडा लिही.

---------------- ---

काय समजले? – वरील कृती केल्यावर तुम्हांला ‘आदर्श राज्यकर्ता या पाठातून ’ काय समजले ते थोडक्यात , , लिहा '

या प्रश्नांची उत्तरे शोधू – 1) स्त्रीयांचे रक्षण व पर्यावरणाच्या बाबतीत शिवाजी महाराजांनी व्यक्त केलेले मत पुस्तकातून शोधून लिहा

-- --

उपक्रम – 2) व्यक्तीच्या नावावरून असलेली गावे , शहरे यांची यादी तयार करा.

अधिक सराव कर - खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती मिळवा.

EAC1EM

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम (Bridge Course) : शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१

इयत्ता : **आठवी** **विषय : इतिहास** **दिवस :20**

==

संदर्भ :- इयत्ता : सातवी विषय :इतिहास प्रकरण :9) मराठयांचा स्वातंत्र्यसंग्राम

अध्ययन निष्पत्ती : - मराठे व मुघल संघर्ष चिकित्सकपणे अभ्यासतात .

पहिले काही बाबी आठवूया : - 1) छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या मृत्युनंतर स्वराज्य क्षणासाठी मुघलांशी प्रखर लढा , कोणी दिला?

----

2) स्वातंत्र्यसंग्राम म्हणजे काय ?

----

3) मुघलांविरुध्द आक्रमक पवित्र घेतल्यानंतर शिवाजी महाराजांनी कोणते किल्ले जिंकून घेतले ?

----

2) पुढील बाबी पाठात शोधून लिहा.

अ) संभाजी महाराजांना जंजिऱ्याची मोहीम अर्धवट सोडून माघारी का फिरावे लागले ?

आ) संभाजी महाराजांनी पोर्तुगिजांना धडा शिकविण्याचे का ठरवले ?

आवश्यक साहित्य – (आंतरजाल, ग्रंथ,पाठ्यपुस्तक)

कृती – 1) खालील शब्दांचे अर्थ सांगा :

आणीबाणी - ------------------ जहागिरी - ---------------------- गनिमी कावा - -------------------

प्रखर हल्ले - ------------------ मुत्सद्देगिरी - -------------------- कर्तबगार - -- ---------------------

2) खालीदिलेल्या चित्रातील व्यक्तींचा क्रम लावा .

काय समजले? – वरील कृती केल्यावर तुम्हांला **‘मराठयांचा स्वातंत्र्यसंग्राम’** या पाठात काय समजले ते थोडक्यात . . लिहा .

या प्रश्नांची उत्तरे शोधू – 1) छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या पराक्रमाचा वारसा महाराणी ताराबाई यांनी कशारीतीने पुढे चालवला ?

--- --

उपक्रम – 2) खाली दिलेल्या भारताच्या नकाशात गोवा , विजापूर , गोवलकोंडा , जिंजी , अहमदाबाद , अहमदनगर ही ठिकाणे दाखवा.

अधिक सराव करू - खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती मिळवा.

ELGDTJ

इयत्ता : **आठवी** **विषय : इतिहास** **दिवस : 21**

===

संदर्भ :- इयत्ता : सातवी विषय :इतिहास प्रकरण :10) मराठयांच्या सत्तेचा विस्तार

अध्ययन निष्पत्ती : - मराठी सत्ता अखिल भारतीय पातळीवर प्रबळ सत्ता म्हणून उदयाला आली हे तत्कालीन ऐतिहासिक घटनांच्या मदतीने स्पष्ट करतात..

पहिले काही बाबी आठवूया : - 1) मराठी सत्तेच्या विस्तारला सुरुवात कोणी केली ?

----

2) मराठी सत्तेच्या विस्तारातील तील प्रमुख घटना कोणत्या ?

----

3) मुघल सत्तेला नमवून संपूर्ण भारतात मराठयांची सत्ता कोणत्या शतकात विस्तारली ?

करून पाहूयात – **1) एका शब्दांत लिहा.**

1) बुंदेलखंड याचे राज्य होते ....
2) पोर्तुगिजांचा पराभव यांनी केला ....
3) मराठ्याच्या राज्याची ही राजधानी होती ....
4) इ.स.१७२० मध्ये पेशवेपदी नेमणूक झाली ....

2) भारताचा नकाशा अभ्यासून आजचा बुंदेलखंड म्हणजे कोणता प्रदेश आहे ते लिहा .

----

3) चौथायी व सरदेशमुखी म्हणजे काय ते पाठ्यपुस्तकात शोधून लिहा.

आवश्यक साहित्य – (आंतरजाल, ग्रंथ,पाठ्यपुस्तक)

कृती – 1) खालील उतारा वाचून विचारलेल्या प्रश्नाची उत्तरे लिहा.

निजामाचा पालखेड येथे पराभव : मुघल बादशाह फर्रुखसियर याने निजाम-उल-मुल्क याची दख्खनचा सुभेदार म्हणून नेमणूक केली. इ.स.१७१३ मध्ये निजामाने हैदराबाद येथे आपले वेगळे अस्तित्व निर्माण करण्याचा प्रयत्न केला. बादशाहाने मराठ्यांना दक्षिणेच्या मुघल सुभ्यांतून चौथाई-सरदेशमुखी वसूल करण्याचे अधिकार दिले होते. याला निजामाचा विरोध होता. त्याने पुणे परगण्याचा काही भाग जिंकून घेतला. बाजीरावाने निजामाला शह देण्याचे ठरवले. त्याने निजामाचा औरंगाबादजवळ पालखेड येथे पराभव केला. तेव्हा त्याने मराठ्यांचा चौथाई-सरदेशमुखी वसूल करण्याचा हक्क मान्य केला.

अ) दख्खनचा सुभेदार म्हणून कोणाची नेमणूक झाली ? ----------------------------

आ) निजामाने हैदराबाद येथे वेगळे अस्तित्व कधी निर्माण केले ? ------------------

इ) वसुली करण्याचा अधिकार कोणाला दिला ? -----------------------------------

ई) बाजीरावने निजामाचा पराभव कुठे केला ? ---------------------------------

2) पाठ्यपुस्तकाचे वाचन करून बाळाजी विश्वनाथ याच्या विषयी माहिती लिहा .

काय समजले? – वरील कृती केल्याव तुला 'मराठयांच्या सत्तेचा विस्तार ' या पाठात काय समजले ते थोडक्यात लिही.

या प्रश्नांची उत्तरे शोधू – 1) पोर्तुगिजांचा पराभव कसा झाला ते तुमच्या शब्दांत स्पष्ट करा .

-- --

उपक्रम – 2) खालील भारताच्या नकाशात माळवा ,बुंदेलखंड ,भोपाळ,ही ठिकाणे दाखवा .

अधिक सराव करू - खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती मिळवा.

ELQ9V7

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

इयत्ता:- 8वी विषय:- सामाजिक शास्त्र (भूगोल कालावधी:- 1 तास

घटक:- सागरी प्रवाह दिवस:- २२

अध्ययन निष्पत्ती:- 08.73G.09 & 08.73G.10

सेतूसाठी मागील वर्गातील अध्ययन निष्पत्ती:- 06.73G.07, & 06.73G.10

घटक:- तापमान व महासागराचे महत्त्व

- **थोडे आठवूया!**

1) सागरी प्रवाह म्हणजे काय?

2) पुढील विधाने तपासा, अयोग्य विधाने दुरुस्त करुन पुन्हा लिहा.

I. तापमानातील बदल, पाण्याच्या घनतेतील बदल व वारे यांमुळे सागरी प्रवाह निर्माण होत नाहीत.

II. सागरी प्रवाह विषुववृत्त ते ध्रुवीय प्रदेश व ध्रुवीय प्रदेश ते विषुववृत्त असे वाहतात.

III. सागरी प्रवाहांमुळे किनारपट्टीच्या प्रदेशातील तापमानात बदल होत नाही.

- **अध्ययन अनुभव किंवा कृती**

कृती 1

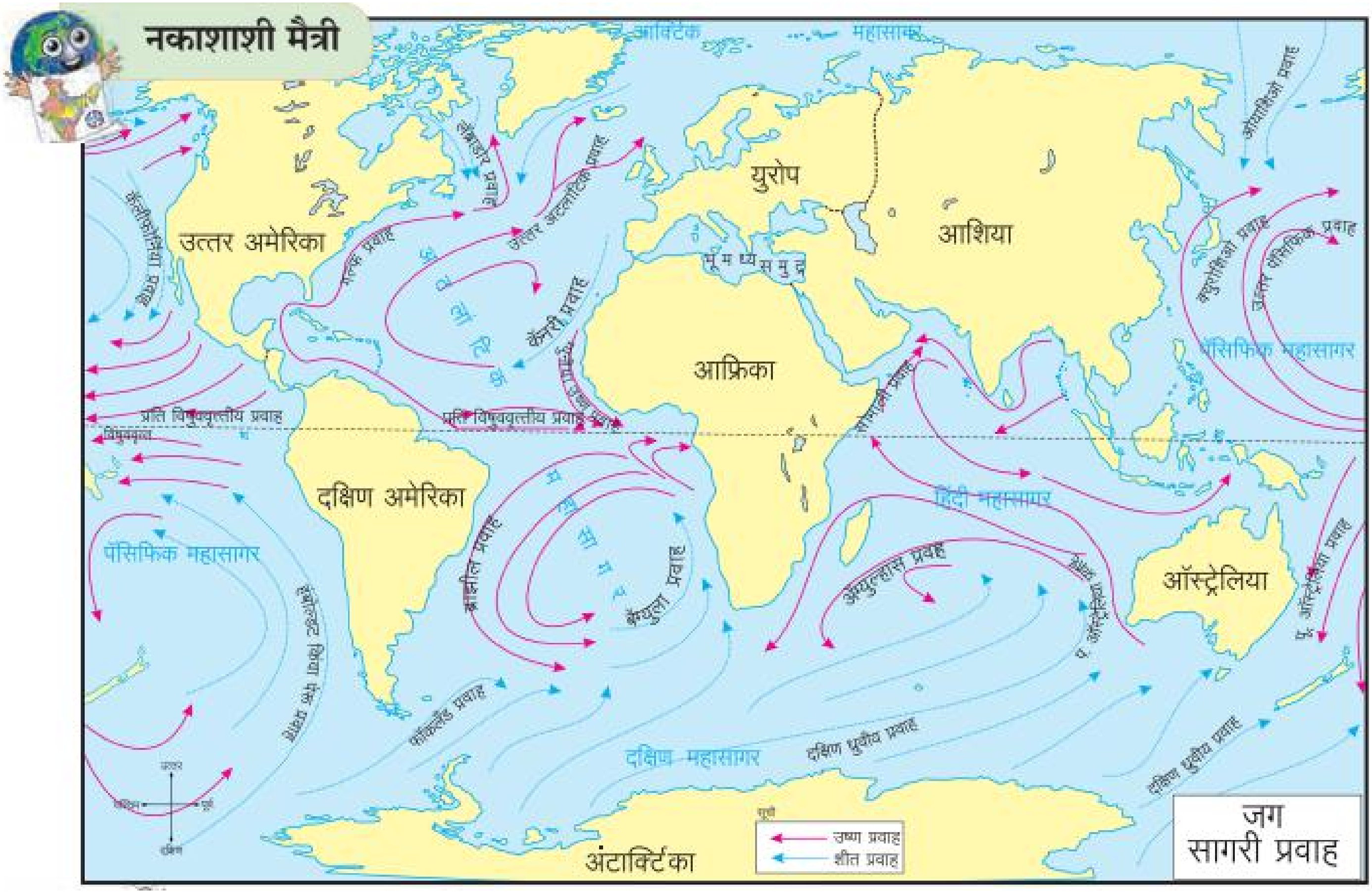

वरील नकाशाचे निरीक्षण करा.

1) कोणकोणत्या किनारपट्टीच्या भागांत तापमानात फरक पडेल? अशा किनारपट्टीची नावे लिहा .

2) किनारी प्रदेशात तापमानात फरक पडण्याचे कारण काय असेल?

कृती 1 वरून असे लक्षात येते की, तापमानातील फरकामुळे महासागरांमध्ये पाण्याचे ऊर्ध्वगामी तसेच क्षितीज समांतर प्रवाह निर्माण होतात.

❖ मला हे समजले

❖ अधिक माहिती इथून मिळवा

https://tinyurl.com/y6uxwjm

https://tinyurl.com/y4t6ho53

https://tinyurl.com/y8nnvzm3

https://tinyurl.com/y4axe4ea

https://cart.ebalbharati.in/BalBooks/ebook.aspx

मित्रांनो जर आपणास काही आठवले नसेल किंवा अवघड वाटत असेल तर घरातील वडीलधारी मंडळी यांचे सोबत चर्चा करा. तसेच आपल्या शिक्षकांसोबत प्रत्यक्ष किंवा भ्रमणध्वनीद्वारे चर्चा करा.

❖ पहा बरे जमते का?

अ) सागरी प्रवाहामुळे किनारपट्टीच्या तापमानात कसा बदल होतो?

आ) उष्ण व शीत सागरी प्रवाह जेथे एकत्र येतात; त्या भागात कोणता व्यवसाय मोठ्या प्रमाणात चालतो? कारण सांगा.

❖ उपक्रम / स्वाध्याय

जगाच्या नकाशात उष्ण प्रवाह व शीत प्रवाह दाखवा. व त्यांना नावे द्या.

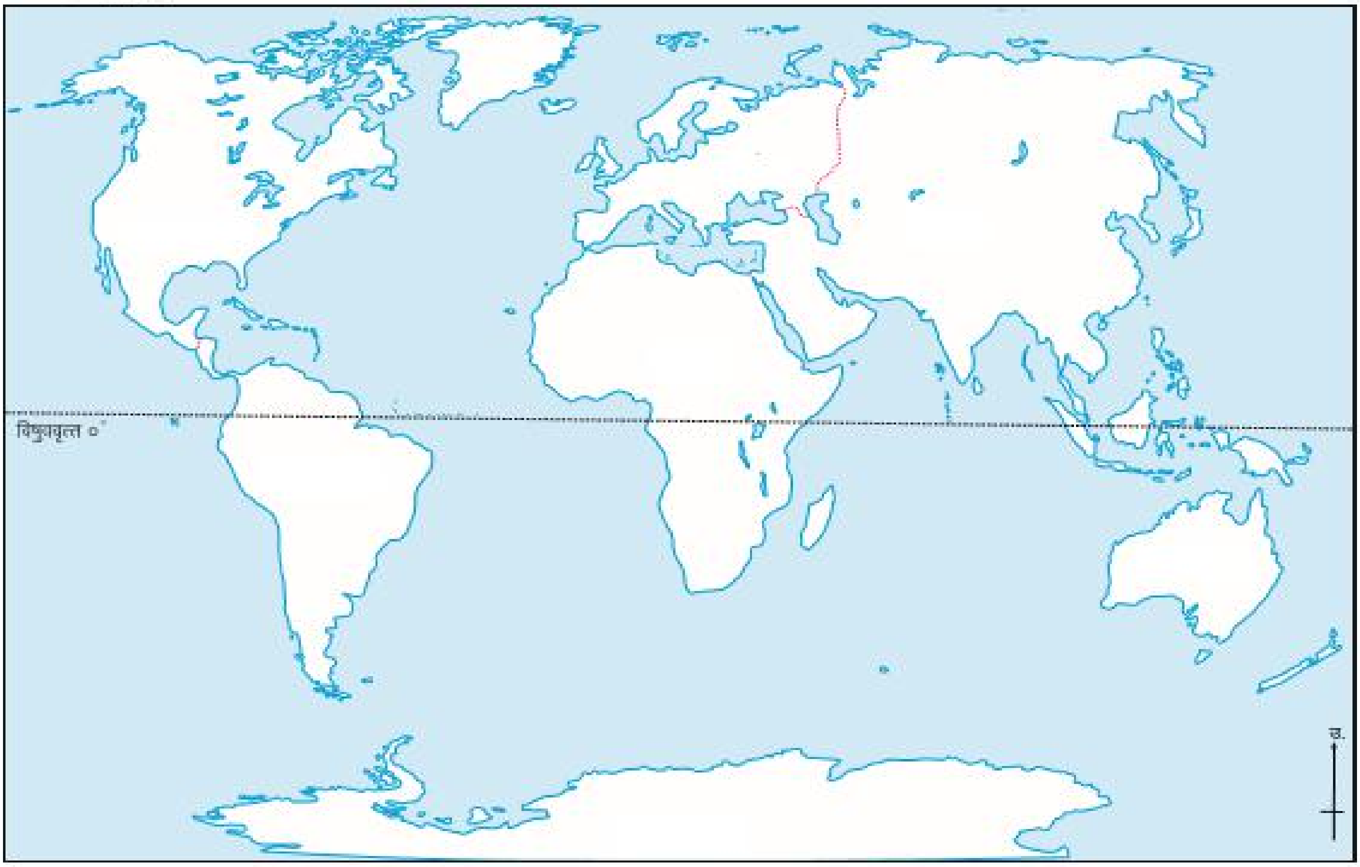

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

इयत्ता:- 8वी   विषय:- सामाजिक शास्त्र (भूगोल)   कालावधी:- 1 तास

घटक:- भूमी उपयोजन   दिवस:- २३

अध्ययन निष्पत्ती:- 08.73G.11 & 08.73G.12

सेतूसाठी मागील वर्गातील अध्ययन निष्पत्ती:- 07.73G.19, & 07.73G.20

घटक:- मानवी वस्ती

❖ **थोडे आठवूया!**

1) ग्रामीण वस्ती म्हणजे काय?

2) शहरी भागात प्राथमिक व्यवसायाचे प्रमाण कमी का असते?

❖ **अध्ययन अनुभव किंवा कृती**

कृती 1 खालील चित्राचे निरीक्षण करा व त्याखाली दिलेल्या सूचनेप्रमाणे कृती करा.

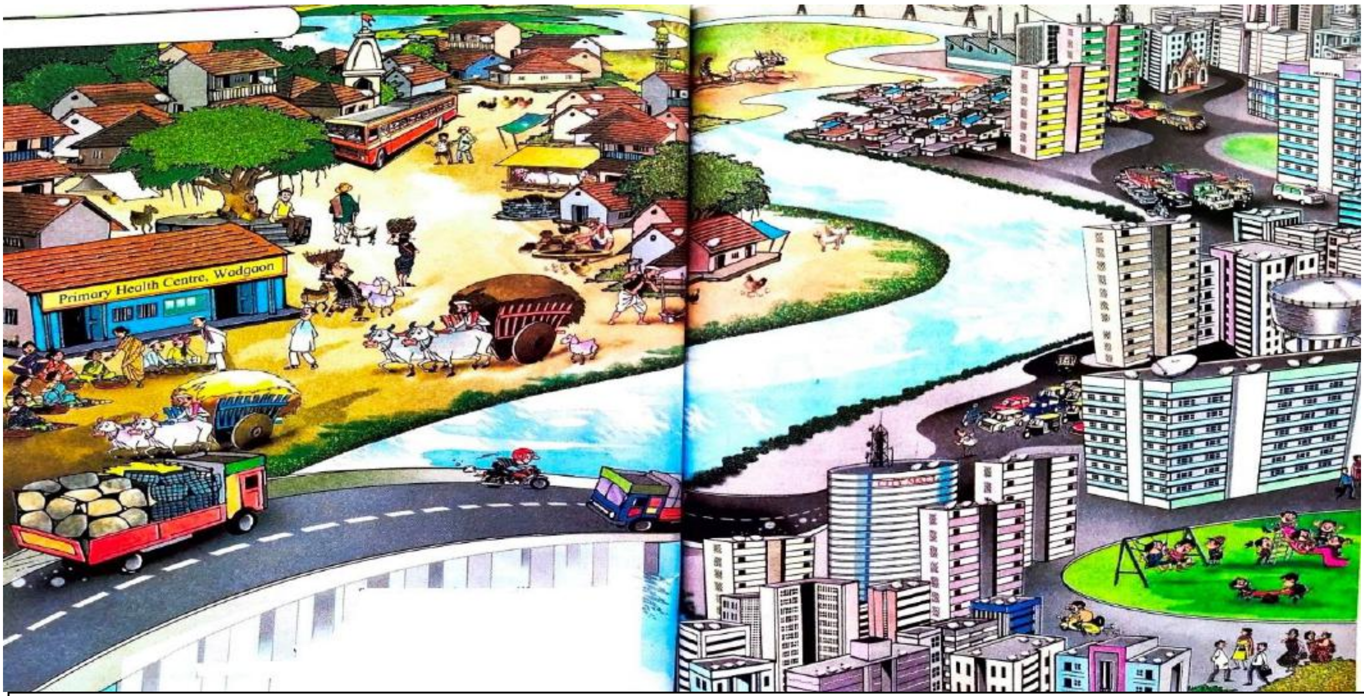

या चित्रामध्ये गाव व शहर दाखवलेले आहे. चित्राचे नीट निरीक्षण करा.

1) शहर व गावातील वेगळेपणा खालील मुद्द्यांच्या आधारे समजून घ्या

*घर *पोशाख *वाहने *उद्योग *सुविधा

ग्रामीण वस्ती	शहरी वस्ती
लोकसंख्या व लोकसंख्येची घनता कमी असते.	

	बहुतेक लोक द्वितीय व तृतीय व्यवसायात गुंतलेले असतात.
वाहतूक व संदेशवहनाच्या सुविधा कमी प्रमाणात असतात.	
	येथे विविध प्रकारच्या सेवा उपलब्ध असतात.
	बाजारपेठा स्थायी स्वरुपाच्या व विविध प्रकारच्या असतात.
ग्रामीण भागात जागेची टंचाई नसल्याने घरांच्या आजूबाजूला मोकळी जागा असते.	
घरांची रचना पारंपारिक पद्धतीने असते.	

कृती 1 व २ वरून असे लक्षात येते की, गाव आणि शहर यांच्यात पूर्वी मोठा फरक असे आता हा फरक कमी होऊ लागला आहे. शहरांमध्ये असणाऱ्या अनेक सुविधा हळूहळू गावांमध्ये दिसू लागले आहेत.

❖ **मला हे समजले**

❖ **अधिक माहिती इथून मिळवा**

https://cart.ebalbharati.in/BalBooks/ebook.aspx

मित्रांनो जर आपणास काही आठवले नसेल किंवा अवघड वाटत असेल तर घरातील वडीलधारी मंडळी यांचे सोबत चर्चा करा. तसेच आपल्या शिक्षकांसोबत प्रत्यक्ष किंवा भ्रमणध्वनीद्वारे चर्चा करा.

❖ **पहा बरे जमते का?**

1. ग्रामीण वस्ती व शहरी वस्ती फरक लिहा.

2. मानवी वस्ती प्रामुख्याने कोणत्या ठिकाणी विकसित होते?

❖ **उपक्रम / स्वाध्याय**

1. ग्रामीण वस्ती व शहरी वस्ती यांचे चित्र काढा.

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

इयत्ता:- 8वी   विषय:- सामाजिक शास्त्र (भूगोल)   कालावधी:- 1 तास

घटक:- भूमी उपयोजन   दिवस:- २४

अध्ययन निष्पत्ती:- 08.73G.11 & 08.73G.12

सेतूसाठी मागील वर्गातील अध्ययन निष्पत्ती:- 07.73G.19, & 07.73G.20

घटक:- मानवी वस्ती

❖ थोडे आठवूया!

1) मानवी वस्तीचा आरंभ कसा झाला असेल?

2) वाडी व ग्रामीण वस्ती या दोन मानवी वस्ती मधील फरक स्पष्ट करा.

3) पुढील विधानांवरुन मानवी वस्त्यांचे प्रकार ओळखून लिहा.

i. या वस्तीमध्ये पुरेशा सोयी सुविधा सेवा उपलब्ध नसतात.

ii. या वस्तीमधील घरी जवळजवळ असतात.

iii. या वस्तीमधील घरे एका रांगेत असतात.

4) तुम्ही राहत असलेले वस्ती वरील पैकी कोणत्या वस्ती प्रकारात येते ते सांगा.

❖ अध्ययन अनुभव किंवा कृती

कृती 1 खालील चित्राच्या चौकटीत मानवी वस्ती कोठे होऊ शकेल याचा अंदाज करा व त्या ठिकाणी वस्ती दाखवा.

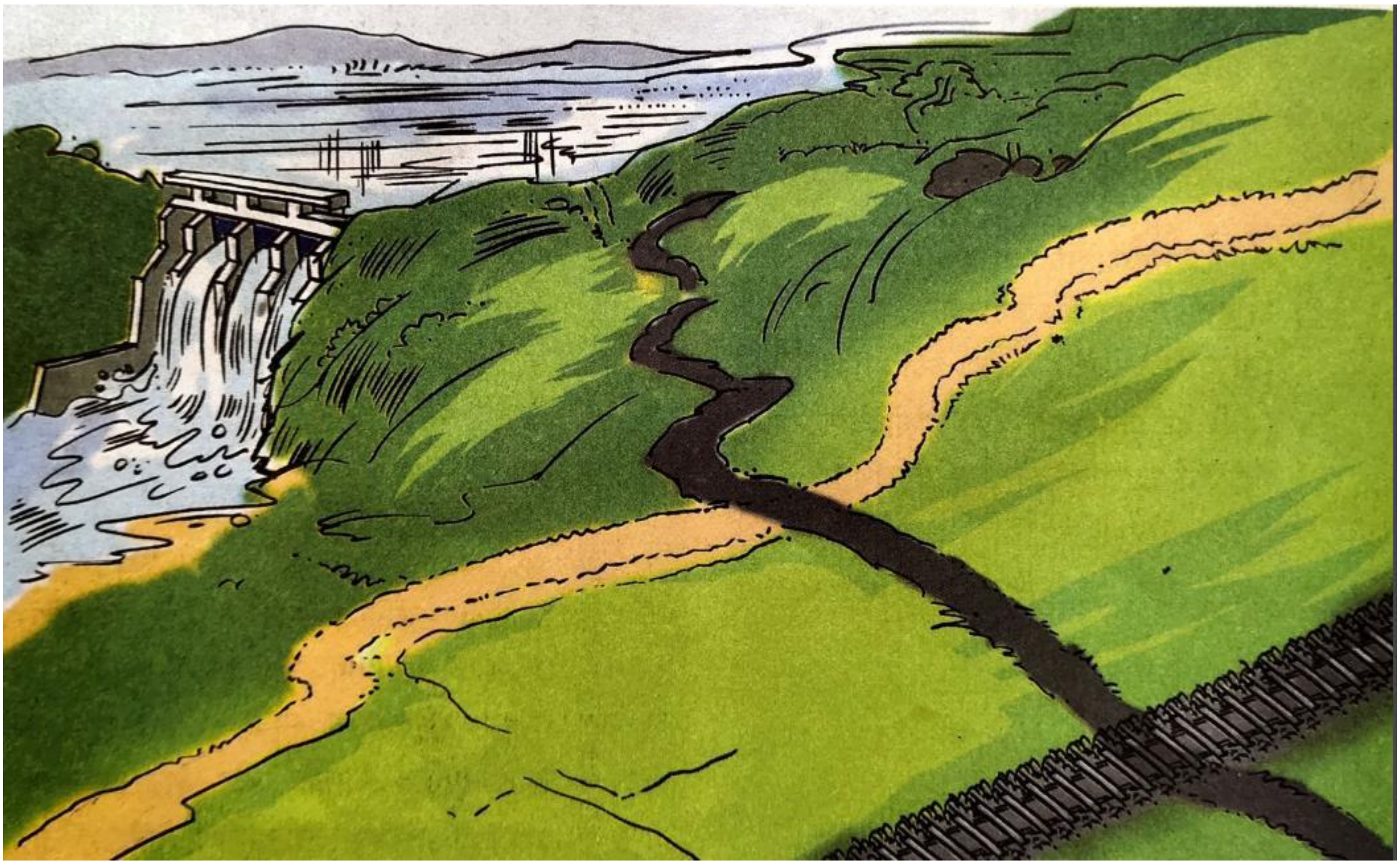

चित्रात दाखवलेल्या वस्त्या त्याठिकाणी का दाखवल्या ? त्या तेथेच असण्याचे कारण काय ? इतर ठिकाणी न दाखवण्याचे कारण काय असावे?

कृती 1 वरून असे लक्षात येते की, पाण्याची उपलब्धता ,सुसह्य हवामान ,सुपीक जमीन ,इत्यादी अनुकूल भौगोलिक परिस्थिती असलेल्या ठिकाणी मानवी वस्त्या विकसित झाल्या.

कृती 2 आराखड्याचे निरीक्षण करून खालील माहितीच्या आधारे वस्त्यांचे प्रकार सांगा.

1) 'A' वस्तीमध्ये पाच ते सहा घरे असून गावात इतर सुविधा नाहीत. ------------------------

2) 'B' वस्तीमध्ये माध्यमिक शाळा, मोठी बाजारपेठ , लहान चित्रपटगृह आहे.---------------------------

3) 'C' वस्तीमध्ये घरे, शेती ,अनेक दुकाने व छोटे उद्योगधंदे आहेत. ---------------------------------------

4) 'D' वस्ती हे नैसर्गिक बंदर आहे तसेच तेथे अनेक उद्योगधंदे वसलेले आहेत. -----------------------------

❖ **मला हे समजले**

❖ अधिक माहिती इथून मिळवा

https://tinyurl.com/yxmg2tjx

https://tinyurl.com/y5oq3txy

https://tinyurl.com/y4kg3zo3

https://tinyurl.com/yyg8plls

https://tinyurl.com/y5crwnc9

https://tinyurl.com/y3j5xocp

https://cart.ebalbharati.in/BalBooks/ebook.aspx

मित्रांनो जर आपणास काही आठवले नसेल किंवा अवघड वाटत असेल तर घरातील वडीलधारी मंडळी यांचे सोबत चर्चा करा. तसेच आपल्या शिक्षकांसोबत प्रत्यक्ष किंवा भ्रमणध्वनीद्वारे चर्चा करा.

❖ पहा बरे जमते का?

1) मानवी वस्तीचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.

2) केंद्रित व विखुरलेल्या वस्त्यांमधील फरक लिहा.

3) मानवी वस्तीच्या स्थानावर परिणाम करणाऱ्या प्राकृतिक घटकांचे स्पष्टीकरण करा.

❖ उपक्रम / स्वाध्याय

शाळेजवळील महत्त्वाची ठिकाणे दर्शवणारा नकाशा आराखडा घरातील वडीलधारी मंडळी / शिक्षकांच्या मदतीने तयार करा.

==

संदर्भ :- इयत्ता : सातवी विषय :इतिहास प्रकरण :11) राष्ट्ररक्षक मराठे

अध्ययन निष्पत्ती : - पानिपतच्या लढाईची कारणमीमांसा करतात.

पहिले काही बाबी आठवूया : - 1) उत्तर भारतात मराठयांचे वर्चस्व कोणी निर्माण केले ?

----

2) पानिपतच्या लढाईत मराठयांच्या समोर कोणी आव्हान उभे केले ?

----

3) कोकण किनारपट्टीवरील कोणता भाग पोर्तुगिजांच्या ताब्यात होता ?

करून पाहूयात – **1) " दोन मोत्ये गळली . सत्त्वीस मोहोरे हरवल्या !**

आणि रुपये , खुर्दा किती गेल्या यांची गणतीच नाही."

याचा अर्थ पानिपतच्या युद्धाशी आहे .तो तुम्ही शोधून लिहा.

----

2) खालील राजाना ओळखा.व नावे लिहा

---------------------- ....

3) मराठयांनी अटकेपार झेंडा लावला . म्हणजे काय ? ते ,लिहा .

आवश्यक साहित्य – (आंतरजाल, ग्रंथ,पाठ्यपुस्तक)

कृती – 1) --घटनाक्रम लावा .

--राक्षसभुवनाची लढाई 1) ------------------------------------

--टिपू सुलतानचा मृत्यू 2) -----------------------------------

--माधवराव पेशव्यांचा मृत्यू 3) ------------------------------------

--पानिपतची लढाई 4) ----------------------------------

--बुराडी घाटाची लढाई 5) ---------------------------------

2) पुढील चौकटीत पाठात आलेल्या व्यक्तींची नावे शोधा.

म	स	ह	ना	जा	न	को	जी
हा	ज	द	रा	ना	फ	म	त्ता
द	या	च	य	प	सा	थ	द
जी	प्पा	ल	ण	आ	रू	हे	प्र
बा	ळा	जी	वि	श्व	ना	थ	ब
अ	व	ला	मा	ध	व	रा	व
दे	स	दा	शि	व	रा	व	भा
म	ल्हा	र	रा	व	क	चि	ऊ

-------------------------------------- --------------------------------- ---

------------------------------------- ---------------------------------- -

3) इंटरनेट (आंतरजाल) मदतीने पानिपत लढाईतील माहिती मिळवा व लिहा .

काय समजले? – वरील कृती केल्याव तुला **‘राष्ट्ररक्षक मराठे’** या पाठात काय समजले ते थोडक्यात . लिहा

या प्रश्नांची उत्तरे शोधू – 1) पानिपतच्या लढाईचे परिणाम लिहा .

----

2) कोण बरे ?

अफगाणिस्तानातून आलेले ....

हिमालयाच्या पायथ्याशी स्थायिक झालेले ....

नानासाहेब पेशव्यांचे भाऊ ....

मथुरेच्या जाटांचा प्रमुख ....

अधिक सराव करू - खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती मिळवा.

ELZ5WU

==

संदर्भ :- इयत्ता : सातवी विषय :इतिहास प्रकरण :12) साम्राज्याची वाटचाल

अध्ययन निष्पत्ती : - मध्ययुगातील एका ठिकाणच्या ठळक ऐतिहासिक घडामोडीचा संबंध दुसऱ्या ठिकाणच्या घडामोडीशी लावतात..

पहिले काही बाबी आठवूया : - 1) बाळाजी विश्वनाथच्या मुलांचे नावे सांगा ?

----

2) मराठी सत्तेचा विस्तार कुठे पर्यंत झाला होता ?

----

3) पहिल्या बाजीरावांचे नाव काय होते ?

करून पाहूयात – **1) घटनाक्रम लिहा.**

1) आष्टीची लढाई ....

2) मराठयांचे ओडिशावर प्रभुत्व ....

3) इंग्रजांनी पुण्यात युनियन जॅक फडकवला ....

2) पानिपतच्या लढाई मधील ठळक घडामोडी विषद करा.

----

3) पुण्यश्लोक अहिल्याबाई होळकर यांनी इंदोरचे सूत्र हाती घेतल्या नंतर केलेले कार्य सांगा .

आवश्यक साहित्य – (आंतरजाल, ग्रंथ,पाठ्यपुस्तक)

कृती – 1) पानिपतच्या लढाईत झालेला पराभव महादजी शिंदे यांनी कसा भरून काढला

ते पुढील मुद्याच्या आधारे सपष्ट करा .

फौजांना प्रशिक्षत केले. ....

....

महादजी शिंदेनी बादशाला पुन्हा गादीवर बसवले . ...

....

महादजीने कादिरचा पराभव केला ....

....

मराठी सेना एकवटली . ...

....

2) पुढील चौकटीतील संकल्पना पाठातून लिहा.

<u>मराठा डिच</u> ----

3)शिवाजी महाराजांनी बनवलेल्या आरमारचा फायदा मराठयांना कसा झाला ते लिहा.

काय समजले? – वरील कृती केल्याव तुम्हाला ‘साम्राज्याची वाटचाल’ या पाठात काय समजले ते थोडक्यात लिहा

’ ---

या प्रश्नांची उत्तरे शोधू – 1) गुजरातमधील मराठी सत्ता बद्दल माहिती स्पष्ट करा.

----

2) नाना फडणवीस यांनी दक्षिणेकडील राजकारणाची सूत्रे कशी सांभाळली .

--- -

अधिक सराव करू - खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती मिळवा.

EM91YH

==

संदर्भ :- इयत्ता : सातवी विषय :इतिहास प्रकरण :13) महाराष्ट्रातील समाजजीवन

अध्ययन निष्पत्ती : - मंदिराचे स्थापत्य , समाधी / थडगे , मशीद यातील शैली व तंत्राच्या विकासाचे सोदाहरण स्पष्टिकरण करतात.

पहिले काही बाबी आठवूया : - 1) विविध धर्म व त्यांची प्रार्थना स्थळ सांगा व लिहा .

----

2) महाराष्ट्रात हेमाडपंथी मंदिरे कुठे आहेत त्या ठिकाणचीनावे लिहा .

----

3) तुम्ही खेळत असलेल्या विविध खेळांची नावे लिहा?

करून पाहूयात – 1) खालील दिलेल्या सण-समारंभ विषयी तुम्हाला माहित असलेल्या प्रथा, चालीरीती तुमच्या शब्दांत व्यक्त करा.

4) गुढीपाडवा --
5) नागपंचमी --
6) बैलपोळा --
7) दसरा --
8) ईद --

2) खालील तक्ता पूर्ण करा.

कळीत काम करणारा	--------------------------------------- -
गावाचा महसूल सभाळणारा	--------------------------------------- -
वतन धारण करणारा	--------------------------------------- -
गावाचे संरक्षण करणारा	--------------------------------------- -

3) समाजात कोणकोणत्या अनिष्ट चालीरीती प्रचलित आहेत?त्या दूर करण्यासाठी उपाययोजना सुचवा.

--------- ---

आवश्यक साहित्य – (आंतरजाल, ग्रंथ,पाठ्यपुस्तक)

कृती – 1) योग्य जोडया जुळवा .

‘अ’ गट	‘ब’ गट
1) कोल्हापूर	अ) शंभू महादेव
2) वेरूळ	ब) भवानी देवी
3) शिखरशिंगणापूर	क) अंबाबाई मंदिर
4) प्रतापगड	ड) घ्रष्णेश्वर मंदिर

2) पुढील वास्तू कुठे आहेत ते लिहा ?

1) शनिवारवाडा ---------------------------------
2) सरकारवाडा --------------------------------
3) पेशव्यांचा वाडा -------------------------------
4) छत्रपतींचे वाडे --------------------------------

3) शिवकालातील शिल्पकले विषयी माहिती सांगा.

काय समजले? – वरील कृती केल्यावर तुला **'महाराष्ट्रातील समाजजीवन '** या पाठात काय समजले ते थोडक्यात , लिहा

या प्रश्नांची उत्तरे शोधू – 1) खालील खेळाविषयी तुम्हास असलेली माहिती लिहा .

कुस्ती . --

मल्लखांब --

आट्यापाट्या --

गंजिफा --

-- 2)

खालील मुद्द्यांच्या आधारे शिवकालीन समाजजीवन व सध्याचे समाजजीवन यांची तुलना करा.

क्र.	मुद्दे	शिवकालीन समाजजीवन	सध्याचे समाजजीवन
१.	व्यवहार	....	....
२.	घरे	....	पक्की बांधलेली सिमेंट, काँक्रीटची अनेक मजली घरे
३.	दळणवळण	....	बस, रेल्वे, विमान
४.	मनोरंजन	....	....
५.	लिपी	....	....

अधिक सराव करू - खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती . मिळवा.

EHHX15

==

संदर्भ :- इयत्ता : ७वी, विषय :नागरिकशास्त्र, प्रकरण : १. आपल्या संविधानाची ओळख

अध्ययन निष्पत्ती : लोकशाहीतील शासन व्यवस्थेची वैशिष्टे स्पष्ट करतात.

पहिले काही बाबी आठवूया !

1) संविधान म्हणजे काय?

----

2) संविधानाची उद्देशिका म्हणजे काय?.

----

3) उद्देशिकेतील तीन मुल्ये कोणती ?.

करून पाहूयात –

1)संविधानातील उद्देशिका वाचा. त्यातील शब्दांची सूची तयार करा.

----

2) संविधान समितीतील सदस्यांची नावे शोधून फोटोंचा संग्रह करा.

आवश्यक साहित्य –

इयत्ता : ७वी चे इतिहास व नागरिकशास्त्र विषयाच्या पाठ्यपुस्तका बाबत घरात भाऊ,बहिण,आई-वडील यांचाशी चर्चा.

भारताचे संविधान

उद्देशिका

आम्ही, भारताचे लोक, भारताचे एक सार्वभौम
समाजवादी धर्मनिरपेक्ष लोकशाही गणराज्य घडविण्याचा
व त्याच्या सर्व नागरिकांस:
सामाजिक, आर्थिक व राजनैतिक न्याय;
विचार, अभिव्यक्ती, विश्वास, श्रद्धा
व उपासना यांचे स्वातंत्र्य;
दर्जाची व संधीची समानता;
निश्चितपणे प्राप्त करून देण्याचा
आणि त्या सर्वांमध्ये व्यक्तीची प्रतिष्ठा
व राष्ट्राची एकता आणि एकात्मता
यांचे आश्वासन देणारी बंधुता
प्रवर्धित करण्याचा संकल्पपूर्वक निर्धार करून;
आमच्या संविधानसभेत
आज दिनांक सव्वीस नोव्हेंबर, १९४९ रोजी
याद्वारे हे संविधान अंगीकृत आणि अधिनियमित
करून स्वतःप्रत अर्पण करीत आहोत.

कृती –

वरील चित्राचे निरीक्षण करून शिक्षकाच्या मदतीने

१) विविध शब्दांचे अर्थ समजून घ्या.

२) विद्यालात संविधान दिन साजरा करा.

काय समजले? – ही कृती करून तुम्हाला काय समजले किवा काय शिकण्यास मिळाले?

तसेच इयत्ता : ७वी चे नागरिकशास्त्र विषयाच्या पाठ्यपुस्तकातील प्रकरणांचे . ; .
वाचन करा

या प्रश्नांची उत्तरे शोधू –

प्रश्न १ : संविधानातील तरतुदीनुसार राज्यकारभार करण्याचे फायदे कोणते?

प्रश्न २ : संविधान सभेतील सदस्यांची नावे लिहा.

प्रश्न ३ : शोधा आणि लिहा.

शोधा आणि लिहा.

धु	ध	र्म	नि	र	पे	क्ष
स	स	र	आ	ना	भा	लो
र	बं	धु	भा	व	क	क्ष
ना	भा	व	धु	शा	क्ष	नि
मा	मा	लो	ही	य	ए	र

१. देशातील सर्व नागरिकांविषयी आणि परस्परांविषयी आत्मीयतेची भावना असणे.

----

२. राज्यकारभाराची सत्ता लोकांच्या हाती असणे.

----

३. उद्देशिकेलाच म्हटले जाते.

----

४. सर्व धर्मांना समान मानणे.

अधिक सराव करू -

१) ७वी चे नागरिकशास्त्र विषयाचे पाठ्यपुस्तकातील यामध्ये दिलेला कृती व स्वाध्याय सोडवा.

२) पाठ्यपुस्तकातील भारतीय संविधानाच्या उद्देशिकेचे वाचन करा.

-- खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती मिळवा .

EMRT2S

संदर्भ :- इयत्ता : ७वी   विषय :नागरिकशास्त्र,   प्रकरण : २. संविधानाची उद्देशिका

अध्ययन निष्पत्ती :

लोकशाहीतील समतेचे महत्त्व स्पष्ट करतात.

राजकीय समता, आर्थिक समता व सामाजिक समता यांतील फरक समजू शकतात.

समतेच्या हक्काच्या संदर्भात आपल्या विभागातील सामाजिक, राजकीय व आर्थिक समस्यांचा अन्वयार्थ लावतात.

पहिले काही बाबी आठवूया!

1) संविधनाची उद्देशिका म्हणजे काय?

----

2)उद्देशिकेची सुरुवात कोणत्या शब्दांनी होते?.

----

3) भारतातील विविध धर्माची नवे सांगा.

करून पाहूयात –

1) उद्देशिकेतील न्यायाचे तीन प्रकार शोधा.

1)-------------------------------- 2)---------------------------------- 3) ----------------------------------

1) वरील चित्राचे निरीक्षण करून दोन शब्दातील फरक सांगा.

-

-

आवश्यक साहित्य –

इयत्ता : ७वी चे इतिहास व नागरिकशास्त्र विषयाचे पाठ्यपुस्तक. मित्रांशी फोनवर चर्चा करा.

कृती –

१) घरातील आई-बाबा कशा पद्धतीने कामे करतात. त्यात तुमचा सहभाग कसा असतो. एकमेकांचे विचार, मते विचारात घेतली जातात का? भांडण केल्यानंतर लगेच मिटवता का? आजी-आजोबांना विचारले जाते का? अनुजाला शेतीच्या अभ्यासात संशोधन करावयाचे ,' . आहे.

तिचा निर्णय सर्वांना आवडतो का?

कुटुंबातील वरील गोष्टींचे निरीक्षण करून शिक्षकाच्या मदतीने शब्दांचे अर्थ व महत्त्व लक्षात घ्या.

२) शाळा सुरु झाल्यावर वर्गातील वर्ग प्रतिनिधीची लोकशाही पद्धतीने निवड कशी करता येईल ते लिहा.

काय समजले? – ही कृती करून तुला काय समजले किवा काय शिकण्यास मिळाले?

तसेच इयत्ता : ७वी चे नागरिकशास्त्र विषयाच्या पाठ्यपुस्तकातील प्रकरणांचे वाचन कर.

या प्रश्नांची उत्तरे शोधू –

प्रश्न १ : प्रौढ मतदान पद्धती म्हणजे काय?

प्रश्न २ : आर्थिक न्यायामुळे नागरिकांना कोणते हक्क मिळतात?

प्रश्न ३ : भारतीय संविधानाच्या उद्देशिकेत कोणकोणत्या महत्त्वाच्या बाबींचा उल्लेख केला आहे?

अधिक सराव करू -

१) ७वी चे नागरिकशास्त्र विषयाचे पाठ्यपुस्तकातील यामध्ये दिलेला कृती व स्वाध्याय सोडवा.

२) शिक्षकांच्या मदतीने निवडणूक प्रक्रिया समजून घ्या.

- खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती मिळवा .

EN1P4F

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम (Bridge Course) : शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१

इयत्ता : **आठवी** विषय : **इतिहास** दिवस : **30**

===

वेळ -३० मिनिटे सेतू अभ्यासक्रम चाचणी – 02

एकूण गुण- 15

===

प्रश्न 1) खालीलप्रश्न वाचा उताराचा योग्य पर्यायास गोल करा . **गुण- 05**

1)पुढीलपैकी नाशिक जवळील किल्ला कोणता ?

1)रामगड 2)रामरोज 3) रामसेज 4)रामायानगड

2) ताराबाई व शाहू महाराज यांचे युद्ध कोठे झाले ?

1)पुणे 2)चाकण 3) सातारा 4)मुंबई

3) अहिल्याबाई कोणाच्या पत्नी होत्या?

1) मल्हारराव 2) खंडेराव 3) रघुजी 4) विणेजी

4) नागपूरचे कोण होते ?

1)भोसले 2)शिंदे 3)फडणवीस 4)सर्व पर्याय बरोबर

5) निजामाचा पराभव कोठे झाला ?

1)सातारा 2)औरंगाबाद 3) पालखेड 4) हैदराबाद

प्रश्न 2) पाठात शोधून लिहा . **गुण- 06**

1) शिवाजी महाराजांची कोणती प्रेरणा भावी पिढ्यांना आदर्श राहील ?

----

2) संभाजी महाराजांनी पोर्तुगिजांना धडा शिकविण्याचे का ठरवले ?

----

3) पानिपतच्या लढाईचे परिणाम लिहा .

प्रश्न 3)खालील प्रश्नाची एका वाक्यात उत्तरे द्या. **गुण- 4**

1) होळकर घराण्याचे संस्थापक कोण होते ?

2) बाजीरावांचा मृत्यू कोठे झाला ?

3) शिवाजी महाराजानंतर छत्रपती कोण झाले ?

4) माळवा हे शहर कुठे आहे ?

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

गुण:- 06 **चाचणी परीक्षा दुसरी** **दिवस:- 30**

इयत्ता:- 8वी विषय:- सामाजिक शास्त्र (भूगोल) कालावधी:- 30 मि.

प्रश्न 1. खालील नकाशाचे निरीक्षण करा व मी कोणत्या कटिबंधात आहे ते लिहा.(कोणतेही 2) (2)

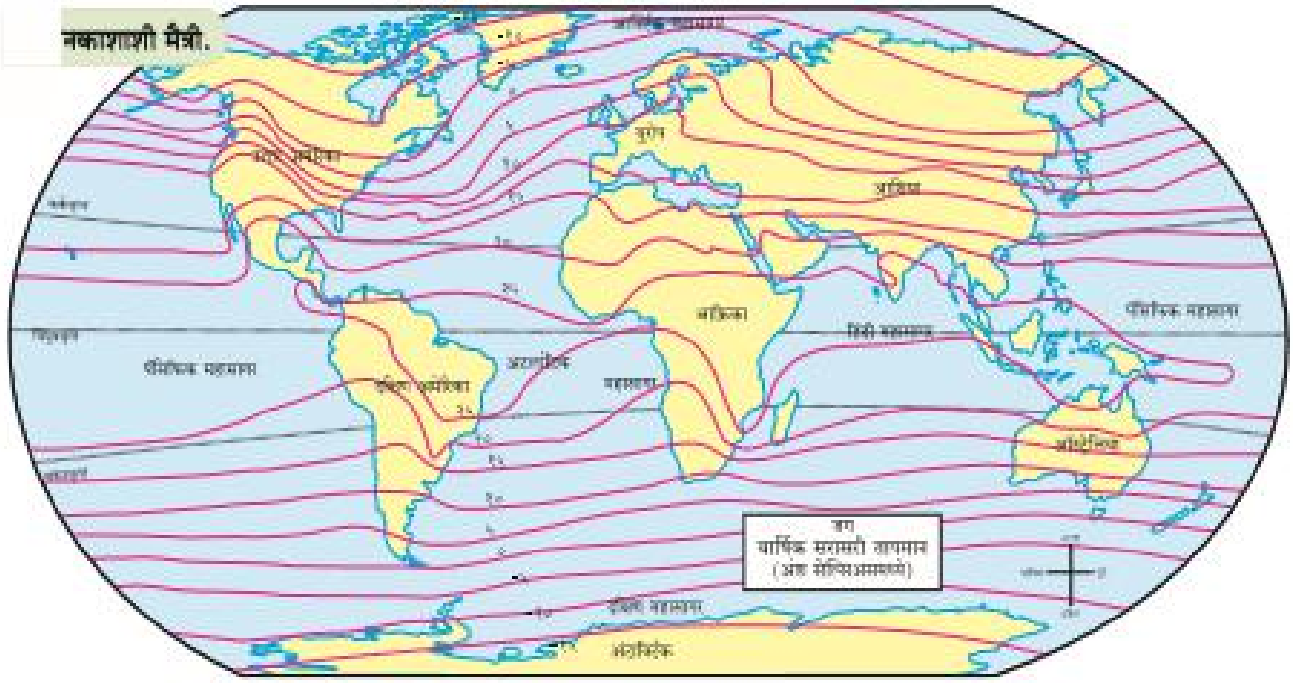

आकृती ५.७ जग - वार्षिक तापमान

1) माझ्या परिसरातच 0 अंश से. तापमान रेषा आहे.

2) माझ्या परिसरातील सरासरी वार्षिक तापमान 25 अंश से. आहे.

3) माझ्या परिसरातील सरासरी वार्षिक तापमान 10 अंश से.आहे

प्रश्न 2. पुढील प्रश्नांची प्रत्येकी एका वाक्यात उत्तरे लिहा. (2)

1) पर्जन्याचे उगमस्थान कोणते?

2) सागरी प्रवाह म्हणजे काय?

प्रश्न 3. पुढील तक्ता पूर्ण करा तक्ता. (2)

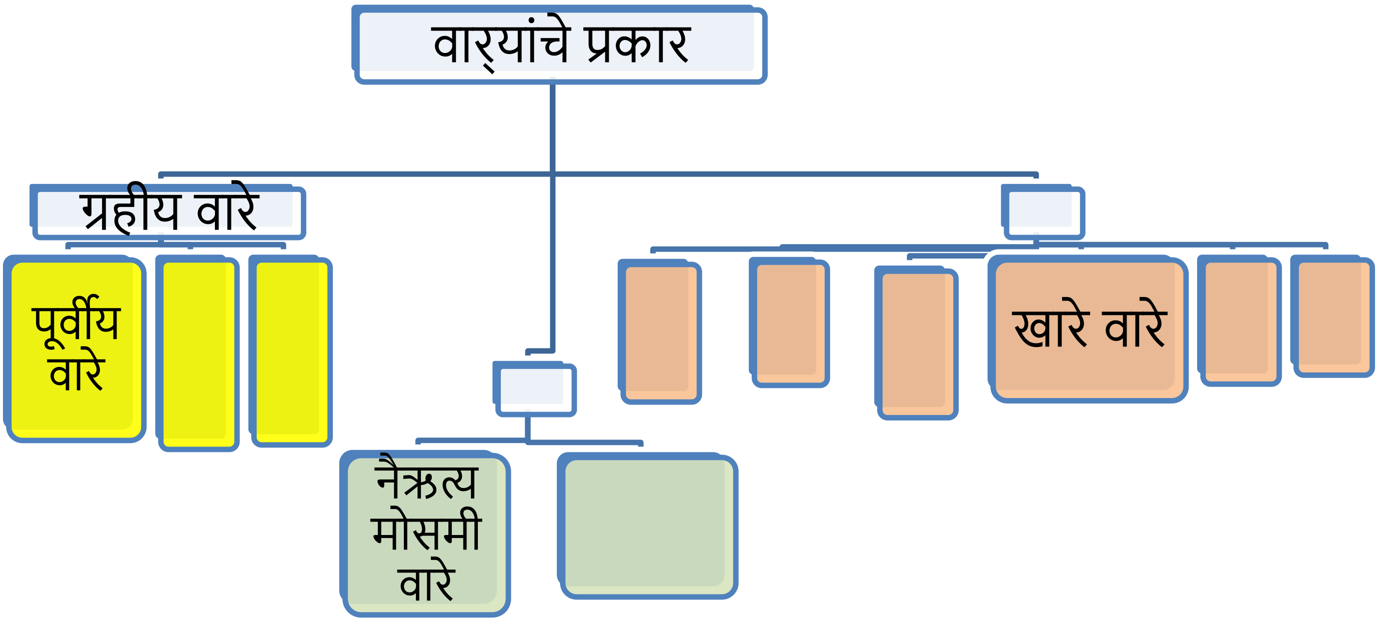

संदर्भ :- इयत्ता : ७वी, विषय :नागरिकशास्त्र, प्रकरण : ३. संविधानाची वैशिष्टे

अध्ययन निष्पत्ती : स्थानिक शासन व राज्यशासन यातील फरक समजतात.

पहिले काही बाबी आठवूया!

1) उद्देशिकेतील उद्दिष्टे कोणती आहेत?

----

2) स्थानिक शासन संस्था म्हणजे काय?.

----

3) तुमच्या गावात कोणती स्थानिक शासन संस्था आहे?

करून पाहूयात –

१) ईशान्येकडील राज्यांची सूची तयार करा. तेथील राज्यांच्या राजधानीची शहरे कोणती .' ' आहेत?

----

२) संघराज्य शासनपद्धतीनुसार अधिकाराची विभागणी कशाप्रकारे केली आहे याची सूची खालील तक्त्यात तयार करा.

संघज्याशासन	राज्यशासन	दोन्ही शासनाकडे असलेले विषय
१.	१.	१.
२.	२.	२.
३.	३.	३.

आवश्यक साहित्य –

इयत्ता : ७वी चे इतिहास व नागरिकशास्त्र विषयाचे पाठ्यपुस्तक. मित्रांशी चर्चा.

कृती –

१ आंतरजालच्या (इंटरनेटच्या) मदतीने EVM मशीन विषयी माहिती मिळवा.व लिहा.

----

२) वर्गात निवडणूक आयोगाची स्थापना करा. त्या निवडणूक आयोगाच्या मार्गदर्शनाखाली वर्गाची निवडणूक घ्या.

काय समजले? – ही कृती करून तुम्हाला काय समजले किवा शिकण्यास मिळाले?

तसेच इयत्ता : ७वी चे नागरिकशास्त्र विषयाच्या पाठ्यपुस्तकातील संविधानाची वैशिष्टे याप्रकरणांचे वाचन करा

या प्रश्नांची उत्तरे शोधू –

प्रश्न १ : संपूर्ण देशाचा राज्यकारभार करणारी यंत्रणा - ------------------------------------

प्रश्न २ : निवडणुका घेणारी यंत्रणा - --

प्रश्न ३ : दोन सूचींव्यतिरिक्त असलेली सूची - --

प्रश्न ४ : सध्याचे मुख्य निवडणूक आयुक्त कोण आहेत? ------------------------------------

प्रश्न ५ : न्यायाधीशांची नेमणूक कोण करते? --

अधिक सराव करू -

१) ७वी चे नागरिकशास्त्र विषयाचे पाठ्यपुस्तकातील यामध्ये दिलेला कृती व स्वाध्याय सोडवा.

२) आचारसंहितेविषयी माहिती मिळवा.व लिहा.

खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती मिळवा .

ENAK63

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

इयत्ता:- 8वी विषय:- सामाजिक शास्त्र (भूगोल) कालावधी:- 1 तास

घटक:- लोकसंख्या दिवस:- 32-33

अध्ययन निष्पत्ती:- 08.73G.13 08.73G.14,08.73G.15, & 08.73G.16

सेतूसाठी मागील वर्गातील अध्ययन निष्पत्ती:- 07.73G.20 & 05.95A.06

घटक:- मानवी वस्ती व ओळख भारताची

❖ थोडे आठवूया!

अ) पुढील वाक्यात गाळलेले शब्द लिहा.

1) ग्रामीण भागात बहुसंख्य लोक ------------- हा व्यवसाय करतात.

2) शहरातील लोक ----------------- इमारतीत राहतात.

3) आदिवासींची जीवनशैली -------------- वर आधारित असते.

आ) वाळवंटी प्रदेशातील लोकांचे जीवन भटक्या स्वरुपाचे का असते ?

❖ अध्ययन अनुभव किंवा कृती

कृती 1 खालील मोकळ्या चौकटीत वस्ती प्रकारांच्या आकृती काढा. त्याखालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

अ	आ	इ

1) कोणत्या वस्तीमध्ये लोकसंख्या कमी असते. -----------------------------

2) कोणत्या वस्तीमध्ये लोकसंख्या जास्त असेल. ------------------------------

कृती 2 पुढील नकाशाचे निरीक्षण करुन खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

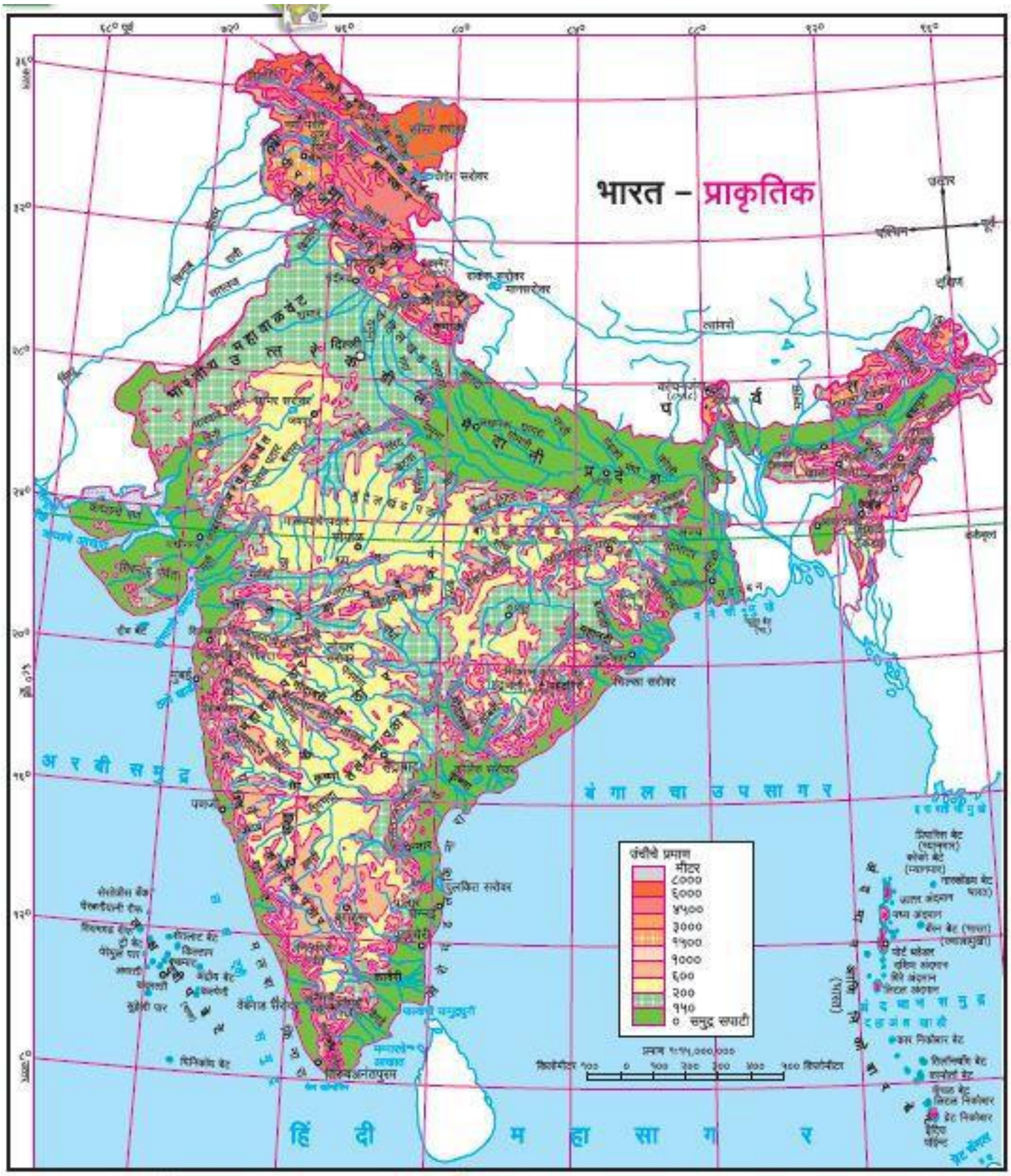

1. कोणत्या प्रदेशामध्ये लोकसंख्या कमी असेल ?

2. कोणत्या प्रदेशामध्ये लोकसंख्या जास्त असेल ?

3. कोणत्या प्रदेशामध्ये लोकसंख्या मध्यम असेल ?

कृती 1 वरुन असे लक्षात येते की, देशाच्या काही भागात लोकसंख्या जास्त आहे आहे तर काही भागात कमी आहे. नद्यांची सुपीक खोरी, चांगल्या हवामानाचे प्रदेश, सर्व सोई सहज उपलब्ध असलेल्या ठिकाणी लोकवस्ती जास्त आहे.

नैसर्गिक प्रदेशांत पर्यावरण आणि उपलब्ध साधनसंपत्ती मध्ये खूप फरक असतो. साधनसंपत्तीचा वापर हा त्या प्रदेशातील विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाच्या प्रगतीवर अवलंबून असतो. त्याचप्रमाणे त्या प्रदेशाचा इतिहास सांस्कृतिक जडणघडण यांचाही जीवनावर प्रभाव असतो.

- **मला हे समजले**

- **अधिक माहिती इथून मिळवा**

https://cart.ebalbharati.in/BalBooks/ebook.aspx

मित्रांनो जर आपणास काही आठवले नसेल किंवा अवघड वाटत असेल तर घरातील वडीलधारी मंडळी यांचे सोबत चर्चा करा. तसेच आपल्या शिक्षकांसोबत प्रत्यक्ष किंवा भ्रमणध्वनीद्वारे चर्चा करा.

- **पहा बरे जमते का?**

1) कोकणातील लोकांचा पोशाख कसा आहे?

2) लोकजीवन म्हणजे काय?

3) खालील विधान लक्षपूर्वक वाचा. चूक असल्यास विधान दुरुस्त करुन पुन्हा लिहा

पश्चिम युरोपीय प्रदेशातील लोक सौम्य व उबदार हवामानामुळे उत्साही नसतात.

- ❖ **उपक्रम / स्वाध्याय**

  लोकवस्त्यांच्या विकासांदरम्यान कोणकोणत्या प्रक्रिया सुरु होत असतील त्याचा विचार करा व त्यांची यादी तयार करा.

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

इयत्ता:- 8वी विषय:- सामाजिक शास्त्र (भूगोल) कालावधी:- 1 तास

घटक:- उद्योग दिवस:- 34-35

अध्ययन निष्पत्ती:- 08.73G.17, 08.73G.18,08.73G.19, 08.73G.20 & 08.73G.21

सेतूसाठी मागील वर्गातील अध्ययन निष्पत्ती:- 07.73G.13,07.73G.15,06.73G19, 06.73G.20 & 05.95A.06

घटक:- आपल्या गरजा कोण पुरवतात आणि कृषी

- **थोडे आठवूया!**

मुलांनो खालील चित्रे पहा व प्रश्नांची उत्तरे द्या.

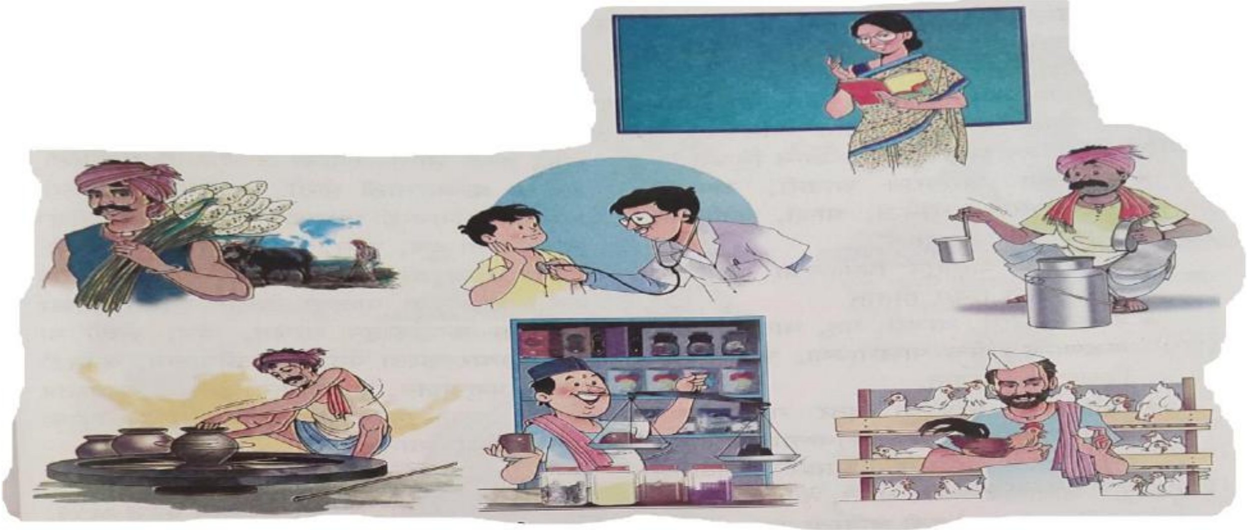

1 यांपैकी काही लोक तुम्ही नक्कीच पाहिले असतील. त्यांची नावे सांगा.

2 यांपैकी कोणकोणत्या लोकांशी तुमचा संबंध आला आहे?

3 तुमच्या कोणकोणत्या गरजा त्यांच्याकडून पूर्ण होतात?

- **अध्ययन अनुभव किंवा कृती**

कृती 1 खालील तक्ता पूर्ण करा.

व्यवसायांचे प्रकार	व्यवसायांचे उदाहरण
निसर्गावर आधारित व्यवसाय	उदा. शेती, ---------------------- -------------
	उदा. मोटर तयार करणे, माठ तयार करणे, -- ------------------------------- ---------
व्यापार	उदा. -------------------------- ---------------
सेवा पुरविणे	उदा. बँक, शिक्षक, ----------------- ------

कृती 2 साखळी पूर्ण करा.

1 कापूस ——→ ——→ कापड

2 ——→ फळ प्रक्रिया ——→ जाम / जेली

3 लोखंड ——→ मोटर उद्योग

4 मैदा ——→ ——→ बिस्किट/ पाव/ खारी

5 ——→ ——→ ——→ साखर

कृती 1 व 2 वरून असे लक्षात येते की, आपल्या विविध गरजा पुरवण्यासाठी वेगवेगळे लोक काम करतात त्यांनी केलेल्या कामामुळे त्यांच्या व इतरांच्या काही गरजा पूर्ण होतात.

❖ मला हे समजले

https://cart.ebalbharati.in/BalBooks/ebook.aspx

मित्रांनो जर आपणास काही आठवले नसेल किंवा अवघड वाटत असेल तर घरातील वडीलधारी मंडळी यांचे सोबत चर्चा करा. तसेच आपल्या शिक्षकांसोबत प्रत्यक्ष किंवा भ्रमणध्वनीद्वारे चर्चा करा.

- **पहा बरे जमते का?**

1 आपल्या देशात शेती केली नाही तर काय परिणाम होतील?

2 तुमच्या परिसरातील व्यक्ती कोणकोणत्या व्यवसायांत आहेत ते लिहा.

3 कोणत्या व्यवसायाला खाणकाम म्हणतात?

4 मत्स्यशेती कशाला म्हणतात?

5 कृषी म्हणजे काय?

- **उपक्रम / स्वाध्याय**

फळबागेविषयी अधिक माहिती मिळवा .

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

इयत्ता:- 8वी विषय:- सामाजिक शास्त्र (भूगोल) कालावधी:- 1 तास

घटक:- उद्योग दिवस:- ३६

अध्ययन निष्पत्ती:- 08.73G.17, 08.73G.18,08.73G.19, 08.73G.20 & 08.73G.21

सेतूसाठी मागील वर्गातील अध्ययन निष्पत्ती:- 07.73G.13,07.73G.15, 06.73G19, 06.73G.20 & 05.95A.06

घटक:- आपल्या गरजा कोण पुरवतात, कृषी आणि मानवाचे व्यवसाय.

❖ थोडे आठवूया!

अ) रिकाम्या जागी योग्य शब्द लिहा.

1) -------------- ही नोकरी तृतीयक व्यवसायात मोडते.

2) उष्ण कटिबंधीय प्रदेशात प्रामुख्याने ---------------- व्यवसाय आढळतात.

3) अमोलची आई पापड लोणची विकते ----------------हा व्यवसाय कोणता ?

ब) कारणे लिहा.

1 व्यवसायांचे प्रकार व्यक्तीचे उत्पन्न ठरवितो.

❖ अध्ययन अनुभव किंवा कृती

कृती 1 खालील चित्रांची क्रमवार मांडणी कशी असेल त्याप्रमाणे क्रमांक द्या व साखळी पूर्ण करा.

ही मळलेली माती चाकावर फिरवून त्यापासून माठ तयार करतात.

तयार माठ

कुंभारमामा आधी चांगली माती मिळवतात.

कच्चे माठ भाजून पक्के केले जातात.

माठ चांगले बनावेत, म्हणून मातीत इतर काही पदार्थ मिसळतात.

त्यात पाणी मिसळून चिखल करतात. याला माती मळणे असे म्हणतात.

कृती 2 खालील चित्रांची योग्य साखळी तयार करा. त्याप्रमाणे क्रमांक द्या.

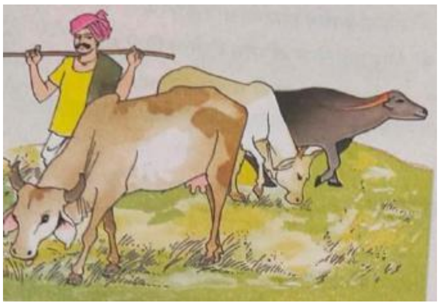

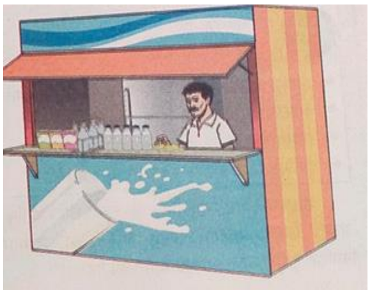

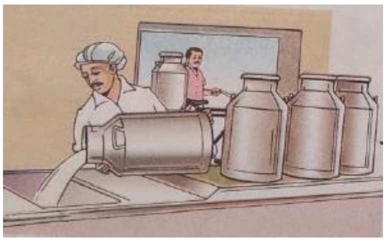

कृती 3 खालील चित्रांचे निरीक्षण करुन चित्रे क्रमाने जुळवा व त्याला योग्य क्रमांक द्या व साखळी पूर्ण करा .

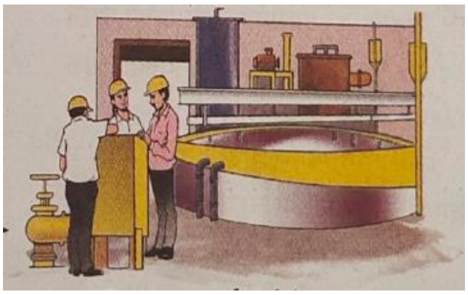

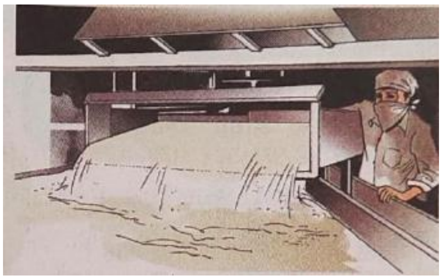

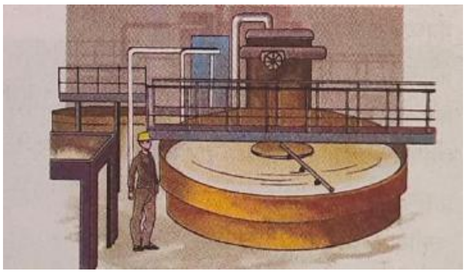

कृती 1 ते 3 वरुन असे लक्षात येते की, व्यवसायांचे वर्गीकरण आपण शिकलो आहोत. पुढील प्रश्नांची उत्तरे शोधता येतात का ते पहा.

1 प्राथमिक ते चतुर्थक व्यवसाय यांची वर्गवारी करा.

2 द्वितीयक व्यवसायासाठी कोणता कच्चामाल वापरला आहे ?

3 द्वितीयक व्यवसायातून निघणारा पक्का माल कोणता?

4 तृतीयक व्यवसाय यांच्या सेवा कोणत्या आहेत?

5 कोणती चित्रे चतुर्थक व्यवसायाशी निगडित आहेत ? ते व्यवसाय कोणते?

❖ मला हे समजले

❖ अधिक माहिती इथून मिळवा

https://tinyurl.com/yxnxuq8y

https://tinyurl.com/y2l83j5u

https://tinyurl.com/yxqgllt7

https://tinyurl.com/y3d9r5n8

https://tinyurl.com/y2n9onfo

https://tinyurl.com/yyxdbydh

https://tinyurl.com/yylo4sll

https://tinyurl.com/y2ow5vfb

https://tinyurl.com/y3axxzpw

https://tinyurl.com/yxzcmwkg

https://cart.ebalbharati.in/BalBooks/ebook.aspx मित्रांनो जर आपणास काही आठवले नसेल किंवा अवघड वाटत असेल तर घरातील वडीलधारी मंडळी यांचे सोबत चर्चा करा. तसेच आपल्या शिक्षकांसोबत प्रत्यक्ष किंवा भ्रमणध्वनीद्वारे चर्चा करा.

❖ **पहा बरे जमते का?**

खालील विभाजित वर्तुळाच्या आधारे प्रश्नांची उत्तरे द्या.

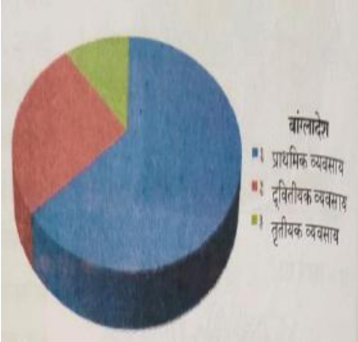

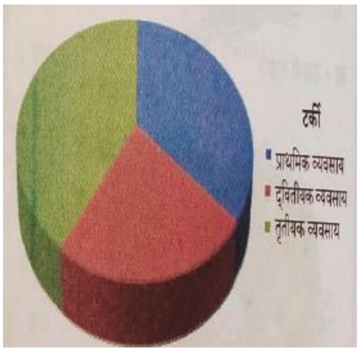

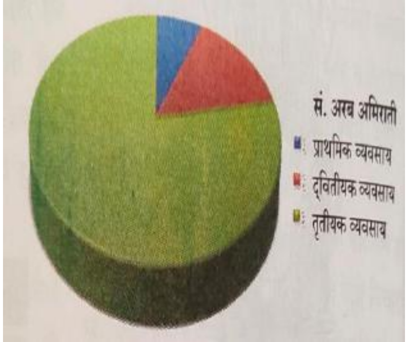

काही देशांतील विविध व्यवसायांतील मनुष्यबळ प्रमाण (%)

1 कोणत्या देशामध्ये प्राथमिक व्यवसायात मनुष्यबळ प्रमाण जास्त कार्यरत आहे?

2 सर्व व्यवसायांत जवळपास समान मनुष्यबळ प्रमाण असलेला देश कोणता आहे?

❖ **उपक्रम / स्वाध्याय**

1 चतुर्थक व्यवसाय सर्वत्र दिसत नाहीत कारणे लिहा.

2 शेतीपूरक व्यवसाय म्हणजे काय? यातील व्यवसायांची माहिती थोडक्यात लिहा.

==

संदर्भ :- इयत्ता : ७वी, विषय :नागरिकशास्त्र, प्रकरण : ४. मुलभूत हक्क भाग – १

अध्ययन निष्पत्ती : मुलभूत हक्क आणि मुलभूत कर्तव्ये योग्य उदाहरणांच्या साहाय्याने सांगतात.

पहिले काही बाबी आठवूया!

1) बालकांचे महत्त्वाचे दोन हक्क तुम्ही सांगू शकाल का?

----

2)हक्क काढून घेतल्यास कोठे दाद मागायची?.

----

3) भारतीय नागरिकांच्या हक्कांची नोंद कशात आहे?

मदत हवी आहे का? –

मित्रांनो, जर आपणास काही आठवले नसेल पुढील DIKSHA App लिंकचा उपयोग करा.

1) https://tinyurl.com/y2xddrkd

करून पाहूयात –

१) नागरिक म्हणून आपल्याला संविधानाने दिलेले स्वातंत्र्याचे हक्क शोधूया.

----

२) समानतेचा हक्कात येणाऱ्या बाबी सांगा.

आवश्यक साहित्य –

इयत्ता : ७वी चे इतिहास व नागरिकशास्त्र विषयाच्या पाठ्यपुस्तका विषयी मित्रांशी .

.. .चर्चा. करा

कृती –

1) **माहितीचा अधिकार,शिक्षणाचा अधिकार याविषयी वर्तमानपत्रातून आलेल्या विविध माहिती संबंधी कात्रणे जमा करा**

२) **हॉटेल व दुकानांमध्ये कामगारांच्या बाबतीत कोणत्या पाट्या असतात.**

काय समजले? – ही कृती करून तुम्हाला काय समजले किवा शिकण्यास मिळाले?

अधिक माहिती येथून मिळेल –

तसेच इयत्ता : ७वी चे नागरिकशास्त्र विषयाच्या पाठ्यपुस्तकातील मुलभूत हक्क भाग - १ याप्रकरणांचे वाचन कर.

या प्रश्नांची उत्तरे शोधू –

प्रश्न १ : संविधानाने भारतातील सर्व नागरिकांना समान हक्क का दिले आहेत?

प्रश्न २ : कोणत्याही व्यक्तीला हक्क जन्मतःच प्राप्त होत नाहीत.

प्रश्न ३ : मुलभूत हक्क म्हणजे काय?

प्रश्न ४ : शोषणाचे प्रकार सांगा -------------------------------- --

अधिक सराव करू -

१) ७वी च्या नागरिकशास्त्र विषयाच्या पाठ्यपुस्तकातील यामध्ये दिलेला कृती व स्वाध्याय .. „.. सोडवा.

२) विविध मोर्चांमधील नागरिकांच्या हातात असलेल्या पाट्यांचे वाचन करा.

३) किमान वेतन कायद्याविषयी माहिती मिळवा.

खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती मिळवा .

इयत्ता : **आठवी**   **विषय : नागरिकशास्त्र**   **दिवस : 38**

==

संदर्भ :- इयत्ता : ७वी,   विषय :नागरिकशास्त्र,   प्रकरण : ४. मुलभूत हक्क भाग – १

अध्ययन निष्पत्ती : कायद्यासमोर सर्व व्यक्ती समान असतात हे समजून घेतात.

पहिले काही बाबी आठवूया!

1) कायदा म्हणजे काय ?

----

2) कायदा कोण तयार करतात .

----

3) कायद्याला संरक्षण कोण देते ?

करून पाहूयात –

१) स्त्री-पुरुष यांच्यासाठी समान असणारे कायदे कोणते ते शोधा व लिहा ?

----

२) स्वातंत्र्याच्या हक्कात येणाऱ्या बाबी सांगा.

आवश्यक साहित्य –

इयत्ता : ७वी चे इतिहास व नागरिकशास्त्र विषयाचे पाठ्यपुस्तक. मित्रांशी चर्चा.

कृती –

1)कायद्या समोर सर्व समान या बद्दल तुम्हाला माहित असलेली उदाहरणे लिहून दाखवा.

----

2) कायद्या समोर सर्व समान आहेत ,पण आजही महिलांना समान वागणूक दिली जात नाही याचे काय कारण आहे.ते घरातील महिलांना विचारून लिहा.

काय समजले? –

ही कृती करून तुला काय समजले किवा शिकण्यास मिळाले?

तसेच इयत्ता : ७वी चे नागरिकशास्त्र विषयाच्या पाठ्यपुस्तकातील मुलभूत हक्क भाग - याप्रकरणांचे वाचन कर.

या प्रश्नांची उत्तरे शोधू –

प्रश्न १ : 14 वर्षाखालील बालकांना धोक्याच्या ठिकाणी कामावर ठेवण्यास मज्जाव का केला आहे?ते लिहा.

प्रश्न २ : कायदा सर्वांनसाठी सारखा असतो का ? तुम्हाला काय वाटते ते लिहा.

अधिक सराव करू -

१) ७वी चे नागरिकशास्त्र विषयाचे पाठ्यपुस्तकातील यामध्ये दिलेला कृती व स्वाध्याय सोडवा.

2) किमान वेतन कायद्यानुसार स्त्री आणि पुरुष यांना समान वेतन मिळते का माहिती मिळवा.

खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती मिळवा .

ENJG70

==

संदर्भ :- इयत्ता : ७वी, विषय :नागरिकशास्त्र, प्रकरण : ५. मुलभूत हक्क भाग – २

अध्ययन निष्पत्ती : मुलभूत हक्कांसंबंधीच्या ज्ञानाचा प्रत्यक्षात वापर करून एखाद्या प्रसंगी हक्कभंग, हक्कसंरक्षण आणि हक्कांची जोपासना कशी करता येते हे समजून घेतात.

पहिले काही बाबी आठवूया!

1) भारतीय संविधानाने दिलेले काही अधिकार सांगा.

----

2) नागरिक म्हणून आपल्याला मिळालेले कोणतेही दोन अधिकार सांगा.

----

3) शोषणाविरुद्धचा हक्क म्हणजे काय?

करून पाहूयात –

१) धार्मिक स्वातंत्र्याबाबत भारतीय संविधानात काय लिहिले आहे?.

----

२) सांस्कृतिक आणि शैक्षणिक हक्काबाबत माहिती घ्या..

कृती –

1) हक्कभंग दूर करण्यासाठी न्यायालयाचे आदेश काय आहेत ते शोधा.

----

2) **तुमची शाळा सुरु झाल्यास शाळेत न्यायाधीश, वकील, पोलीस अधिकारी यांच्या मुलाखतींचे आयोजन करा.**

न्यायालयाचे कामकाज

काय समजले? – ही कृती करून तुला काय समजले किवा शिकण्यास मिळाले?

तसेच इयत्ता : ७वी चे नागरिकशास्त्र विषयाच्या पाठ्यपुस्तकातील मुलभूत हक्क भाग - २ याप्रकरणाचे वाचन करा

या प्रश्नांची उत्तरे शोधू –

प्रश्न १ : सर्व भारतीय नागरिकांना सगळे सण आनंदाने साजरे करता येतात. कारण......?

प्रश्न २ : संविधानात्मक उपाययोजनांचा हक्क म्हणजे काय?

प्रश्न ३ : मला मराठीतून शिक्षण घेता येते. कारण......?

प्रश्न ४ : धार्मिक स्वातंत्र्य म्हणजे काय?

अधिक सराव करू -

1) ७वी चे नागरिकशास्त्र विषयाचे पाठ्यपुस्तकातील यामध्ये दिलेला कृती व स्वाध्याय सोडवा.

२) मुलभूत हक्कांना न्यायालयाचे संरक्षण कसे मिळते?.

खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती मिळवा.

ENTC9D

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

इयत्ता:- 8वी विषय:- सामाजिक शास्त्र (भूगोल) कालावधी:- 1 तास

घटक:- नकाशा प्रमाण दिवस:- ४०

अध्ययन निष्पत्ती:- 08.73G.22, 08.73G.23,08.73G.24, & 08.73G.25

सेतूसाठी मागील वर्गातील अध्ययन निष्पत्ती:- 07.73G.22,07.73G.23, 05.95A.11, 04.95A.16 & 05.95A.07

घटक:- नकाशा आपला सोबती आणि दिशा व नकाशा

❖ थोडे आठवूया!

1 मानव निर्मित गोष्टींसाठी साधने कोठून उपलब्ध होतात?

2 कोणते घटक नकाशात दाखवले जात नाहीत त्याचे कारण काय?

3 परिसरातील घटक नकाशात दाखवताना कशाचा वापर करतात?

❖ अध्ययन अनुभव किंवा कृती

कृती 1 नकाशातील चुका शोधा व त्यांना करा.

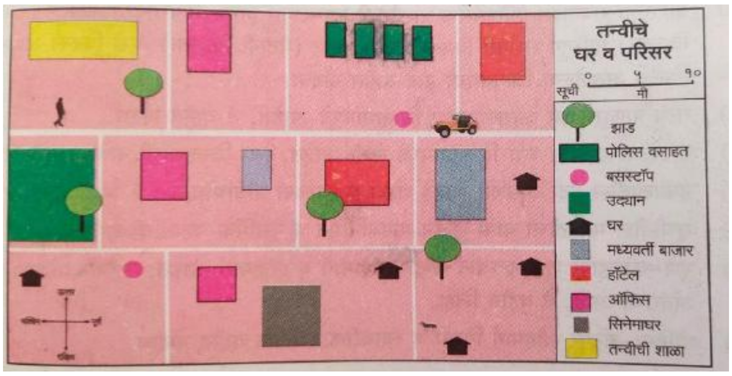

कृती 2 अ व ब पैकी कोणता नकाशा पुर्ण आहे. अपूर्ण नकाशात कोणत्या गोष्टी नाहीत त्या नोंदवा.

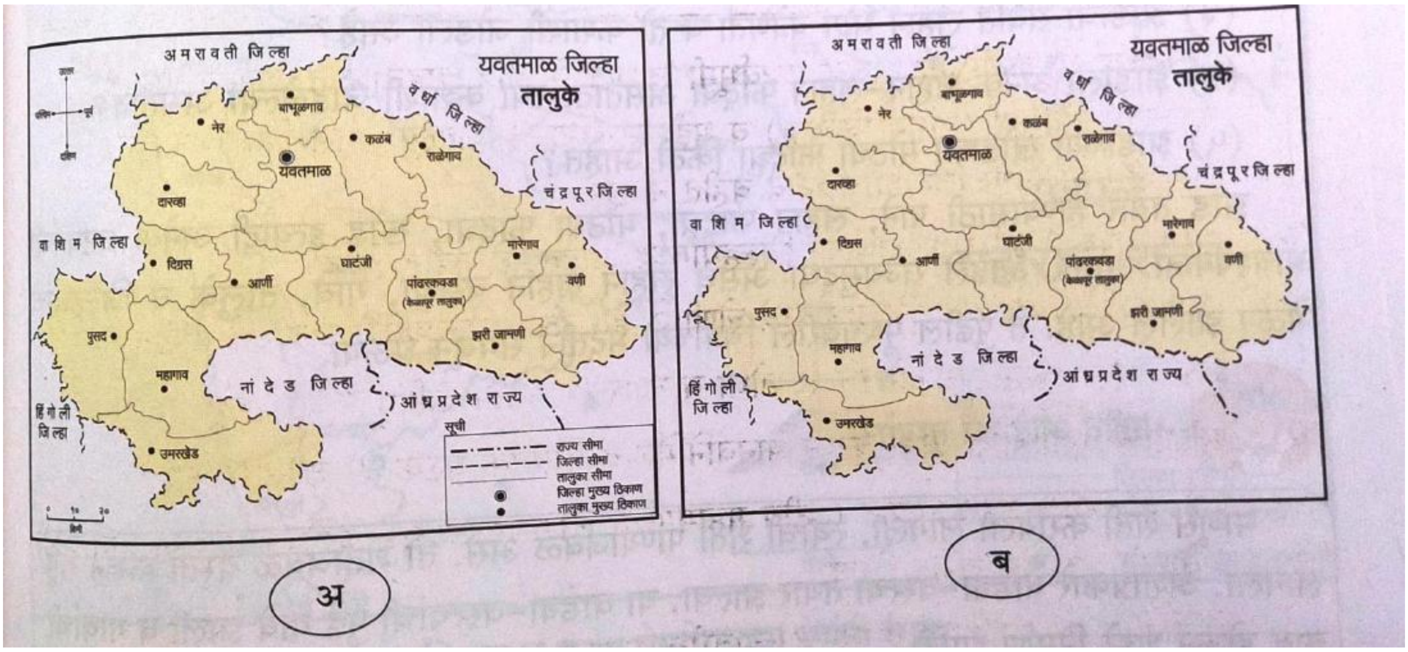

❖ **मला हे समजले**

❖ **अधिक माहिती इथून मिळवा**

https://tinyurl.com/y4uvxjoc

https://tinyurl.com/yxnv2hhu

https://tinyurl.com/y6yu4lz8

https://tinyurl.com/yym2my9v

https://tinyurl.com/y6vy8ey3

https://tinyurl.com/y6xc2k88

https://cart.ebalbharati.in/BalBooks/ebook.aspx

मित्रांनो जर आपणास काही आठवले नसेल किंवा अवघड वाटत असेल तर घरातील वडीलधारी मंडळी यांचे सोबत चर्चा करा. तसेच आपल्या शिक्षकांसोबत प्रत्यक्ष किंवा भ्रमणध्वनीद्वारे चर्चा करा.

- पहा बरे जमते का?

1. नकाशाचा उपयोग कशासाठी होतो?

2. श्लोक ला त्याच्या परिसराचा नकाशा तयार करायचा आहे. त्याला परिसरात खालील गोष्टी दिसल्या. यापैकी कोणत्या गोष्टी त्याने नकाशात दाखवाव्यात ? तुम्ही त्याला मदत करा.
   घर, उडणारा कावळा, पोलीस स्टेशन, गाई, टपाल कार्यालय, म्हशी, शाळा, मोटार गाडी, चौक, रस्ता, टॉवर, रेल्वेगाडी, रेल्वे स्टेशन व शेत.

- उपक्रम / स्वाध्याय

  तुमच्या परिसराचा नकाशा काढा. शिक्षकांसोबत चर्चा करा.

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

इयत्ता:- 8वी विषय:- सामाजिक शास्त्र (भूगोल) कालावधी:- 1 तास

घटक:- नकाशा प्रमाण दिवस:- ४१

अध्ययन निष्पत्ती:- 08.73G.22, 08.73G.23,08.73G.24, & 08.73G.25

सेतूसाठी मागील वर्गातील अध्ययन निष्पत्ती:- 07.73G.22,07.73G.23, 05.95A.11, 04.95A.16 & 05.95A.07

घटक:- नकाशा आपला सोबती आणि दिशा व नकाशा, नकाशा व खुणा.

❖**थोडे आठवूया!**

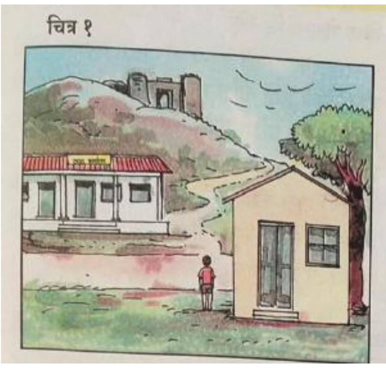

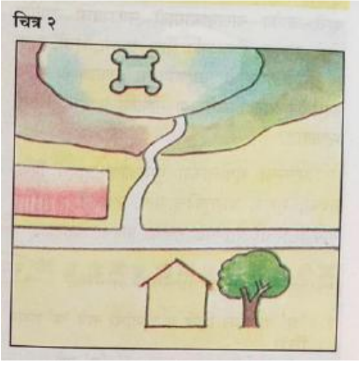

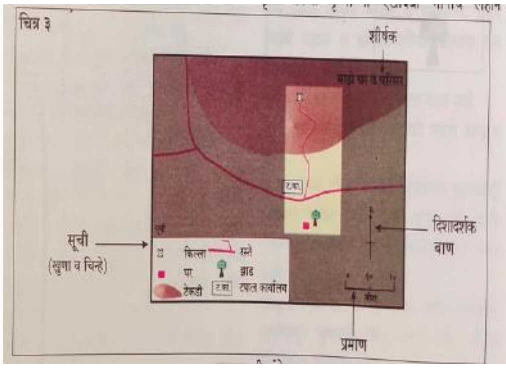

1. **वरील चित्रे क्रमांक १, २ आणि ३ पैकी चित्र कोणते? आराखडा कोणता? आणि नकाशा कोणता? ते लिहा.**

2. **नकाशाची अंगे कोणती?**

❖ **अध्ययन अनुभव किंवा कृती**

कृती 1 खालील चिन्हे व खुणा ओळखा व त्यांची नावे चौकटीत लिहा.

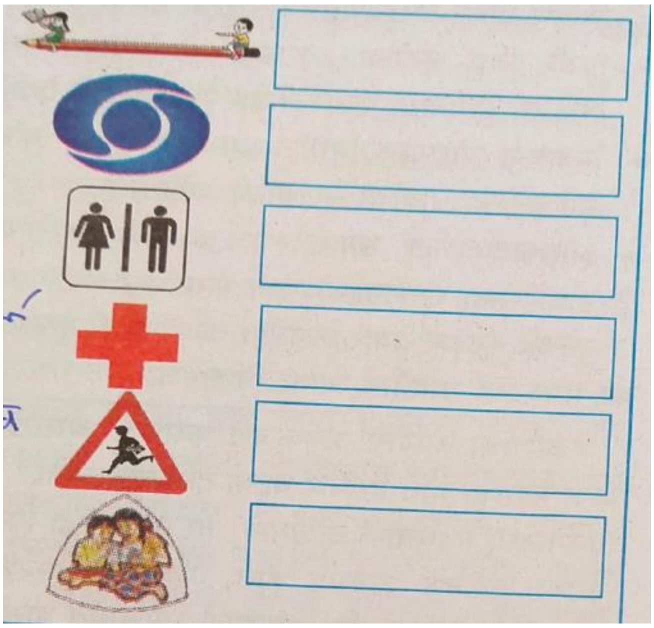

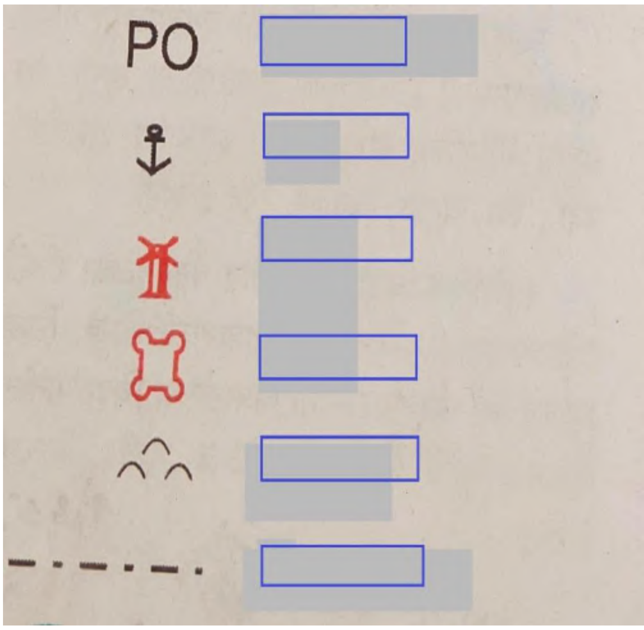

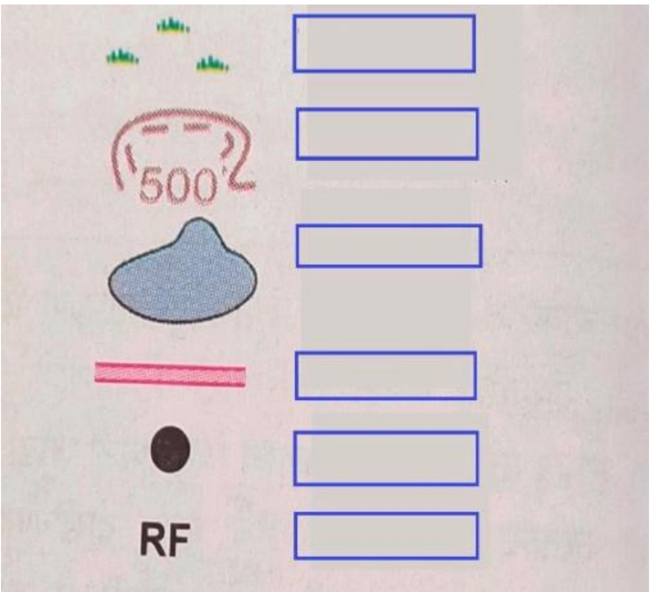

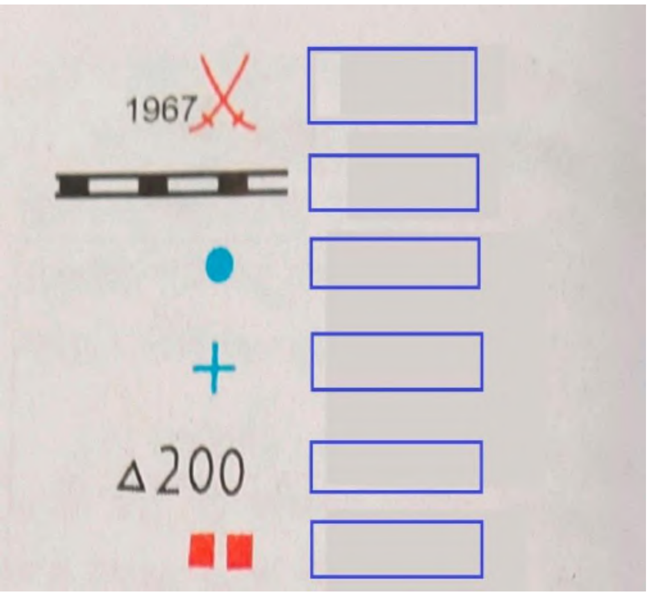

कृती 2 **खालील घटकांसाठी चिन्हे व खुणा तयार करा.**

घर :-	**रस्ता:-**	**लोहमार्ग:-**
रुग्णालय :-	**डोंगर:-**	**बंदर:-**
कारखाना :-	**नदी :-**	

कृती 3 **सोबतच्या नकाशा रंगसंगती च्या आधारे उंची दाखवतो. परंतु त्यातील एक रंगसंगती चुकली आहे. त्या जागी कोणती रंगसंगती योग्य आहे ते नोंदवा.**

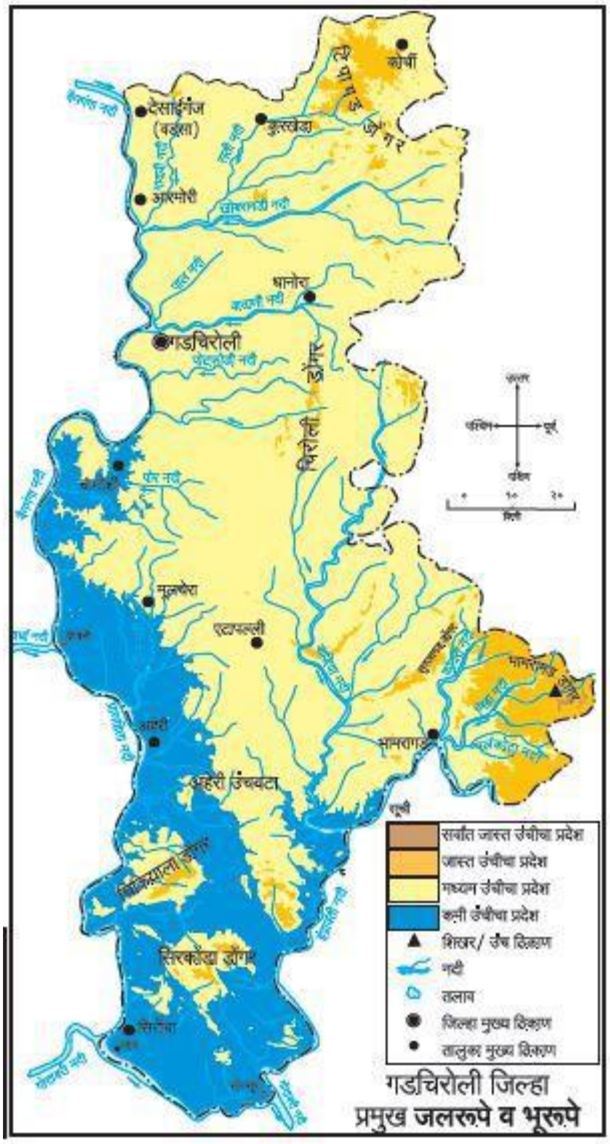

कृती 1 ते 3 वरुन समजले की, नकाशाचा उपयोग अनेक जण करतात. आराखडा किंवा नकाशा यात विविध घटक दाखवले जातात. ते वेगवेगळ्या पद्धतींनी दाखवले नाहीतर आराखडा किंवा नकाशा समजणे अवघड होते. म्हणून नकाशात दाखवलेले घटक सर्वांना सहजपणे समजावेत यासाठी चिन्हे व खुणांचा वापर केला जातो. चिन्हे व खुणा सर्वसाधारणपणे सर्वांना समजतील अशा विशिष्ट व समान पद्धतीने दाखवतात.

❖ **मला हे समजले**

❖ अधिक माहिती इथून मिळवा

https://tinyurl.com/y4uvxjoc https://tinyurl.com/yym2my9v

https://tinyurl.com/yxnv2hhu https://tinyurl.com/y6vy8ey3

https://tinyurl.com/y6yu4lz8 https://tinyurl.com/y6xc2k88

https://cart.ebalbharati.in/BalBooks/ebook.aspx

मित्रांनो जर आपणास काही आठवले नसेल किंवा अवघड वाटत असेल तर घरातील वडीलधारी मंडळी यांचे सोबत चर्चा करा. तसेच आपल्या शिक्षकांसोबत प्रत्यक्ष किंवा भ्रमणध्वनीद्वारे चर्चा करा.

❖ पहा बरे जमते का?

1 सांकेतिक खुणा व चिन्हे यातील फरक लिहा.

2 समोच्च रेषा पद्धती म्हणजे काय?

3 रंग पद्धती चा उपयोग कशासाठी होतो?

4 उठाव दर्शक आराखडा माहिती लिहा.

5 समोच्चता दर्शक नकाशाचा वापर कोणाकोणाला होतो?

❖ **उपक्रम / स्वाध्याय**

➢ **खालील चित्र समजून घ्या.**

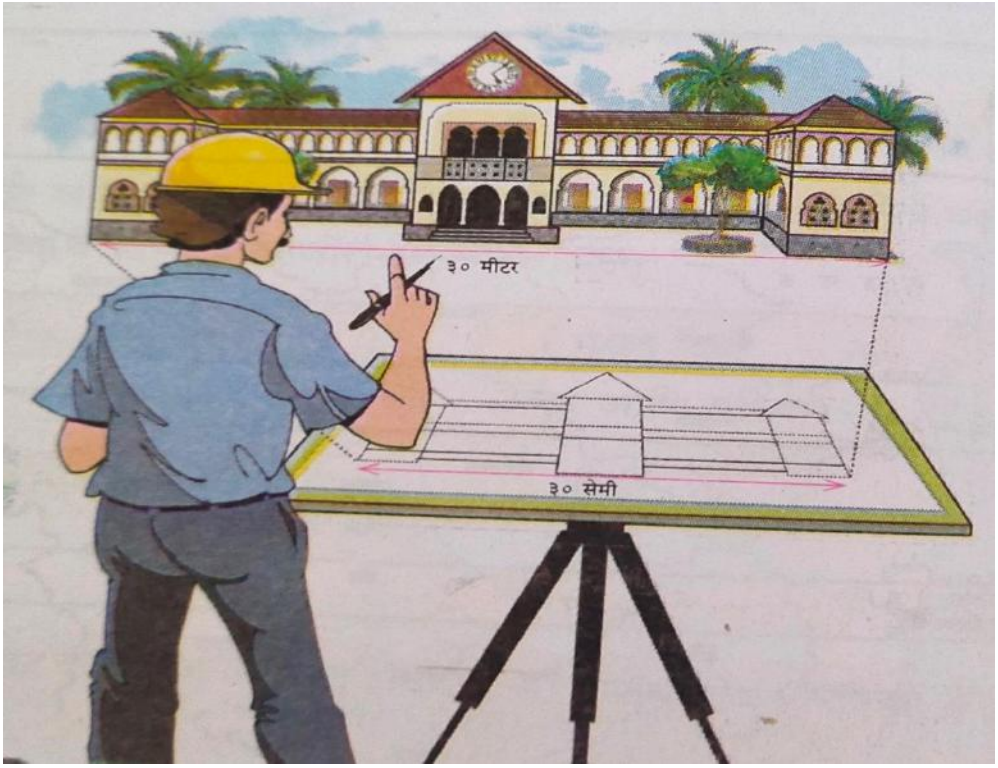

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

इयत्ता:- 8वी विषय:- सामाजिक शास्त्र (भूगोल) कालावधी:- 1 तास

घटक:- क्षेत्रभेट दिवस:- 42

अध्ययन निष्पत्ती:- 08.73G.26, 08.73G.27, & 08.73G.28

सेतूसाठी मागील वर्गातील अध्ययन निष्पत्ती:-06.73G.23

घटक:- पृथ्वीगोल, नकाशा तुलना व क्षेत्रभेट.

- **थोडे आठवूया!**

पुढील विधाने योग्य की अयोग्य ते लिहा. अयोग्य विधाने दुरुस्त करुन लिहा.

1 क्षेत्रभेटीचे नियोजन आवश्यक नसते.

2 क्षेत्रभेट म्हणजे मनोरंजनाच्या दृष्टिकोनातून केलेली सहल होय .

3 क्षेत्रभेटीदरम्यान मुलाखतीद्वारे स्थानिक लोकांकडून माहिती मिळवता येते.

4 प्रदेशानुसार व गरजेनुसार विविध क्षेत्रांतील लोकांच्या उपजीविकेच्या साधनांचा फरक पडतो.

- **अध्ययन अनुभव किंवा कृती**

कृती 1 खेडेगावाची अभ्यासपूर्ण माहिती तुम्हाला खालील माध्यमांद्वारे मिळवा.

1 पालक /नातेवाईक यांच्याकडून , 2 शिक्षकांकडून, 3 निरीक्षणातून,4 स्थानिक लोकांशी चर्चा करुन, 5 संबंधित कार्यालयांमधून, 6 उपलब्ध नकाशातून

प्रश्नावली

खेडेगावची माहिती मिळवताना या प्रश्नावलीचा उपयोग करा.

1 क्षेत्रभेटीसाठी निवडलेल्या खेडेगावाचे नाव काय?

2 गावाला ऐतिहासिक पार्श्वभूमी आहे का ?असल्यास माहिती संकलित करा.

3 तुमच्या गावापासून त्या खेड्याचे अंतर किती किलोमीटर आहे?

4 हे खेडेगाव तुमच्या गावाच्या कोणत्या दिशेस आहे?

5 खेडेगावाला जाण्यासाठी रस्ता कोणत्या प्रकारचा आहे?

6 गावात ग्रामपंचायत कार्यालय आहे का?

7 गावाच्या जवळचे मोठे शहर कोणते?

8 गावाला जाण्यासाठी वाहतुकीची कोणती साधने आहेत?

9 हे गाव व सभोवतालचा प्रदेश कोणत्या प्राकृतिक विभागात येतात ?(पर्वतीय पठारी किंवा मैदानी)

10 गावात कोणत्या रंगाची मृदा आढळते?

11 गावाच्या परिसरात नदी ,तलाव ,इत्यादी जलस्त्रोत आहेत का? असल्यास त्यांची नावे लिहा .गावाच्या कोणत्या दिशेस हे जलस्त्रोत आहेत?

12 गावाच्या परिसरात कोणकोणती भूरुपे आढळतात?

13 गाव या ठिकाणी का वसलेले असावे?

14 गावाच्या परिसरात कोणकोणती झाडे आहेत?

15 या परिसरात कोणकोणते प्राणी आहेत?

16 गावातील घरे कोणत्या प्रकारची आहेत घरे बांधण्यासाठी कोणकोणत्या साहित्याचा वापर केला आहे?

17 गावात पिण्याच्या पाण्याची कोणती सुविधा आहे? हे पाणी किती अंतरावरुन आणावे लागते?

18 जलसिंचनाच्या कोणत्या सोयी आहेत?

19 गावात प्राथमिक आरोग्य केंद्र आहे का? असल्यास नजीकचे प्राथमिक आरोग्य केंद्र किती अंतरावर आहे?

20 गावात शाळा आहे का? असल्यास कोणत्या इयत्तेपर्यंत आहे?

21 गावात मनोरंजनाची कोणकोणती साधने आहेत?

22 शेतात कोणकोणती पिके घेतली जातात?

23 शेतीला पूरक असे कोणते जोड व्यवसाय केले जातात?

24 गावात पाळीव प्राणी कोणते आहेत व त्यांचा कशासाठी उपयोग केला जातो?

25 गावाची लोकसंख्या किती आहे?

26 गावात कोणती दुकाने आहेत?

27 येथील आठवडा बाजाराचा दिवस कोणता बाजार नसल्यास लोक बाजारासाठी कुठे जातात?

28 गावात शेती शिवाय इतर कोणते व्यवसाय चालतात?

29 लोकांच्या आहारात कोणते पदार्थ असतात?

30 येथील लोकांच्या पोशाखाचे वर्णन करा.

31 गावात कोणते सण व उत्सव साजरे करतात?

32 संदेशवहनाची कोणती साधने आहेत?

33 गावात इतर कोणकोणत्या सोयी सुविधा आहेत?

34 कोणत्या शासकीय योजना येथे राबवल्या जातात? (उदाहरणार्थ सामाजिक वनीकरण, ग्रामसुधार इत्यादी)

कृती 1 ते 3 वरुन समजले की, भारतातील बहुसंख्य लोक खेड्यांत राहतात. शहरी भागापेक्षा ग्रामीण भागातील लोकजीवन काहीअंशी वेगळे असते. एखाद्या ठिकाणी प्रत्यक्षात जाऊन तेथील भौगोलिक स्थिती जाणून घेणे हा क्षेत्रभेटीचा प्रमुख हेतू असतो.

- मला हे समजले

❖ अधिक माहिती इथून मिळवा

https://tinyurl.com/yadx4psg

https://tinyurl.com/y6vk8ov8

https://tinyurl.com/ydfp9fwj

https://cart.ebalbharati.in/BalBooks/ebook.aspx

मित्रांनो जर आपणास काही आठवले नसेल किंवा अवघड वाटत असेल तर घरातील वडीलधारी मंडळी यांचे सोबत चर्चा करा. तसेच आपल्या शिक्षकांसोबत प्रत्यक्ष किंवा भ्रमणध्वनीद्वारे चर्चा करा.

- **पहा बरे जमते का?**

1 क्षेत्रभेट म्हणजे काय?

2 क्षेत्रभेटीला जाताना कोणकोणती साधने सोबत घ्या?

3 क्षेत्रभेटीची माहिती कोणकोणत्या माध्यमांद्वारे मिळते?

4 क्षेत्रभेटीचा प्रमुख हेतू कोणता?

- **उपक्रम / स्वाध्याय**

परिसर निरीक्षण

शेती कशी केली जाते?शेतात कोणती पिके आहेत ? ती केव्हा पेरली जातात? तसेच त्यांची कापणी कधी केली जाते. याची माहिती घ्या.

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र पुणे
सेतू अभ्यासक्रम (Bridge Course) : शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१

इयत्ता : **आठवी**   **विषय : नागरिकशास्त्र**   **दिवस : 43-44**

संदर्भ :- इयत्ता : ७वी,   विषय :नागरिकशास्त्र,   प्रकरण : ६. मार्गदर्शक तत्त्वे आणि मुलभूत कर्तव्ये

अध्ययन निष्पत्ती : मार्गदर्शक तत्त्वांना न्यायालयीन संरक्षण नाही, परंतु ती शासनावर बंधनकारक आहे हे समजून.घेतात. मुलभूत हक्कांसंबंधीच्या ज्ञानाचा प्रत्यक्षात वापर करून एखाद्या प्रसंगी हक्कभंग, हक्कसंरक्षण . आणि हक्कांची जोपासना कशी करता येते हे समजूनघेतात.

पहिले काही बाबी आठवूया!

1) धार्मिक स्वातंत्र्य म्हणजे काय?

----

2) सांस्कृतिक आणि शैक्षणिक हक्क म्हणजे काय?

----

3) नागरिकांच्या हक्कानं न्यायालयीन संरक्षण कसे मिळते?

करून पाहूयात –

1) शासनाने लोककल्याणासाठी काय करावे? खाली दिलेल्या विषया संदर्भात कोणते मार्गदर्शक तत्त्व आहेत?

उदा. परराष्ट्र धोरण : जागतिक शांतता व सलोख्यास प्राधान्य.

अ) मुलींचे शिक्षण : ---

ब) निकोप व आनंदी वावरणात बालकांचे संगोपन : ----------------------------

अ) शेती सुधारणा : --

२) घरात तुम्ही कोणते हक्क मागता आणि कोणती कर्तव्ये पार पाडता?

आवश्यक साहित्य –

इयत्ता : ७वी चे इतिहास व नागरिकशास्त्र विषयाच्या पाठ्यपुस्तकाविषयी भाऊ-बहिण, आई-वडील यांच्याशी चर्चा. करा

https://tinyurl.com/y6omozga

कृती –

1) **शिक्षण हा आपला हक्क आहे, पण त्या संदर्भातील आपली कर्तव्ये कोणती, यावर** zoom app **गटचर्चा करा.**
2) **खालील चित्रांमध्ये कोणत्या कर्तव्यांचे पालन होत नाही असे तुम्हांला वाटते? ते लिहा .**

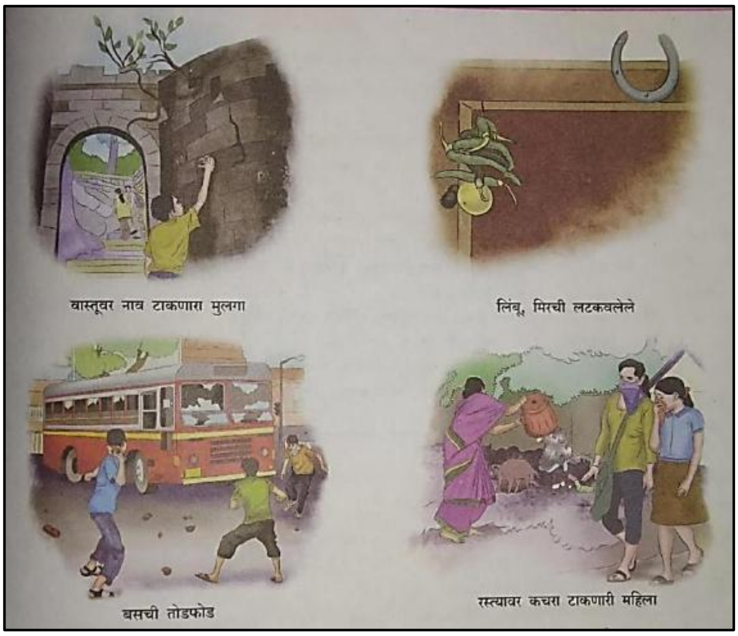

काय समजले? – ही कृती करून तुला काय समजले किवा शिकण्यास मिळाले?

अधिक माहिती येथून मिळेल – याच संदर्भाने अधिक माहिती मिळविण्यासाठी पुढील लिंक उपयुक्त आहेत-

https://tinyurl.com/yy3t47eu

https://tinyurl.com/y6omozga

तसेच इयत्ता : ७वी चे नागरिकशास्त्र विषयाच्या पाठ्यपुस्तकातील **मार्गदर्शक तत्त्वे आणि मुलभूत कर्तव्ये** याप्रकरणाचे वाचन करा

या प्रश्नांची उत्तरे शोधू – **प्रश्न १ :** मार्गदर्शक तत्त्वे आणि मुलभूत हक्क या एकाच नाण्याच्या दोन बाजू आहेत, असे का म्हटले जाते?

प्रश्न २ : भारतीय संविधानातील मार्गदर्शक तत्त्वांमध्ये सर्व नागरिकांसाठी समान नागरी कायद्याची तरतूद का केली असेल?

प्रश्न ३ : बालकांच्या आरोग्यासाठी शासन कोणत्या योजना राबवते, याविषयी माहिती मिळवा.

अधिक सराव करू - १) ७वी च्या नागरिकशास्त्र विषयाच्या पाठ्यपुस्तकातील यामध्ये दिलेला कृती व स्वाध्याय सोडवा.

२) संविधानातील काही मार्गदर्शक तत्त्वे पाठ्यपुस्तकात दिली आहेत, ती कोणती?

----

https://tinyurl.com/yx9avpdx https://tinyurl.com/y2vqwmkj

खाली दिलेला QR CODE स्कॅन करून अधिक माहिती मिळवा.

EP38B1

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम (Bridge Course) : शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१

इयत्ता : **आठवी** विषय : **इतिहास** दिवस : 45

==

वेळ -4० मिनिटे सेतू अभ्यासक्रम चाचणी – 03 एकूण गुण- 20

==

प्रश्न 1) खालीलप्रश्न वाचा उताराचा योग्य पर्यायास गोल करा . **गुण- 05**

1)पुढीलपैकी कोणत्या नाण्यावर 'शिवपार्वतीचे' चित्र होते ?

1) अकबर 2) बाबर 3) हैदरआली 4) पेशव्याच्या

2) पुढीलपैकी भिल्लम पाचवा राजाचीi राजधानी कोणती होती ?

1)पैठण 2) नाशिक 3) देवगिरी 4) अहमदनगर

3) 'अमृतानुभव' या ग्रंथाची रचना पुढीलपैकी कोणी केली ?

1) संत तुकाराम 2) संत एकनाथ 3) संत नामदेव 4) संत ज्ञानेश्वर

4) शिवाजी महाराजांचा जन्म कोणत्या किल्ल्या वर झाला ?

1)शिवनेरी 2) प्रताप गड 3) रायगड 4) राजगड

5) संविधान सभेचे अध्यक्ष कोण होते?

1) सरदार वल्लभभाई पटेल 2) डॉ.बाबसाहेब आंबेडकर 3) दुर्गाबाई देशमुख 4) बी .एन.राव

प्रश्न 2) खालील विधाने चूक की बरोबर ते लिहा. **गुण- 05**

1) स्वातंत्र असेल तरच लोकशाही प्रगल्भ होते . ------------------------------
2) न्यायादिशाला सहज पणे पदावरून दूर करता येते. -----------------------------
3) शाषनाद्वारे आरोग्य सुधारण्यासाठी विविध उपाययोजना राबवल्या जातात.--------------------
4) आपल्याला बेकायदेशीर अटक करता येते. -------------------------
5) बाळाजी मुळचा कोकणातील होता. ----------------------

प्रश्न 3) कालरेषा पूर्ण करा. **गुण-2**

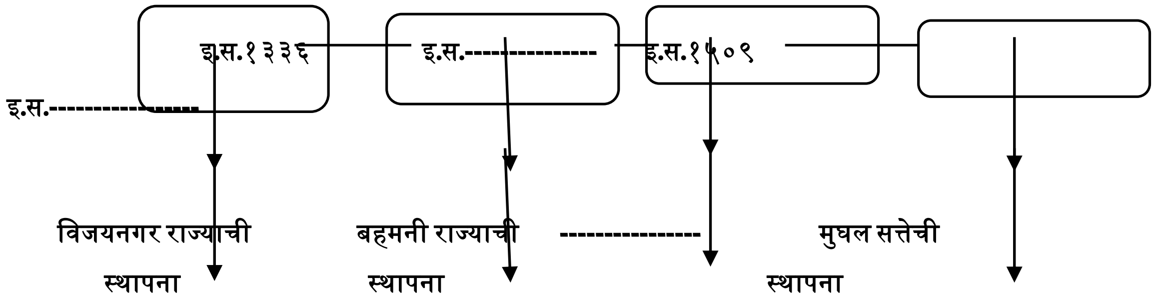

प्रश्न 4)खालील प्रश्नाची उत्तरे द्या. (कोणतेही तीन) **गुण- 6**

1) शिवाजी महाराजांवर वीरमाता जिजाबाईंनी केलेले विविध संस्कार लिहा.

----

2) संत कबीर यांच्या बद्दल तुम्हाला माहित असलेली माहिती लिहा.?

----

3) इतिहासातील विविध साधनांचे प्रकार स्पष्ट करा.?

----

4) शिवाजी महाराजांचे लष्कर विषयक धोरण स्पष्ट करा. ?

प्रश्न 5)पुढील संकल्पना स्पष्ट करा. **गुण-2**

1) संविधान **2)** राजकीय न्याय

राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद महाराष्ट्र पुणे

सेतू अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२१

गुण:- 12 चाचणी परीक्षा दिवस:- ४५

इयत्ता:- 8वी विषय:- सामाजिक शास्त्र (भूगोल) कालावधी:- 30 मि.

प्रश्न 1. गाळलेल्या जागी कंसातील योग्य पर्याय लिहा. **(2)**

1. हवा उंच गेल्यावर -------------------------- होते. (दाट / विरळ / उष्ण)

2. पृथ्वीचा आस कललेला नसता, तर -----------------------------
(पृथ्वी स्वत:भोवती फिरली नसती. / पृथ्वीवर वेगवेगळ्या अक्षवृत्तांच्या भागात वर्षभर हवामान तेच राहिले असते., / पृथ्वी सूर्याभोवती जास्त वेगाने फिरली असती .)

प्रश्न 2. पुढील तक्ता पूर्ण करा. **(2)**

अक्षवृत्ते	रेखावृत्ते
1.अक्षवृत्ते वर्तुळाकार असतात.	1.
2.	2.प्रत्येक रेखावृत्ताचे माप सारखेच असते.
3.लगतच्या दोन अक्षवृत्तां मध्ये सर्व ठिकाणी समान अंतर असते.	3.
4.सर्व अक्षवृत्ते एकमेकांना समांतर असतात.	4.

प्रश्न 3. साखळी पूर्ण करा. **(2)**

प्रश्न 4. अ) खालील नकाशा चे निरीक्षण करा व त्यासाठी योग्य सूची तयार करा. (2)

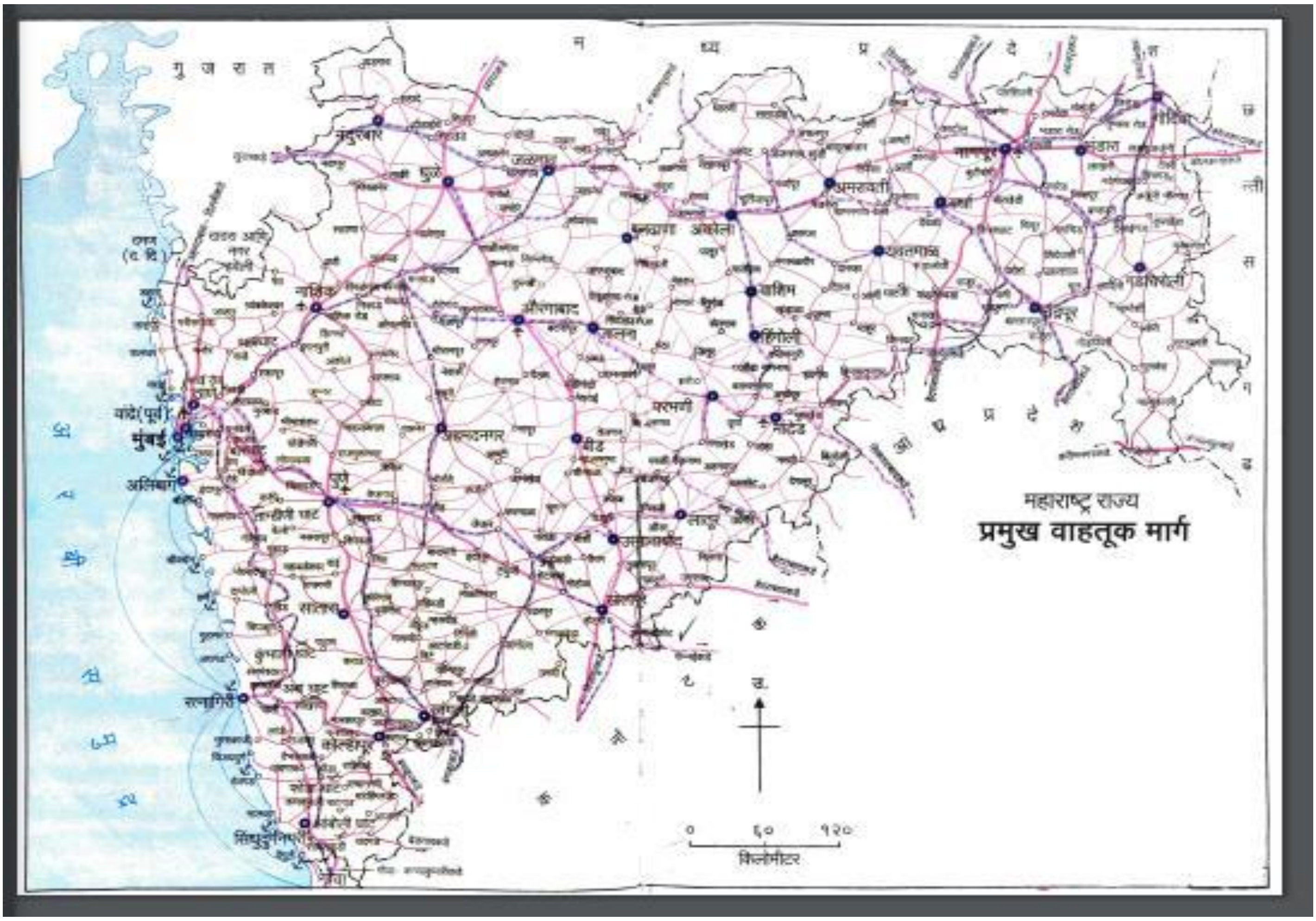

आ) खालील सांख्यिकीय माहिती च्या आधारे बहुरेषालेख तयार करा. (2)

ठिकाण	कमाल तापमान अंश से.	किमान तापमान अंश से.	ठिकाण	कमाल तापमान अंश से.	किमान तापमान अंश से.
बीजिंग	18.4	08.4	काबूल	14.7	5.2
इस्तंबूल	18	10	न्यूयॉर्क	16.3	8.3
माद्रिद	19	9	बगदाद	30.4	14.7

प्रश्न 5. भौगोलिक कारणे लिहा. (कोणतेही दोन) **(2)**

1 मोसमी प्रदेशात प्रामुख्याने शेती व्यवसाय करतात.

2. ध्रुवीय भागात दोन्ही गोलार्धात हवेचा दाब जास्त असतो.

3 पशुपालन व्यवसाय शेतीला पूरक ठरतो.

प्रश्न 6. पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **(3)**

1 नकाशाची अंगे कोणती?

2 हवेची अंगे कोणती?

3 क्षेत्रभेट अभ्यास पद्धतीची माहिती लिहा.